yarına doğru

aysel özakın / mehmet tahir / kemal özer
haşmet zeybek / celal soycan

ÇAĞDAŞ GERÇEKÇİLİK VE DEVRİMCİ SANATIN İŞLEVİ

mayakovski :
«İŞÇİLER KÖYLÜLER SİZİ ANLAMIYORLAR»

kemal burkay / sevgi soysal / erol çankaya
tahir abacı / tevfik el zeyyat / celal özcan

AYLIK DERGİ 16 ŞUBAT 1976

yarına doğru

AYLIK DERGİ
ŞUBAT 1976
SAYI 16

aysel özakın	3	çağımızın gerçekçiliği üzerine
kemal burkay	8	serüven/şiir
mehmet tahir	10	çağdaş devrimci sanat ve türkiye gerçekliği
sevgi soysal	23	bir ağaç gibi/hikaye
mayakovski	33	«işçiler köylüler sizi anlamıyorlar»
erol çankaya	41	şiirler
kemal özer	45	edebiyatta devrimci tavır
tahir abacı	50	şiirler
haşmet zeybek	57	sanatta gelişme doğrultusu
celal soycan	61	sanatın işlevi üstüne
tevfik el zeyyat	65	şiirler
celal özcan	69	topyeri/hikaye
odak	96	iyökd devrimci kültür şenliği

Sahibi ve Sorumlu Yayın Yönetmeni: T. Abacı / Yazı Kurulu: Osman Şahin, Tahir Abacı, Süleyman Bulut / Yazışma: P. K. 327 Sikreci İstanbul / Havale. Posta Çeki Hesap No: 2-009251-7/ Yönetim Yeri: Narlıbahçe Sokak, Kader Han, 5/10 Cağaloğlu İstanbul / Dağıtım: Yarına Doğru / Yıllık Abone: 90 lira, Yurt Dışı (Uçak) 180 lira / Dizgi: Kardeş Matbaası, Baskı: Öztürk Matbaası Kapak: Sebat Matbaası / Son Basım: 9.2.1976

YARINA DOĞRU'nun bu sayısında Aysel Özakın, Mehmet Tahir, Mayakovski, Kemal Özer, Haşmet Zeybek, Celal Soycan'ın yazıları ortak bir konuyu, çağdaş gerçekçilik ve devrimci sanatın işlevi konusunu çeşitli açılardan ele alıyorlar. Önümüzdeki sayılarda bu konu özel örnekler üzerinde durularak da işlenecektir kuşkusuz. Bu çabaları yazarlarla yapılacak konuşmalar dizisiyle de bütünlemek istiyoruz. YARINA DOĞRU devrimci sanat kavgamızı zenginleştirecek nitelikli örneklerin yayınlanmasına da büyük önem veriyor. Bu sayıda Sevgi Soysal ve Celal Özcan'dan olmak üzere iki hikaye var yine. Celal Özcan'ın uzun hikayesi, Antalya Film Festivali Yarışmasında ikincilik kazanmıştı bilindiği üzere. Yeni bir şiirini yayınladığımız Kemal Burkay, mektubunda yeni bir arayış içinde olduğunu yazıyordu. «Serüven» şiirini okuyunca, bu kadar kısa bir sürede varmış olduğu düzey, onun devrimci şiirimiz içinde özgün bir yer tutmaya aday olduğu hatırlanırsa, şaşırtmadı bizi. Tevfik El Zeyyat'ın şiiri «Filistin Şiiri» antolojisinin ikinci baskısı için çevrilen örneklerden. Tahir Abacı'nın şiirlerini, birbirlerini bütünlediklerini göz önünde tutarak bir arada yayınlıyoruz. YARINA DOĞRU'da ağırlığın yerli sanata verilmesine özeniyoruz. Ama bir yandan da dünyadan devrimci örnekler sunmak bir diğer amacımız. Örneğin gelecek sayıda devrimci Latin Amerikan şiirini özel bir bölüm halinde sunacağımızı duyururuz. Devrimci sanat anlayışına açıklık getirecek önemli çeviri yazılar da var elimizde. Maksim Gorki'nin «Genç Yazarlara Öğüt» Mayakovski'nin «Benim İşim» ve «Şiir Nasıl Yazılır?» gibi yazıları da var bunlar arasında. Ayrıca daha önce bir bölümü yayınlanmış olan «Brecht - Lukacs Tartışması» adı yazı da yeniden çevriliyor. Bu yazıları önümüzdeki sayılarda sırayla sunacağız. YARINA DOĞRU'da bireyci burjuva ideolojisini, emperyalizmin kültür alanındaki oyunlarını sergileyen ideolojik mücadele yazılarına da geniş yer vermeyi amaçlıyoruz. Bu arada «Kozmopolit Kültürün İdeolojik Eleştirisi» ve «Çağdaş Devrimci Hikayeciliğimiz» konulu özel sayıların da hazırlıkları içindeyiz. Konuyla ilgilenen arkadaşlara duyururuz.

AYSEL ÖZAKIN

ÇAĞIMIZIN GERÇEKÇİLİĞİ ÜZERİNE

Brecht «Bizim sanatımız toplumsal kavgamızın bir parçasıdır» diyor. Bu sözünü ürünleriyle de kanıtlamasını bilen Brecht, sanatta devrimci tutumu açıklama konusunda akla gelen en önemli örneklerden birisidir. Toplumsal kavganın yoğunluk ve belirginlik kazandığı günümüzde ve ülkemizde sanatçıya düşen görev hayatıyla ve ürünleriyle kavganın içinde olmaktır. Bu işlevi yüklenirken yöntemi ve sistemi ne olacaktır? Sorunumuz budur.

Çağımızın büyük toplumsal kavgası, kapitalist üretim ilişkilerini sosyalist üretim ilişkilerine dönüştürme kavgasıdır. Bu kavganın içinde yer alacak sanatçı sosyalist dünya görüşünden kaynaklanan bir sanat anlayışına bağlanmak zorundadır. Bu sanat anlayışı ise sosyalist gerçekçilik olarak adlandırılabilir. Bu anlayışın yöntemi nedir? Bilindiği gibi gerçekliği kavramada iki yöntem vardır. İdealist felsefenin metafizik yöntemi ve materyalist felsefenin diyalektik yöntemi. Sosyalist dünya görüşünün yöntemi diyalektik materyalist yöntemdir. Öyleyse bu dünya görüşüne bağlı sanatçının gerçekliği kavrarken ve ürünlerinde bu gerçekliği yeniden üretirken izleyeceği yöntem de diyalektik materyalist yöntemdir. Bu düşünceden yola çıkarak, sosyalist gerçekçi sanatçının; gerçekliği, kendi bütünlüğü, değişkenliği ve çeliskileriyle birlikte görebilme, gösterebilme zorunluğu ortaya çıkmış olur.

Sosyalist gerçekçilik kavramını biraz daha açalım. Bu sanatın özü -benimsediği yöntem gereği- hayatın gerçeklerini doğru bir şekilde verebilmeye dayanır. Bu sanat anlayışı, gerçekleri sosyalist bakış açısından sanatsal yaratmanın kurallarına uyarak ele alır.

Sosyalist gerçekçiliğin bir sanat anlayışı olarak ortaya çıkışını açıklarken onun geçmişteki sanatsal birikimin bir deva-

mı ve niteliksel bir sıçraması olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Bu nedenle, bu anlayışın geçmişin evrensel sanat verilerini içerdiğini, ama onları aşarak değiştirdiğini unutmamalıyız. Örneğin, sosyalist gerçekçilik eleştirel gerçekçiliği özümlemiş, aşmış ve ondan niteliksel bir farklılık göstermiştir. Eleştirel gerçekçilik, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu toplumlarda ve bu ilişkilerin tutucu bir niteliğe büründüğü, böylece de gelişen üretici güçlerle çelişkisinin yoğunlaştığı dönemde, gerçekçi sanatçının bozulan, çürüyen, insanları bunaltan, insanın özüne ters düşen bu toplumun yapısına karşı gösterdiği eleştirel tepkiyle belirlenir. Yalnız bu tepki bireysel bir başkaldırma dolayında kalır ve gerçekliği değiştirme yolunda, sosyalist bir tavır getirmede yetersiz kalır.

Eleştirel gerçekçilikle sosyalist gerçekçilik arasındaki ayrımı böylece belirlediğimiz anda karşımıza bir sorun çıkıyor. Kimileri, bir üst yapı kurumu olan sanatta, sosyalist gerçekçi bir tutumun uygulanabilmesi için toplumun kapitalist üretim ilişkilerinden sosyalist üretim ilişkilerine geçiş aşamasında ya da geçmiş olmasını bir koşul olarak öne sürüyorlar. Bunlara kalırsa, sorun gerçeği kavramak olduğuna göre, toplumun nesnel gerçeği neyse sanatçı onu görüp, onu gösterecektir. Toplumun gerçeği ancak sosyalist bir gerçeklikse, sanatçı da sosyalist gerçekçi olabilme olanağına kavuşur, biçiminde düşünüyorlar. Sosyalist gerçekçi sanat içinde sadece sosyalist üretim ilişkileri içindeki insanların, işçilerin, emekçilerin, tarihsel olarak sahneye çıkanların yer alabileceğini öne sürüyorlar. Bu biçimdeki bir tanımlayışa karşı taşıdığım kuşkuları belirtmek isterim. Önce, sosyalist gerçekçi sanat anlayışı gerçekliği kavramada izlediği yöntemle mi belirliyor, yoksa ele aldığı malzemeyle, konuları ve kahramanlarıyla mı? Kapitalizm nasıl kendi sonunu kendisi hazırlıyor, bağrında karşıtı olan modern işçi sınıfını yaratıyorsa, buna bağlı olarak filizlenen sosyalist dünya görüşünü benimseyip, gerçeğe bakışı, çelişkileri kavrayışı ve kapitalist üretim ilişkilerini ortadan kaldırma kavgasına katkıda bulunuşuyla bir insan nasıl sosyalist olabiliyorsa, aynı tutumu ürünlerinde yansıtabilen bir sanatçı da sosyalist gerçekçi sanat tanımı içinde yerini alabilir. Ele aldığı konular ne olur-

sa olsun, sosyalist gerçekçi sanatçıyı belirleyen onun izlediği diyalektik materyalist yöntem, toplumu değişimi ve devinimi içinde kavramadaki başarısı, ideolojik, politik devrimci bilinci olmalıdır. Özele indirgersek, sosyalist üretim ilişkilerinin henüz kurulmamış olduğu, geri bıraktırılmış ülkeler tanımı içerisine giren ülkemizde de, yukarda sıraladığımız özellikleri gösteren sanatçının sosyalist gerçekçi sanatçı sayılması gerektiğini söyleyebiliriz.

Sosyalist gerçekçi sanatçının konusu, değişen, gelişen toplumsal gerçekliktir. Peki, toplumsal gerçeklikten ne anlıyoruz? Bu kavramı biraz açmamız gerekiyor. Kısaca söylemek gerekirse, toplumsal gerçekliğin özü sınıf mücadelesidir. Ama bu tanımı verip geçmek, sorunu daraltmak olur. Sınıf mücadelelerinin toplumsal hayattaki, insan ilişkilerindeki, bireysel sorunlardaki, kişilerin duygularındaki yansımaları nedir, nasıl ortaya çıkar? Bireyin sorunları, davranışları, duyguları, aşkı, başka insanlarla kurduğu karmaşık ilişkiler de toplumsal gerçekliğin bir parçası olmuyor mu? Oluyor elbet. Öyleyse sosyalist gerçekçi sanatçının, gerçekliği bütünselliği içinde kavraması gereğinden söz ederken, onun gerçek olan ne varsa ele almada özgür olacağını da kabul ediyoruz demektir. Yeter ki gerçeğin bütün görünümlerine diyalektik materyalist bir yöntemle yaklaşabilsin. Ürünleri ve tutumuyla sosyalist dünya görüşüne bağlılığını ortaya koyabilsin. Toplumun ileriye dönük değişimini kavramada ve bu değişimi hızlandırmada üzerine düşen görevi yüklenebilsin. Bu değişimi tarihsel olarak üstlenen güçlerle, emekçilerle toplumsal ve sanatsal düzlemde yakın bağlar kurabilsin, ürünleriyle toplumsal kavgaya ışık tutabilsin, hayata ve geleceğe inancını, güvencini koruyabilsin. Sanatçı değişen toplumsal gerçeklikle birlikte insanların değişen duyumlarını, duygularını ve deneylerini de kavrayabilmelidir. Burada da bireysel ve toplumsal gerçekliğin diyalektik birliği ile karşılaşmamız olağandır. Sanatta şematizmden kaçınmanın yolu da canlı ve değişken gerçeği, bütünselliği içinde kavramaktır. Kendi ülkemizden örnek ararsak aklımıza ilk Nâzım Hikmet'in adı geliyor bu konuda da.

Burada sanat için de geçerliği olan teori-pratik birliğin-

den söz etmek gerekir. Sanatta bu bağlantının anlaşılması çok önemlidir. Sanatçı ilk verilerini toplumsal gerçeklikten, hayatın kendisinden edinir, algılar. İlk kaynak somuttur. Bu verileri usuna vurur, evirip çevirerek kavrar. Burada, bu aşamada sanatçının gerçeği kavrama yöntemi, düşünme yöntemi araya girer. Gerçeğin özünde var olan çelişkileri, devinimi, değişkenliği kavrıyabiliyor mu? Yoksa gerçeği durağan, mutlak ve parçalarını bütününden soyutlayarak mı kavrıyor? Bu aşamada sanatçının dünya görüşü, ideolojik konumu etkisini gösterir. Gerçeği kavrama aşamasından sonra onu yeniden üretme, soyutlayarak genellemeye varma aşaması gelir. İşte bu aşamada da sanatçılık özelliği özgül, özel bir durum olur. Duyumlar, duygular, imgelem ve düşünceler sanatçının potasını oluşturur. Ve ilk gerçek bu potada erir, sonra yeni bir biçim alır. Böylece de yeniden ve sanatsal bir ürün olarak yaşarlık kazanır. Bu olağan, doğal, insancıl bir olgudur. Bunun tersini yapmaya çalışmak, yani önce belli bir düşünceyi, kuramsal veriyi alıp ona uygun bir gerçek bulmaya, kurmaya çalışmak gerçeğin doğallığını zedeleyen, yaralayan bir tutum olur bence. Önce maddi, somut, canlı gerçekle yüzyüze gelip onu kucaklamak, gerçeğin özünde bulunan kuramsal verileri ise edinilmiş olan doğru yöntemle, diyalektik materyalist yöntemle bulup çıkarmak doğaldır. Bunun yanında sanatın kendi yasalarını, kurallarını, kendi dilini, araçlarını ortaya koyarak gerçeği yeniden üretmesi, sanat ürünü yaratabilmenin elbetteki ön koşuludur. Bu yüzden bir roman, bir hikaye; bir inceleme, bilimsel bir araştırma, bir makale niteliğine bürününce sanatsal değerini yitiriverir. Sanatsal olanakları kullanmayan bir yapıt şematik ve kuru olur.

Gerçeği su olarak düşünelim. Su bir ırmakta, bir derede başka türlü akmakta, bir denizde, bir gölde başka bir görünümde olmakta, bir çağlayanda çağıldamaktadır. Bir çeşmeden ise akıtılmaktadır. Su, sudur ama, her seferinde kendisini yeniden bir başka görünümde sunan bir biçim kazanmaktadır. İşte sanat da, sanatın değişik türleri de, aynı gerçeği alıp değişik araçlarla değişik görünümlerle sunarlar. Bu doğruya bağlı kalan sanat ürünlerinin ise şematik olmayacağı, zorlama olmayacağı, içtenlikten uzak olmayacağı açıktır. İçerikle biçim ara-

sındaki ilişki konusunda da benzer açıklıklar getirilebilir.

Bir de sanat politik amaçlar için kullanılabilir mi sorusu var. Bu sorunun cevabı evettir, ama geniş bir açıdan değerlendirilmesi gereken bir evettir bu. Sanat ürünü, sanat ürünü olarak kalmak koşuluyla zaten politik bir işlevde de bulunmaktadır. Ve yüklendiği, bağlandığı toplumsal görevi, politik görevi sanat ürünü olma özelliğini koruyarak gerçekleştirebilir. Değerli olan ve ustalık ürünü olan sanat ürününün söylemek istediği, bildirisi sanat potasında eridiği içindir ki ortaya koyduğu gerçek ve politik-ideolojik içerik özensiz, kuru, şematik sanat ürünlerininkinden daha etkin, daha kalıcı olur. Bu etkinlik kısa vadede görülemezse bile, uzun vadede görülür. Egemen ideolojinin çapıtmaları, şartlandırmaları, ilkel beğenileri ne kadar engel olursa olsun bu mutlaka görülür. Toplumsal kavgaya katılan bir sanatçının görevi aynı zamanda toplumun beğenilerini, sanatla alış verişini geliştirmek, bu zorunlu ihtiyacı sağlıklı bir doğrultuya oturtmak ve insanları egemen çarpık ideolojinin, kültürün etkilerinden kurtarabilmektir. Sanatçının ideolojik-kültürel mücadeledeki işlevi budur.

Sanatta devrimci tutum, gerçeği doğru kavramakla ve onu değiştirme yolunda sanatsal ustalıkla yeniden üretmekle gerçekleşir..

KEMAL BURKAY

S E R Ü V E N

Bir suyun varoluşuyla başlar maceram
Ben baharları ve ince yelleri dolaşan adam
Söğütler dostlarımdı kuşkusuz, o piposunu ağır ağır çeken, babacan
Dere boylarına, kocaman gözlü yeşil yılanlara söylenmiştir, bâkir türkülerimiz

Süzülen ince bir duman gibi bacalardan
İlk aşkımız, belki badem çağlası bir kız
Belki bir nevruz çiçeğini sevmiştik
Bıçkıcı Tom ve Hak Fin'le kaç kez Misisipi üzerinden
Umudun teknesine binip gittik

Bir suyun varoluşuyla başlar maceram
Şimşeğin pırıltısından sis yumağından
Yağmur sonu döllenip şişer de dardağan
Ansızın turuncu bir şiire dönüşür
Bir su damlasındaki katıksız can

Karışırdı tek tek ağaçların
Ve bir çocuğun filozofluğuna
Duydumsa bir tomurcuk sevincini, bir valse durdumsa
Becerikli tanrılar gibi kurdum yaşamı
Koştum topraktan süzdüğüm bir ateşle
Çünkü ben fırtınalardan ve gökkuşağından bir parça

Ve o hasretlerdir tutuşturur bağrımı
Benim ve Odüs'ün kanatır yaşamını
Saçlarında güneş ve deniz
Kovalaşır serüven, açılır önünde büyülü yaşam, sunulur dünya yemişleri
Ama ayakları onu alır Elenyaya götürür
Çünkü deliksiz bir uyku, alışılmış bir kadındır Elenya

Kimi gün yüreğimiz sığmazdı meydanlara
Şaraba dönüşen sonbahar dağlarına
Usta terziler gibi biçip umudu
Nasıl basarsa geceyi dokunaklı bir kurşun
Ve geleceği, alı-yeşili harman edip
Bir uryadan kopup gelir de, süzülür de bir balerinden
Elma dallarını donatır, suları köpürdetir, döller tarlaları
Kimi gün de tomurcuklanır bir ağrıdan
Ustayız, pazularımızda ürer yaşam
Dünyayı balçık gibi oyup süsleyen
Işıkta ansızın, ansızın yağmur tanelerinde
Bir avcı sessizliğini alıp getirir de kardan
Kentin kahkahasıyla sarmalar

Bir suyun varoluşuyla başlar maceram
Üşümenin ve yangının
Sen ki kadınımsın, yüzünde bir gökyüzü.
Dudağından kuşlar uçuşan
Dünyamsın
Baştanbaşa barış, sevda ve iş
Düşümde vardın, gerçekte olacaksın
Gecede çılgın ustanın fırçası, ışığa kesen evren
Sevince kesen acı, türküleşen kavga
Ve yüreği bir tohum gibi serpmek toprağa
Kırağı vurmuş çimden, nar çiçeğinden, senden
Geceden yuğurup çıkarmak
Yeni bir yaşama koşup giden serüven

MEHMET TAHİR

ÇAĞDAŞ DEVRİMCİ SANAT VE TÜRKİYE GERÇEKLİĞİ

1.

Genel olarak sanatta devrimci tavır, daha da genel olarak toplumsal hayatta devrimci tavır, gerçekliğin özünde var olan kesintisiz gelişmeyi görme ve bu gelişmeyi hızlandırma arasındaki diyalektiği kavrama tavrıdır. İnsanların gerçeklik karşısında aldıkları tavır, üretim sürecinde aldıkları rollerle (sınıfsal konumlarıyla) belirlenir. Çağın gerisinde kalmış üretim ilişkilerini temsil eden sosyal sınıflar, gerçekliğin özündeki gelişmeden rahatsız olurlar. Buna karşılık, gelişen üretici güçlerle uyumlu yeni bir üretim ilişkisi için mücadele eden sosyal sınıflar için bu gelişmenin açığa çıkartılması ve hızlandırılması büyük önem taşır. Gerçekliğe bu biçimdeki bir bakış, onu doğru olarak kavrama yönünde ortaya çıktığından aynı zamanda bilimsel bir nitelik kazanır. Demek ki gerçekliğe devrimci yaklaşım başlı başına bir bilgi teorisi oluşturma anlamını da taşır.

Üretim sürecinde alınan farklı rollerle belirlenen sosyal sınıflar ayrımı, nesnel gerçekliğe bakışta da farklı yöntemleri gerekli kılar. Gerçekliği değişmez bir bütün olarak gören bakış açısının idealist, metafizik yöntemi bir yana, gerçekliği değişkenliği içinde kavrayan bakış açısının diyalektik materyalist yöntemi bir yanadır. Bu ikinci yöntem, toplumsal hayatta olduğu gibi, toplumsal hayatın bir parçası olan ve başından beri nesnel gerçekliğin tanınmasında etkin bir işlev yürüten sanatta da devrimci tavrın felsefi ve bilimsel açıklamasını getirir.

Gerçekliği ele alırken sanatın özgül yol, yöntem ve malzemelerinin (imgeye dayanma, estetik ölçüler vs.) işin içine girmesi, sanatta devrimci tavır konusunu özele inerken karmaşık bir görünüme büründürür. Sanatın gerçekliğin bizzat kendisini değil, kendi özgül yapısı içinde karakteristik yönlerini yansıtan

aşılmış biçimini içermesi bu karmaşık görünümü yoğunlaştırır. Bu noktada, gerçekliğin sanatta değiştirilmesiyle, sanatla gerçekliğin değiştirilmesi arasındaki diyalektiğin doğru kavranması gerekir.

2.

Emperyalizm aşamasına ulaşmış kapitalizmi, yani artık üretici güçlerin gelişimini köstekleyen geri bir üretim ilişkisini temsil eden sosyal sınıfın burjuvazi, üretici güçlerin gelişiminden yana olan ve bu gelişimle uyumlu yeni bir üretim ilişkisini öneren sosyal sınıfın işçi sınıfı olduğu çağımızda gerçekliğe bakıştaki bu farklılık daha da belirginleşmiştir. İdealizme sarılan burjuvazinin ideolojisi metafiziğin bataklığına saplanırken, diyalektik materyalist yöntemi kullanan işçi sınıfının ideolojisi bilimle paralellik kurarak akışını sürdürmektedir. Sözün kısası, çağımız sanatında devrimci tavır, işçi sınıfının devrimci bakış açısıyla, Marksizmle belirlenir. Bu tutumun, yani gerçekliğe diyalektik yöntemle ve materyalist anlayışla yaklaşımın sanat planındaki adı **'sosyalist gerçekçilik'**tir.

Bu kavramdan ne anladığımıza açıklık getirmek zorundayız. Çünkü çağımızda devrimci sanatı saptama konusunda sosyalist gerçekçilik kavramını kabul etmeyip daha genel tanımlar ve deyimler getirenler yanında, sosyalist gerçekçi sanat kavramını kabullenenler arasında da çok önemli, temelde olan farklılıklar var. Örneğin sosyalist gerçekçi sanatın bir Brecht'çi yorumuyla, bir İdanof'çu yorumu, bir Lukacs'cı yorumu arasında çok önemli ve temel farklar olduğu gibi.. Şu halde sanatta devrimci tavrı çağımızda adlandırırken sosyalist gerçekçi sanat kavramını benimsiyorsak, bununla neyi kast ettiğimizi ve neyi kast etmediğimizi belirlemek zorundayız.

Sosyalist gerçekçilik bir tutum mudur, yoksa bir yöntem mi belirler gibi bir tartışma, aslında kısır bir tartışma olarak görünüyor bana. Örneğin Ernst Fischer «sosyalist gerçekçilik» deyiminin daha çok bir yöntemi belirlediğini, buna karşılık bu tanım içinde ele alınabilecek sanatçıların ise birbirlerinden farklı yöntemler kullandıklarını öne sürerek, ortak bir tutumu yansıtması açısından «sosyalist sanat» deyimini öneriyor. Fisc-

her'in gözden kaçırdığı bir ayrıma değinmeden önce Türkiye' deki teriminoloji ile ilgili bir soruna değinmekte yarar var. Fischer'in «sosyalist sanat» deyimini önerdiğini belirtmiştik. Kuramcının «Sanatın Gerekliliği» adlı kitabının Türkçe çevirisini açanlar ise onun «toplumcu sanat» deyimini önerdiği izlenimi edinebilirler. Eskilerde, özellikle Ceza Kanununun 142. maddesinden kaçmak için «sosyalizm» sözcüğü «toplumculuk» sözcüğüyle karşılanmak istenirdi. Günümüzde ise, bunca demokratik mücadeleden sonra artık bu sorun aşıldığına göre, «sosyalizm» sözcüğünü «toplumculuk» sözcüğüyle karşılamaya kalkışmak aslında kavramı burjuvazi için zararsızlaştırmak gibi bir tahrifattan başka bir şeyle açıklanamaz ve öztürkçecilik çabaları bu tahrifatı hiç mi hiç mazur göstermez. Kavram fetişizmi yaratmak gibi bir amacımız yok ama, işçi sınıfı düşüncesini, dünya görüşünü belirlemek gibi açık ve kesin vurgulu bir «sosyalizm» sozcüğünü «cemiyetçilik» anlamına gelen, burjuvası dahil toplumu konu edinen bütün yazarları içeren «toplumculuk» sözcüğüyle karşılamaya çalışmak önemli bir yanlış. İyi niyetli olarak kavramı bu şekilde adlandıran arkadaşları uyarmak isterim.

Fischer'in önerisine gelince... Fischer, **gerçekliğe bakış** yöntemiyle **gerçekliği veriş** yöntemi arasındaki ayrıma dikkat etmiyor. Devrimci sanatçıların, sosyalist sanatçıların gerçekliği veriş yöntemleri, yani kullandıkları teknikler, bireysel becerilerini ilgilendiren özellikler, üslûpları birbirinden farklı olabilir ve Fischer'in verdiği Gorki, Brecht, Mayakovski, Eluard, Makarenko, Aragon, Şolohof.. örneklerinde olduğu gibi gerçekten farklıdır da. Fakat bu sanatçılarda ortak bir tutumun yanı sıra, yine ortak olan bir yöntem de var ki, o da gerçekliğe bakış yöntemidir. Yani devrimci sanatçılarda ortak bir tutumu (toplumsal yapı içinde tarihsel ve sınıfsal bir tavır olarak sosyalizmi) ve ortak bir yöntemi (gerçekçiliği) bir arada görüyoruz. Bu nedenle hem ortak bir tutumu, hem de ortak bir yöntemi belirlemesi açısından «sosyalist gerçekçilik» deyimini daha oturmuş bir deyim olarak benimsiyoruz.

Sosyalist gerçekçilik deyimi 1934 yılında Sovyet Yazarları Kurultayında Maksim Gorki tarafından ortaya atılıyor. Ancak

tutumun ortaya çıkışıyla adının konuşunu eş zamanlı saymak yanlış olur. Örneğin Aragon, bu deyim henüz ortaya atılmazdan önce kendisinin bu tutumu uygulamakta olduğunu söylüyor. Sosyalist gerçekçi sanatın başlangıcı daha ötelere, ilk Alman işçi şairlerine, Paris Kömünü sıralarına, enternasyonal şairi Eugenie Pottier'lerin ürünlerine dayandırılabilir.. Sovyet devriminden sonra, özellikle Stalin'in bazı hatalara rağmen tek bir ülkede sosyalizmi gerçekleştirmenin kavgasını verdiği dönemlerde, İdanof'un sanat alanında giriştiği uygulamaların aşırı idealizasyonlarla kavramı çarpıttığı anlaşılıyor. Bugün bazı çevrelerin çoğu zaman bir önyargıyla sosyalist gerçekçi sanat kavramına karşı bir tavır takınmalarının ardında herhalde bu etken rol oynuyor. Ancak bu önyargılı tavrı alanlar, sosyalist gerçekçi sanat kavramına, sanat planındaki görüşleri ve uygulamaları İdanof'unkinden az ya da çok farklı olan başka pek çok sanat adamının da sahip çıktığını ya görmezden gelerek, ya da görmek istemeyerek sosyalist gerçekçiliği İdanof'çuluk ile eş değer sayıyorlar. Sosyalist gerçekçiliğin farklı yorumu konusunda en belirgin örnek, Brecht. Brecht'in; izleyicisini, alıcısını kahramanla özdeşleştiren, onu diyalektik düşünceyle donatacağına boşaltıp rahatlatan Aristo'cu sanat anlayışına karşı geliştirdiği ve yabancılaştırma (ya da yadırgatma) yöntemine dayanan eplk sanat anlayışı ile, İdanof'un alabildiğine idealize edilmiş olumlu kahramanları yüceltme tutumuna dayanan «devrimci romantizm» anlayışı arasında çok kesin ve mutlak bir ayrım vardır. Böyleyken, Brecht, bazan başka deyimler de kullanmakla birlikte («militan gerçekçilik,» «halkçı sanat» gibi) «sosyalist gerçekçi sanat» deyimini de hiç bir zaman reddetmez.

Sosyalist gerçekçilik, belirli konularla, belirli biçimlerle, belirli temalarla sınırlı bir sanat anlayışı değildir. Gerçekliğe bakış açısının niteliği belirler sosyalist gerçekçi sanatı da, içerdiği konuları da, temaları da, biçimini de. Sanat eserinin olguları ele alırken onların maddi temellerini gözetmesi, aralarındaki karşılıklı bağlılık ve etkilenmeyi, sürekli ve kesintisiz gelişmeleri, oluş-yok oluş ilişkilerini, nicelikten niteliğe dönüşümü, evrensel çelişki yasalarının işlerliğini kavraması, gerçekliğin

bağında salt dünü ve bugünü değil aynı zamanda geleceğin tohumlarına da taşıdığını bilerek çizilmesi ona devrimci bir niteliki, devrimci bir tavır kazandırır. Bu nedenledir ki ustalar «gerçek sadece devrimci olabilir» derler. Bu tavır ahlâksal bir seçme sorunu ile de ilgili değildir. Yazarın sübjektif duygularının işçi sınıfından yana olması ya da olmaması, işçi sınıfının nesnel konumunu ve onu sınıfsız toplumu kurmaya götüren tarihsel zorunlukları etkilemez. Sınıfsız toplum aşaması ise, Marx'ın deyişiyle «yaratılması gereken bir durum olmadığı gibi, gerçekliğin kendisine uymak zorunda olduğu bir ideal de değildir... Bu hareketin şartları, fiilen mevcut olan ön-şartlardan doğmaktadır.» (Alman İdeolojisi, s. 65) Sanatta devrimci tavrı ahlâksal-duygusal bir konumdan ele alan, bu nedenle de nesnel gerçekliği ideolojik zorlamalarla bulandıran eğilimlerin yanlışını belirlemek bakımından önemlidir, sosyalist gerçekçi sanatın bu en önemli ilkesinin saptanması.

Sosyalist gerçekçi sanat bir kitle sanatıdır. Kitleler üzerinde yaygın bir işlevi olabildiği için değil, en devrimci sınıfın dünya görüşünün ışığında kitlelerin çıkarlarını yansıttığı, kitlelerin çıkarlarını savunduğu için. Bizce devrimci sanatın niteliğini belirleyen ölçüt budur ve sanat ürünleri bu açıdan yargılanmalıdır, devrimci düşüncenin kitlelere ulaşma olanaklarının çeşitli etkenlerle engellendiği şartlarda, kitleler üzerindeki işlevleri açısından değil. (Bkz: Kitleler ve Sanat, Yarına Doğru, 15) Sosyalist gerçekçi sanat, belirli bir ustalığı, belirli bir yetkinliği gerektiren bir sanattır, eğer bir işlevi olacaksa, bu yetkinliğinden taviz verilmemek şartıyla olur. Bu yüzden sosyalist gerçekçi sanatı, işçi sınıfının genel devrimci politikasından soyutlamaksızın, günlük politika içinde propaganda-ajitasyon görevi gören diğer araçlardan dikkatle ayırmak durumundayız. Sanat eseri gerçekliği karmaşıklığı, bütünselliği içinde yansıtmakla yükümlüdür. Bu, onun benimsediği diyalektik materyalist yöntem gereğidir. Devrimci bir görünüş altında ortaya çıkan; kısa vadeli amaçlara yönelik propaganda araçlarıyla sanatı birbirine karıştıran şematik sanat anlayışı, özünde idealist bir temele oturmaktadır. Çünkü gerçekliği bütünselliği içinde ele alamamakta, özünde bir çelişkiler yumağı olan hayatı bir

ya da bir kaç çelişkiyle açıklamaya kalkışmakta, nesneler arasındaki iç ve dış bağıntıları gözden kaçırmakta, parçayı bütünden soyutlamakta, dolayısıyla devrimci özün derinlemesine etkisini yok edip, çoraklaştırmaktadır.

Toplumların kültür mirasını özümleyip iyi yanlarını sosyalizme kazandırmak, gerçekliği iletmede sürekli bir akışkanlık gösteren öze uygun yeni biçimler, yeni anlatım yolları bulup geliştirmek sosyalist gerçekçi sanatın diğer başlıca ilkelerinden. Sosyalist gerçekçi sanatın en doğru kavranması gereken ilkelerinden birisi de «gerçekliği yer ve zaman şartlarını gözden kaçırmaksızın betimlemek»tir. Bu sanat, enternasyonalist bir öz de taşımakla birlikte, emperyalizmin yaygınlaştırdığı çarpık sanatın aksine kozmopolit bir sanat değildir. Buna karşılık «ulusal sanat» tanımı içinde de ele alınamaz. Bu konuda Brecht'in sözleri oldukça açık seçik: «Uluslar siyasetinde uygulanan, Stalin'in; **içeriğiyle sosyalist, biçimiyle ulusal** formülünü mekanik olarak benimsemeye kalkışmak, büyük sosyalist gerçekçilik sloganını affedilmeyecek biçimde özünden saptırır. Şu anlama götürür bizi: **içeriğiyle sosyalist biçimiyle burjuva.** Uluslar siyasetinde, biçimiyle ulusal formülü tümüyle devrimci niteliktedir. Zincire vurulmuş ulusları zincirlerini kırmaya çağırır, geri kalmış ülkelerin üretici güçlerini harekete geçirir, ezilen ulusların sosyalizmi kendi dillerinde anlamaları gerektiğini belirtir, kültürel güçlerin kurtuluşuna yöneliktir. **Biçimiyle burjuva** formülü ise gericidir; «eski tulumlara yeni şarap doldurmak» halk sözünün belirlediği anlama gelir bayağıca! (Halkın Dostları, sayı 16) Öyleyse bu ilkeden anlamamız gereken şey, sosyalist gerçekçi sanatın ancak ayakları somut yerlere (belli bir ülkenin ve toplumun gerçekliğine) basarak üretilebileceği, sosyalist gerçekçi sanatın köksüz, yapay, özenti bir sanat olmadığıdır. Ayakları yere basmayan bir sanat, yeteri kadar enternasyonal bir öz de taşıyamaz, çünkü aradaki diyalektik bağ ortadan kalkar.

3.

Sosyalist gerçekçilikten anladığımız genel hatlarıyla budur. Özele, somuta inersek, Türkiye gerçekliği açısından bu kavra-

mın durumu nedir? Önümüzdeki yıllarda üzerindeki tartışmaların daha da yoğunlaşacağını sandığımız bir sorun bu.

Yarına Doğru'nun geçmiş sayılarında, Türkiye gibi geri bıraktırılmış ülkelerde de bağrında taşıdığı çelişkiler yüzünden aynı zamanda sosyalist düşünceleri de filizlendiren kapitalist üretim ilişkilerinin ve burjuva bir düzenin - dışsal etkilerle de oluşmuş olsalar - mevcut ve etkin olduğuna, dolayısıyla bu gibi ülkelerde sosyalist gerçekçi bir sanatın da filizlenebileceğine değinilmişti. («Geri Bıraktırılmış Ülkeler ve Sosyalist Gerçekçi Sanat, sayı 12). Nâzım Hikmet örneğini ve onun açtığı yolu izleyenleri düşünürsek, ülkemizde sosyalist gerçekçi sanatın elli yıllık bir geleneğe sahip olduğunu da söyleyebiliriz.

Gelişmiş kapitalist ülke sanatlarıyla ve sosyalist ülke sanatlarıyla kıyaslanırsa, geri bıraktırılmış ülkeler sanatının bazı ayırt edici özelliklerini saptamak da mümkündür. En önemli özellik, bu ülkelerde emperyalizmin kozmopolit nitelikli kültürünün, kültür hayatına ağırlığını koymuş olmasıdır. Yine bu tür ülkelerde kapitalizm öncesi kategorilerin varlıklarını sürdürmeleri, ayrıca feodalizmin kapitalizmin sağlıklı bir gelişimi sonucu değil, daha çok dış dinamiklerce üstten tezgahlanan bir biçimde kırılmış olması, halk kültürü içindeki ayrışmanın sağlıklı bir biçimde işçi sınıfına bağlı bir kültürün unsurlarını yaratmasını yavaşlatmış ya da engellemiştir. Bu nedenle, bu tür ülkelerde halk kültürünün canlı bir geleneğe sahip olduğu görülür. Bu ise bu ülkelerin sanatında da önemli sonuçlar doğurur.

Kısaca özetlenirse, ülkemiz üst yapısında, alt yapının bir yansıması olarak, 1950'deki iktidar değişimini izleyen süreçle birlikte emperyalizmin etkinliği egemenliğe dönüşmüş, 1950 öncesinde - özellikle Nâzım Hikmet'i doğuran objektif koşulların ve onun yarattığı sübjektif koşulların etkisiyle - gelişme olanağı bulan ve büyük ustalar yetiştiren sosyalist gerçekçi sanat bu dönemde ağır baskılarla karşılaşmış, engellenmiş, devrimci sanat kavramı da oldukça sulandırılmıştır. Sanat alanında da proleter görüşün yeniden ağırlığını hissettirmeye başlaması, ancak -bilinen etkenlerle- 1960 sonrasında olabilmiştir.

Günümüzde devrimci sanat konusunda tartışmalar yoğun-

luk kazanmış bulunuyor. Devrimci sanat kuramı konusundaki revizyonist tezlere sarılan küçük burjuva eğilimlerle ve popülist eğilimlerle sosyalist gerçekçi sanat arasındaki ayrımı ortaya çıkarma kavgası son yıllarda gittikçe hızlanıyor. Ayrıca geçmiş devrimci sanatla kopuk bulunan bağlantıları kurma, onun olumlu mirasını sürdürme çabaları da gelişmekte.

Bugün Türkiye'de devrimci sanat yapma kaygısı duyan sanatçılar, kabaca ele alınırsa iki farklı kültürün içinden geliyorlar. Kökenleri Anadolu'ya (özellikle köylülüğe) dayanan sanatçılar farklı sınıfsal eğilimleri yansıtan halk kültürünün içinden geliyorlar. Bunlar uzunca bir süredir halkçı sanat geleneği içinde yer alıyorlar. Kökenleri büyük şehir burjuvazisine ve küçük burjuvazisine dayanan sanatçılar ise burjuva kültürünün içinden geliyorlar. Bunların burjuva ideolojisinin etkilerini bir yana iterek devrimci bir sanat çizgisine gelmeleri özellikle son dönemlerde oldu. Birincilerin avantajı, halk kültürünün zenginliği ile donunmış olmaları, halk yığınlarıyla canlı ve sıcak ilişkiler içinde olmaları, onlarla çok rahat diyalog kurabilmeleri. İkincilerin avantajı ise, içinde işçi sınıfının kültürünün temellenişinde de işe yarayacak zengin malzemeler bulunan burjuva kültürünü özümlemiş olmaları, çağdaş sanat akımlarını izlemiş olmaları, sanat alanındaki son gelişmelerin farkında olmaları, bu nedenle belirli anlatım ustalıkları edinmiş olmaları.

Bu avantajlara karşılık, halk kültürünün içinden gelen sanatçılar halk kültürünün iki yanlı niteliğini göremiyorlar. Kökenleri özellikle köylülüğe dayandığı için, işçi sınıfı düşüncesini gerekli açıklıkta kavrayamıyorlar. En yoksul sınıfın değil, üretim içinde kollektif bir şekilde çalışan sınıfın en devrimci sınıf olabileceği gerçeğini pratikte göremiyorlar. Toplumsal hayat geliştikçe halk kültürü içindeki ayrışmanın hızlandığını göremiyorlar, çoğu zaman yıkılıp gitmeye mahkûm olan değerleri savunuyorlar. Kapitalizmin kendi içinde çelişiğini doğurduğunu, modern proleteryanın değerlerinin doğmasına yol açtığını göremiyorlar. Sosyalizm sorununa çoğunluk ahlâksal, duygusal bir konumdan bakıyorlar. Halkçı sanat geleneğinin çağdaş sorunları verirken yetersiz kalacağını göremiyorlar. Burjuva kültürünün içinden gelen sanatçıların başlıca eksikleri ise, halkı

yeterince tanıyamamak, halkla diyaloğ kuramamak. Bu nedenle eserlerinde halkı ele alırken sahihliği sağloyamıyorlar, tipleri tasarım ürünü oluyor. Bireyci ideolojinin kafalarında bıraktığı tortu, sanat anlayışlarının soyutlamalara yatkınlığı (sanatın üretilişindeki soyutlama anlamında değil) ürünlerindeki toplumsal içeriği çoğu zaman sakatlıyor. Gelişmiş batı ülkelerindeki çağdaş devrimci sanatın verilerinden yararlanırken, Türkiye gibi ülkelerde halk kültürünün özel bir durumu olduğunu, bu kültürü toptan hafifsemenin sakatlığını göremiyorlar. Bu nedenle ürünleri neredeyse Türkçe isimlerin geçtiği bir çeviri havasına bürünüyor.

Revizyonist tezlere sarılan bireyci küçük burjuva çevreleriyle popülizmin ilkel örneklerini ortaya koyan sanatçıları bir yana ayırırsak, devrimci bir sanata ulaşmak konusunda belirli bir iyi niyet taşıyan ve bu farklı kültürlerden gelen sanatçılar arasındaki tartışmalar, bence buralardan kaynaklanıyor. Bu tartışmalara hemen hemen her sanat alanında rastlamak mümkün. Örnekse sinema alanında Yılmaz Güney sineması ile genellikle Yeşilçam sineması dışında oluşturulmak istenen Genç Sinema'cılar arasında, tiyatro alanında Haşmet Zeybek'in uygulamasını yaptığı anlayış ile Vasıf Öngören'in uygulamasını yaptığı anlayış arasında, edebiyat alanında «yeni-solcular» diye hafifsenmek istenen yazarlarla halkçı edebiyat geleneğini sürdüren yazarlar arasında ortaya çıkan farklılaşmalar temelde buraya bağlanabilir. Fanatik inkarcılıklara bürünülmedikçe, bu konularda enine boyuna tartışmaların sürdürülmesini devrimci sanatımızı zenginleştirecek nitelikte görüyor ve her iki tarafın da birbirlerinden öğrenecek çok şeyler olabileceğine inanıyoruz. (Yarına Doğru'nun yeniden çıkış yazısında, bu konuda şimdiden kesin ve mutlak çizgiler çekmenin nicelik ve nitelik açısından yanlış bulunması, derginin tüm iyi niyetli yazarlara açık bir forum niteliğinde düşünülmesi bundandır.) Burjuva kültürü içinden gelip, bu kültürün ideolojisini reddederek olumlu yanlarını özümleyen, böylece çağdaş devrimci sanat kavramına ulaşan sanatçıların halk yığınlarıyla canlı ilişkiler kurdukları, ürünlerinde yerellik öğesini ihmal etmeyerek ayaklarını Türkiye gerçekliğine bastıkları oranda; halk kültürünün için-

den gelen sanatçıların ise bu kültürün ikili yanını kavradıkları, işçi sınıfının bakış açısını benimseyebildikleri, çağdaş gerçeklik içinde gerileyen ve gelişen yanları doğru kavrayabildikleri oranda değerli ürünler verebileceklerine ve giderek ortak bir tutumda birleşebileceklerine, böylece büyük ustalar da yetiştirmiş çağdaş sosyalist gerçekçi sanatımıza yeni halkalar eklenebileceğine inanıyoruz. İki farklı eğilim arasında bir uzlaştırma değil, ortak bir noktaya doğru ilerleme umudu veren iyi niyetli (devrimci bir tutumdan yana) anlayışlar arasında üst düzeyde, sosyalist gerçekçilik düzeyinde bir platform önerdiğimiz ortadadır.

Bu doğrultuda önümüzde pek çok olumlu başlangıç da vardır, henüz çözülememiş pek çok sorun da... Edebiyat üzerinde konuşacak olursak, dikkatli bir bakış bu alanda her iki kültürün içinden gelen sanatçılar arasında da olumlu filizlenmeler görebilir. Örneğin ben kendi hesabıma, içerdikleri eleştirel boyutlara rağmen ele aldıkları sorunsallara tek boyutlu açılardan yaklaşan **«Tante Rosa»** ve **«Yürümek»** gibi eserlerden; ele aldıkları sorunsalları bütün devrimcileri ilgilendiren çok yönlü açılardan işleyen ve epik anlayışın Türkiye gerçekliğine -bazı aksamalara rağmen- başarıyla uygulanışına örneklik eden **«Yenişehirde Bir Öğle Vakti»** ve **«Şafak»** gibi eserlere ulaşabilen Sevgi Soysal'ın çalışmalarını devrimci edebiyatımızı zenginleştiren girişimler olarak görüyorum. **«Gecede»** çizgisinden **«Tuhaf Bir Kadın»**a ulaşan Leyla Erbil'in, **«Yüksek Gerilim»**de sağlıklı bir düzey ortaya koyan Adalet Ağaoğlu'nun yeni ürünlerini merakla beklemek gerek. 1960 sonrasında, toplumsal hareketlerin hızlandığı, bilimsel sosyalizmin kavranıldığı, özellikle 12 Mart olayıyla halka ve devrimcilere saldıran faşizmin yaygın bir tiksinti yarattığı bir ortamda, tek tük «devrimci» sanatçı idealizme ya da bireyciliğe teslim olurken, burjuva kültürünün içinden gelen pek çok sanatçı da bu kültürün ideolojisinin çıkmazını gördüler ve devrimci bir tutuma yaklaşma çabasına giriştiler Bunlar arasında burjuva kökenli yazarların yanı sıra, büyük şehirlerin kenar mahallelerinden yetişme sanatçılar da vardı. Bunların geçmişte içinde bulundukları objektif şartları, egemen kültürün aydınlar üzerindeki et-

kinliğini göremeyip salt «moda» olduğu için toplumculuğu benimsediklerini öne sürmek yanlıştır. (Bu hataya Yarına Doğru'da da düşüldüğü, yeniden çıkış yazısındaki özeleştiride belirtilmişti.) Az önce verdiğimiz örnekler, devrimci bir tutumu benimsedikleri oranda bu sanatçıların hangi boyutlara ulaşabileceklerini ortaya koyuyordu. Aynı olumlu değişme içinde gördüğümüz sanatçılar arasında Adnan Özyalçıner, Erdal Öz, Demirtaş Ceyhun... gibi yazarlar da anılabilir. Kuşkusuz bu sanatçılardaki olumlu gelişmelerle birlikte bazan burjuva biçimciliğinin etkilerini sürdürme, bazan şematizme düşme, bazan Türkiye gerçekliğini somut ve inandırıcı bir biçimde yakalayamama, bazan idealizasyonlara kapılma gibi eksikler de görülmekte.

Halkçı edebiyat geleneğine yakın yazarlar arasında da son yıllarda belirli kalıpların dışına çıkma, özellikle kaynaklandıkları kırsal kesim gerçekliğinde ortaya çıkan çözülmeyi yakalama yönünde olumlu gelişmeler var. Bu yazarlar arasında romancılığımıza son yıllarda eklenen bir ad olan Ömer Polat özellikle dikkati çekiyor. Ömer Polat, biçimde hâlâ halkçı sanat geleneğinin malzemelerini kullanmakla birlikte, içerikte -bazı eksikliklere, hele ikinci romanında oldukça sakıncalı bir durum doğuran idealizasyonlara rağmen- yeni bir öz getiriyor **«Mahmudo ile Hazel»** ve **«Saragöl»** adlı romanlarında. Yine aynı geleneğe yakın yazarlar olan Dursun Akçam'ın **«Köyden İndim Şehire»** ve Osman Şahin'in **«Acenta Mirza»** adlı son hikaye kitaplarında, edebiyatımıza son yıllarda eklenen yeni bir imza olan Şükrü Bilgiç'in **«Yaşamaya Sevdalı»** adlı hikaye kitabında aynı olumlu gelişmeleri gözlemek mümkün. Buna karşılık, bu geleneğin en önde gelen yazarları olarak beliren Yaşar Kemal'in folklorun içinde boğulduğu Bekir Yıldız'ın ise gerek kırsal kesimi ele alırken, gerekse şehir ilişkileri karşısında bir tavır getirirken belli bir ideolojik çıkmaz içinde direndiği, toplumsal gerçekliğin gelişme doğrultusunu yeterince kavrayamayarak işlevini tüketmiş değerleri savunduğu ve modern değerleri kötülediği görülüyor. (Bu konu ayrı bir yazıda etraflıca irdelenecek.) Dursun Akçam ve Osman Şahin dışındaki öteki Köy Enstitülü yazarların da artık «köyün acı gerçekleri» dönemini, reformcu çıkış noktalarından hareket etmeyi aştıkları, sanatta

devrimci tavır konusunda zafa yordukları görülüyor. Ancak bunu mekanik bir noktadan kavradıkları, halkı bilinçlendirme görevini kadrocu eğilimlerle bulandırdıkları, halktan kişileri idealize ettikleri, bilinçlenme sürecini verirken mekanizme düştükleri sık rastlanan bir durum. Bazı genç yazarların ürünlerinde de aynı eksikliklere rastlanıyor. Bu gelenek içinden gelip en olumlu gelişmeleri gösterebilmiş yazarlar arasında bile kuşkusuz önemli eksikliklere de rastlanıyor. Örneğin bu yazarlar arasında dış gözlem gerçekçiliğinden iç gözlem gerçekçiliğine geçişin yeterli bir düzeyde olduğu söylenemez. Yine dil konusu önemli bir sorun bunlarda. Yerel kaynaklı bir dil ile çağdaş gerçekliği hangi dereceye kadar verebileceklerini çözmüş değiller göründüğü kadarıyla. Salt kırsal kesimdeki çözülmeyi yakalamış olmak yeterli değildir, bunun beraberinde getireceği karmaşık sorunları verebilmek için yeni bir bakış açısı ve onun gerektirdiği anlatım özellikleri, insanı dış ve iç dünyasıyla bir bütün olarak kavrama ustalığı da gereklidir.

Bir de bütün bunlar dışında, özgün başlangıçlar da var. Burada süreçleri vermesi gereken bazı yerleri mekanik bir biçimde geçiştirmesine rağmen belirli bir sorunsalı ortaya koyuşundaki yalınlığıyla, çağdaş gerçekliğe diyalektik materyalist bir yöntemle sokuluşuyla dikkatleri çeken Aysel Özakın'ın **«Gurbet Yavrum»** adlı romanını anmak yararlı olur.

Bir de devrimci sanat tutumunu çarpıtma eğilimleri var. Buna her iki kültürün içinden gelen yazarlar arasında da rastlanıyor. Burjuva kültürünün içinden gelen yazarların bir bölüğü devrimci sanat çizgisini benimsemiş görünerek Garaudy'nin, Fischer'in revizyonist tezleriyle savunulmak istenen bir sanat anlayışını, devrimci sanat tanımı içinde bireyciliği korumayı amaçlıyorlar. Halk kültürü içinden gelen bazı sanatçılar ise «halkçılık» kavramının devrimcilik kavramıyla özdeş tutulmasından yararlanarak müzmin popülizm hastalığını tezgahlıyorlar. Sanatta sosyalist gerçekçiliği savunurken, onu yozlaştırma eğilimleriyle de mücadele etmekle yükümlüyüz.

Bu genel görünümünü kaba hatlarla çizmeye çalıştığımız doğrultuda önümüze çıkacak sorunların tümünün önceden kuramsal olarak çözümlenmesini bekleyemeyiz. Sanatta önce ku-

ram temellendirilip, sonra ürünlerin buna uyması beklenemez. Tersine kuramdır ürünleri izleyecek olan. Kuram, sadece sanatçıya yöntemi ve bazı ip uçlarını vermekle yükümlüdür. Bu nedenle ürünler ortaya konarak, sırasında yanlışlara düşülerek ve bunlar düzeltilerek, yani ampirik yoldan çözümlenecektir sorunların çoğu. Sosyalist gerçekçiliğin belirli evrensel kuralları vardır, fakat onun maddi olarak üretimi, her ülke gerçekliği açısından yeniden elde edilmesiyle yürümektedir. Sosyalist gerçekçi sanat, sürekli gelişen boyutlara sahip olmasını, çağdaş olabilmesini buna borçludur.

Bu nedenle şabloncu tutumlara da karşıyız. Örneğin, çağdaş gerçekçiliğin en önemli ustası Bertolt Brecht'in sanat kuramını ele alırken, onun girişmiş olduğu uygulamaların yer ve zaman şartlarını da gözden kaçırmamakla yükümlüyüz. Nitekim Brecht de bunu böyle söyler ve kendi kuramını her yer ve zamanda geçerli, mutlak bir şey olarak görmez. (Örnekse Brecht, eleştirel gerçekçi yazarları, Tolstoy'u, Balzac'ı, Mann'ı kaldırıp çöp sepetine atıyor diye bizim de atmamız gerekmez). Eklektizmi de savunmuyoruz, kuramları alt düzeyde ve mekanik bir biçimde yan yana getirmeyi değil, üst düzeyde ve içinde bulunduğumuz gerçekliğin potasında eriterek özümlemeyi savunuyoruz.

Kavga, Türkiye gerçekliğinden yola çıkarak çağdaş gerçekçiliğe, sosyalist gerçekçiliğe varmak kavgasıdır.

Not: Bu yazıda şiir konusuna fazla girmedim. Bu konuyu, özgül niteliğini, inceliklerini göz önünde tutarak ayrı bir yazıda ele almak, özellikle adlarını son dönemlerde duyuran ve duyurmakta olan şairlerden de yola çıkarak devrimci şiirimizin gelişim doğrultusunu saptamak istiyorum.

M.T.

SEVGİ SOYSAL

BİR AĞAÇ GİBİ

Narkozdan uyanmak. Hemen hatırlamak her şeyi. Nerde olduğunu, olmuşları ve olacakları bilmek hemen. Öyle olmadı. Hesapça odamda, ameliyatı yapan tanıdık doktorun özel hastalarına ayrılmış yatakta uyanmam gerekirdi. Değilim. İnlemelerle uzayıp giden, bedenimi acılı bir ses gibi çekip uzatan bir yerdeyim. Sağıma soluma bakacak gücüm yok. Tepemdeki floresan lâmbası çevremdeki inlemeleri toplayıp yayan bir hoparlör sanki. Bulunduğum yerde benim gibi ameliyatlı hastalar olmalı, ama onları seçemiyorum henüz. Kimi uzaktan, kimi yakından gelen inlemeler bir koridorda yankılanıp duruyor. Niçin yatağımda değilim? Başı sonu belli olmayan bu acılar koridorunda işim ne? Hep yakıştırdığı yerlerde olmak, hep bilinen ve beklenen olaylarla karşılaşmak alışkanlığı üstünde düşünecek durumda değilim. Büyük bir acı, yavaş yavaş uyanıyor bilincimde. Uyanmam, her şeyi kavramam bu acıyı da diriltecek, uzayıp giden inlemelere takılıp kalacağım. İstemiyorum bunu. Gözlerimi yummak, yeniden uyumak, narkozu yenilemek mümkün değil; daha önceye dönmek de. Gözlerimi açmalı, bir narkozluk süre içinde bile değişen şeyleri karşılamalıyım. Hesabın nerde bozulduğunu kavramak zor değil. Ağzımın içinde tutuklu bir çığlık salıverildi. İnlemelerle uzayan koridorda yerimi aldım.

Bugün dışkımda kan vardı. Doktor da görünmedi bir daha. Haber salmalı. Sabah bir uğramayla olur mu? Şöyle bir «nasılsınız» deyip gidivermekle savuşturuyor. Biz terbiye gördük. Nasılsın, denince, iyiyim dememiz bundan. Doktor dediğin bunu bilip defa defa hatır soracak. Ben sabahın köründe dışkım-

da ne çıkacağını ne bileyim? Sonra çıktı işte, kan çıktı. «Ay oğlum baksana! Sabah beri sana doktoru çağır, diyorum.» Bak bak şuna, oralı bile olmuyor. Ben kadın halimle dışkımdo kan var demekten utanmıyorum, o anası yaşında kadını duymazlıktan geliyor .Başımıza erkek komuşsunuz bari terbiyesini verin. «Çok gücüme gidiyor doktor bey alemin adamına sürgümü koydurmak» dedim de doktor aldırdı mı? Yooo! «Bir tek bakım odamız var anne» Ben niçin onun anası oluyormuşum, terbiyesize bak! «Bunca adamın ördeğini kadın mı tutsun?» Muş. Terbiyesizlik ki bu kadar olur. Banane elin adamlarının... tövbe, şeyinden. Kim tutarsa tutsun. Bir de kadın var ya, o bu bakıcıdan da beter. Dereceyi bile pislik tutar gibi tutuyor, değil sürgü sürmek. Şu yeni gelen kadın da inleye inleye içerimi daralttı. «Oğlum baksana buraya! Şu yeni gelen kadın uyandı. Aaa burda sapır sapır ölüncek ki biri kımıldaya.» İşte yine sıkıştım. İşin yoksa dikişlerini tuta tuta git helâya. Bunlara kalsa hâcetimi helânın içine yapıcam ki, iş çıkmasın. Dışkımdaki kanı da kimse görmesin. Gittim helâdaki sürgüye yaptım ben de. Bi de baktım ki kan. «Oğlum.. Oğlum... Allahını seveyim doktora haber ver, dışkısında kan çıkdı, de.»

«Kan.» Hatırladım bu sözü. Ameliyat sırasında uyanmış olmalıyım. «Kan bulunmadı mı? Tansiyon düşüyor.» O an bana ninni gibi gelen ölümcül sözler. «Kan», «tansiyon», anlamsız kavramlar. Ölümle yaşamak arasında o yerde duyduğum tek şey, miskinlikti. Miskince ölecektim. Miskinliği kabullenmek, ölümü kabullenmek gibi bir şey. Miskinlik gelmeden ölüm gelmez, gelemez, diyorum şimdi. Buraya yaşamak, ölmek gibi büyük kavramların ardına takılarak gelmedim oysa. Göğsünüzden bir parça alacağız, dediler, işin ucunda bir günlüğüne hastahaneye yatmak da olunca, neden olmasın? Bir günlüğüne otele gitmek, tozlar ve isler üreten ev içinden kurtulmak, neden olmasın? Yanıma bir iki kitap alıp, dinlenmekle, kaçmak arası bir duyguyla gelmedim mi bu sabah? Dinlenmek-Kaçmak, Miskinlik-Ölüm, ardarda dizilebilir sözcüklerdir. Sözcükleri bırak şimdi. Birgünlüğüne kaçayım derken amansız acılara ya-

kalanmanın nedenini kavramaya çalış. Gözlerim çevreyi seçmeye başladı. Az ötemdeki yatakta oturan yaşlı kadın niçin bağırıyor bana? «Kan» diye bağıran oydu. Bana niçin bağırıyor? Gözlerini dikerek. Bana bakmıyor. O bıyıklı ve beyaz gömlekli adama bağırıyor olmalı.

Şu huysuz karı bağırıyor yine. Ulan yaradana sığınıp şunun suratının ortasına. Ama allah var. Hasta deyip sineye çekiyoruz. Oğlu da bıkmış bundan. Yoksa, bakım odasına ziyaretçi almıyoruz dememle ters geri gider mi adam. İsteyip de açılmayan kapı mı varmış. Biraz yokla, sor soruştur, gör görüştür, bakalım. Bunu görmeyen anasını zor görür. Böyle bir niyeti olmadığı da besbelli ve doğrudur. Bu huysuz karıyı görecek de ne olacak. Yatağının ortasına manda pisliği gibi yayılmış, kokudan beter neşriyatta. Dışkım da dışkım. Burda senin dışkının özel uşağı mı var. Bunca adamın haceti ne olacak. Aç kediler gibi bütün gün pislikle mi oynayacağız? Bunun tansiyonu var, serumu var, şusu var busu var. Elliden fazla ameliyatlı hasta var burda. Şu moruğu da burda unuttular. Gece gündüz demeden ha babam yatağına işeyip duruyor. Yemek de geç kaldı bugün. Neyse bunların yemek derdi yok. hepsi serumlu. Ama serumun da bir kötülüğü çok işetmesi. Artık işin yoksa ördek koştur. Bak bağırıyor yine ,dışkısında kan varmış. Şeytan diyor ki, git suratına suratına, «elbet kan olacak, sen ülser ameliyatı oldum sanıyorsun ya avucunu yala, sendeki ülser değil kanser!» diye bağırıver.

Kanser. Şir şakayı geç anlar gibi anlıyorum şimdi durumu. Nasıl olup da bunca geç kavradığıma şaşarak. Kitabımı, diş fırçamı, gece yatısı için gerekli olabilecek daha bir kaç parça eşyayı yanıma almayı düşündüm de, bunu niçin düşünmedim hiç? Oysa çok akla yakındı. «Ben» sözcüğünü hep bir takım kavramlar, düşünceler, beden ötesi durumlar içinde kullanmak; hep soyutlamak kendini ve sonunda bedeninin gizleyebileceği, barındırabileceği hastalıkları hiç getirmemek akla; mümkün, somut çürümlere yan çizeceğini sanmak. Gelişen kavramlar, bi-

lendikçe bilenen algılamalar hiç bir bağışıklık kazandırmaz oysa bedene. 'Ben'in çevresi genişledikçe, daha büyük bir coğrafya ve daha çok insanla zenginleştikçe, ister istemez kendisini de biraz kahramanlaşmış bir merkez olarak gören biri olmak çok mümkün. Bu ben, sıradan insanları öldürü öldürüveren hastalıkları kendisine hiç yakıştırmamış olmalı. Kendisi için geniş bir coğrafyayı ve bir o kadar kalabalığı ilgilendirebilecek ölümler düşünmüş olmalı. Bunda gülünecek bir yön yok. Şaka geç anlaşılmış da olsa. Kanser olmak. Hiçliğini, sıradan ölümünü tatsız bir biçimde kavramak. Ya da kendini önemsemenin yeni ve kötü çarelerinden biri. Soluk alamıyorum. Sağ ciğerime yükleniliyor. Tepemdeki floresanın ışınları bile ağır geliyor. Ellerimle itelemek istiyorum onları. Sol elimin üstüne batırılmış serum iğnesi yakıyor. Sağ elimse kıpırdamıyor bile. Sağ kolumu «göğsümün» ciğerim demek daha doğru olacak, üstüne bağlamışlar, iyice, bastırarak. Sağ ciğerim genişleyemez oluyor. Kolumla ciğerim arasında sadece sargılar var sanki. Kaburga kemikleri, deri ve sargılar. Bir iskeletin üstüne bağlanmış kolum. Canlı ve güçlü olmasına hep özen göstermiş olduğum, becerikliliği ve yararlılığıyla hep biraz övünmüş olan kolum iskeletten hoşnut değil. Ölümü düşünmeyen, sevmeyen her canlı gibi. İskelete inat adeleleri, damarları, eti, tüm kanlı canlılığıyla ağırlaştıkça ağırlaşıyor. Sağ yanım, iskelet, taşıyamaz oluyor onu. Soluksuz kalıyorum. Çığlığım bitimsiz sandığım koridorun sonunu buluyor.

«Oğlum baksana! Anan yaşında kadını böyle bağırtmasana. Bak şu yeni gelen kadın bir şey istiyor galiba. Nesi varmış ki?»

«Kanser ana, kanser!»

«Kanserse kanser. Ne suratıma suratıma bağırıyorsun. İnsan anası yaşında kadına küfreder gibi, kanser, der mi? Ağzından yel alsın, ben kanser mişim gibi. Ne kanseriymiş ki?»

«Meme. Erkekler hayadan, kadınlar memeden gider.»

«Meme kanseri ha! Vah vah daha genç. Doğru söyledin, erkekler hayadan kadınlar memeden. En tehlikeli şey meme.

Oğlum, oh oğlum, benim dışkımdaki kanı doktor beye söyledin mi?»

«Söyledim.»

«Ne dedi?»

«Hiiç.»

«Hiç olur mu oğlum. Bir şey demiştir mutlak.»

«Ne desin, kanser mi desin istiyosun?»

«Aaa bu kadarı da fazla. Ne biçim lâf o? Ne münasebet? Artık bu kadın kanser diye, herkes niçin kanser olsun?»

«Bu kurtuldu yine.»

«Nasıl kurtulurmuş ayol? Şaka yapılır mı böyle? Yoksa kanser değil mi?»

«Yok kanser, kanser ya allahı varmış da memesini kestiler kurtuldu. Sen başka kanserden kork. Şu dipte yatan aslan gibi adam var ya, karaciğer kanseri, gidici. İçerdeki kanser daha berbad olur, sinsi sinsi seni yer de haberin bile olmaz. Mide bu, kesmekle başa çıkılır mı?»

«Mideyi de nerden çıkardın. Karaciğer kanseri demedin miydi demin?»

«Ha onunki karaciğer.»

«Bununki de meme, mideyi nerden çıkardın?»

Kanser sözcüğü çoğaldı sanki. Sanki birden çok sık kullanılır oldu. Artık, yığınla sözcük arasından hep bu sözcüğü mü çekip çıkaracağım. Ses dalgaları en çok, kanser sözcüğüyle mi patlayacak kulağımda? Bencil bir ahmak gibi, kendiyle ilgili şeyleri duya göre başka adları ve anlamları kavrayamaz olmak. Çevremde hiç ilgimi çekmeyen nice kanser olayı vardı kimbilir? Dünyadakiler bir yana. Hayatın ve bilimin kansere açtığı amansız savaş hiç de ilgilendirmiyordu beni. İlgilenecek daha güzel ve anlamlı bulduğum savaşlar varken. Onların yanında küçük ve dar cepheli bir savaştır kanser savaşı. Ama bütün küçük ve dar cepheli savaşları küçümsemek, insanı büyük bir cephenin savaşçısı kılmaz. Büyük ve anlamlı savaşlara inanmak, tam anlamıyla kavga içinde olmayanları oyalanma tuzağına öyle bir atar ki, durduğun ölü noktanın, sadece

boşluğa götüren durağanlığın seni kötü bir mikrop gibi tüketmiş olduğunu anlayıverirsin; küçümsenmiş bir düşmanın karşısında. daha savaşamadan yenilirsin. Varsın, durduğum yerde bir hindi gibi semirttiğim ölüm kanser biçiminde şakalaşsın benimle. Onu bir hindi gibi kesip attılar içimden. Hayat çekilişinden ölümsüzlük piyangosu çekmiş gibi seviniyorum. Durduğum yerde şu ya da bu düşmanca kemirilmemek mümkünmüş gibi. Durmak. Hastalığımın, bütün tükenmelerin nedeni. Hakedilmeden uzayan insan hayatına, süren, sürmesi gereken büyük HAYAT'ın attığı ufak bir çelme. O büyük oluşum, yerlerini terketmek istemeyen uyuz, uyuşuk canlıların hayatına çizgi çekmek zorunda. Kalkmak istiyorum. Böyle yatadurursam öleceğimi sanıyorum. Kıpırdanamıyorum. Kolumu çözmeliler. Kolum, üstüne bağlıdıkları iskeletten ölüm kapacak sonra.

«Çözün kolumu!»

«Oynama!»

«Kalkacağım!»

Şeytan, şunun altından yatağı bir çek de görsün, diyor ya Allah var. Hadi yallah, sıkıysa yürü bakalım. Bu ameliyatlı hastalar kurtulduklarına akılları kesince hep kalkmak isterler. Millet bir yatağı bulamazken bunlar rahat yataklarında yatmağa nazlanırlar. Bu memlekette yolunu bilmeyen ayakta ölür. Acil vaka, macil vaka dinlemez adamı apar topar memleketine geri gönderirler. Gide gele yıpranır da ölüp kurtulur. Şuna bakın kalkacakmış Daha yeni ameliyet oldu. Tabii bir meme çıbanına mis gibi yatağı bulmuş, kendini şaşırmaz mı? Bunlar bedavacı da olurlar. Devlete ödetirler yuttukları aspirini bile. Bizim Meryemi şu hastaheneye yatırtana dek anam ağladı, allahsız doktor Hüsnü bey inek gibi sağarken ses etmedi de beni görmeye yanaşmadı. Sonunda imana geldi ya, akılsız başın cezasını meme... töbe töbe... memesindeki çıban portakal kadar olmuş, kesip kapadılar, ayı çıkmadan ölüverdi fukara. Akılsızlık etmeyeydi, ben ona o kadar dedim, ver bana iki bin, kime yedirileceğini bilirim ben. Artık ötesine karışma. Ama o doktorun sözüne kanıp bekledi, doktor kıs-

mının sözüne inanılır mı, onlar ölümle kuma olmuşlar töbe töbe, adam seni mi düşünecek, iyi adammış, kapıyı kapamayan seni unutur, unutmaz mı her gün fukaranın bin çeşidi sebil gibi karşısına yığılıyor. Yine de ölürayak yatağı bulunca bize okumadığı dua kalmadıydı Meryemin. Bununki yüz bulma, memeyi kestirdi ya, kurtuldum diye şımardı. Öleceği olsa, yattığı yerde kımıldamaz, canım yorulur da çabuk çıkar diye ödü kopar. Şu kocamış karının da sabah beri kafa eti yemesi, dışkım da dışkım diye nefes tüketmesi, kurtuldum sandığından. Doktor ülserin varmış dedi ya, ölüm korkusu azaldı, azıp edepsizleniverdi. Şu doktorların işine akıl ermez. Hastalara öleceklerini söylemezler. Söylememeleri hastayı düşünmekten değil, bizi düşünmemekten. Tabii hastanın nazını, edepsizliğini çeken onlar değil biz. Söylemeli, ölecen diye suratına suratına söylemeli ki ecel korkusuyla olsun sinsiler özsin.

«Çözün kolumu, ne olur çözün!»

Bak hele şuna. Kolunu da kesmediklerine şükredeceğine, kolum sarılmış diye dertlenir. Hasta kısmı insan dölünün en beteridir. Can korkusu kalktı hanımın, serbestlemek istiyor. Azrail bir gözükecek olsa, hastanenin tüm sargısıyla canını göbeğine bağlatmaya kalkar.

«Oynama kolunlan. Yoksa derin kemiğe yapışmaz, ondan sonra işimiz yoksa göğsünde biriken pis suları akıtıp duralım.»

Korku. Bedenimin alabileceği yeni biçimler. Yeni ve pis birikimler üreten bir beden. Alışılmadık, benzersiz çirkinlikler kazanmış bir beden. Güzelliği de çirkinliği de soyutlamışım şimdiye dek. Hiç biri gerçekten sorunum olmamış. Güzelliği, çirkinliği kavramlaştırmak, birbirlerine bağlamak kolaydı şim-

diye dek. Şimdi çirkinlik, alışılmadık ve yepyeni bir biçimde bunca yakınımdayken, yakınımda değil bendeyken, onu soyutlayabilmek, güzellikle arasındaki kopmaz bağlantıyı yakalamak. Mümkün mü?

«Kocam? Kocamın haberi var mı?»

Çirkinlik bilinciyle gelen panik. Yakınlara sığınmak. Yeni bir yükü paylaşacak, hatta üstleyecek birini aramak. Bırak bunları. Döndüğün ölümdür. Çocuklarınla ve daha nice şeyle sürdürmek zorunda olduğun hayatı en zengin yerinden yakala. Sana verilmiş armağanların en güzeli olan hayatın yeterince karşılığını ödedin mi? Anlamsız bir et parçasının ardından ağıt yakmayı bırak. Cansız ve ölümcül hücreler karşılığında kazandığın canlılığı çoğaltmanın yoluna bak. Yine de yorgunluk daha gerçek şimdi. Tasarılardan hatta korkulardan bile. Acılıyım, paylaşmak istiyorum.

«Çağırabilir misiniz?»

«Boşuna üzme canını kızım, almazlar buraya. Dün de benim oğlum gelmiş, almadılar.»

«Dur bakalım ana, öyle olur olmaz her işe karışma. Buranın girdisi çıktısı bana sorulur. Kocan yukarda mı?»

«Doktorun odasındadır belki. Ya da benim odamda. Ameliyattan çıkmamı bekliyordur. 16 numaralı oda. Durumu bilmiyorsa merak etmiştir.»

Etimiştir. Şimdi gider müjdemi veririm. Allahsız değil ya o da beni sevindirir elbet.

«Boşuna uğraşma kızım almazlar buraya. Bütün hastahanenin ameliyattan çıkmış hastası burda. Ayrı ayrı bakamıyorlarmış. Toptan baksalar bari. Sabahtan beri dışkımdaki kana bakacaklar.»

«Özel bakım istiyorsan kıy paraya, sen de bazı hastalar gibi özel hastabacıkıcıya baktırt kendini. Burayı beğenmeyenler öyle yapıyor. Hastabakıcılardan birine fazladan para verip tutuyorlar.»

«Madem bakacak hastabakıcı var, bize baksa ya.»

«Aman hanım teyze. Fukaranın kazandığı beş on kuruşu çok mu gördün? Çok şükür emeğin hakkını verenler de var. Yoksa acımızdan ölürüz.»

«Aaa şuna bak! Biz burda bedava mı kalıyoruz? Herkes parasını veriyor.»

«Yok bir de bedava kalacaktın? Hastahane başka, bakıcı başka. Birinden parayı esirgemeyen ötekine de esirgemiyecek ki...»

«Öyle şey olur mu? Elbet bakıcısı da içinde olacak. Yarın oğlum doktora şikâyette bulunsun da...»

«Bulunsun. Hastabakıcıları hastalara bulan kim? Doktorlar. Hem zorlan değil, istemeyle. Devletin verdiğine razı olmayan ya hastabakıcıyı tutar, ya da ağzını kapatıp susar. Anladın mı hanım teyze?»

«Ne terbiyesiz adamsın sen! Aaaa vallahi bas bas bağıracağım şimdi!»

«Bağır! Bağırmaylan kanser şifa bulsa, bunların hepsi taburcu olur.»

«Kanseri de nerden çıkardın yine. Bana ne kanserden... Bunun kocası biilyor muymuş kanser olduğunu?»

«Ben diycem bilmiyorsa. Bilsin de ona göre tedbirini alsın.»

«Şey lütfen, bilmiyorsa siz bir şey söylemeyin, ben kendisine söylerim.»

«Müjdem ne olacak peki? Adama önce kanser diyeceğim, sonra da kurtuldu. O da kulunu sevindirecek.»

«Meraklanma sen. Bir doktor gömleği uydurdum mu kocana sokuveririm buraya.»

«Nasıl sokarsın? Dün benim oğlum giremedi.»

«Oğlun istedi mi seni görmek.»

«İstemez olur mu? Doktora söylemiştir.»

«Doktorlan iş mi olur? Bize baş vuracak ki... İstersem ölmüş adama bile sağlam raporu çıkarttırırım.»

«Oh oğlum! Şu benim sürgüdeki kanlı dışkımı doktora bir daha söyleyiversen, sevaptır.»

Karı belâsına susamış. Allah onun dışkısına sevap yazar mı? Dünyaya kazık çakmaya niyetli ya asıl kazık midesinde, haberi yok.

Çok konuşuluyor. İnlemeler azaldı. Gündelik konuşmalar acıtıyor. İnlemeler daha yatıştırıcı, daha çok yakışıyorlar duruma. Artık kimsenin gündelik şeylerle uğraşmamasını istemek. Kendi derdini büyütmek, kendine acımak. Hastalık gibi çok gündelik bir şeyi, ölüm gibi çok gündelik bir şeyi özel bir şey sanmak. Bunları kendin de önemsemek. Hastalığı yeni bir özür saymak, yeni bir kaçış. Sorumlulukları azaltmak. Hayat boyu hakedilmeden kullanılmış nice ayrıcalığa bir yenisini eklemek. Öyküme ilginçlik katmak. Kendi cenazesini düşünüp ağlayan çocuklar gibi, daha çok ilgi peşinde koşmak. Bütün bunlar çok yakın. Kesilmiş yanım nice yozluklar üretebilir. Asıl kesip atılması gereken bunlar. Bu yeni kanser hücreleri. Bütün kafa karıştırıcı düşünceler ve duygular, kanser hücreleri onlardan oluşacak. Yoran, tüketen nice şey işe yaradı sonunda, sadece zamanı yemekle yetinmeyip bir tümöre biçimlendiler, bir işe yaradılar, bunu kutlamak gerek.

«Kocana bir doktor gömleği uydurdum. Geliyor.»

«Benim dışkımı doktora söyledin mi?»

Şimdi sadece yarından konuşmalı. Kuru dallarından, kurumaya yüz tutmuş, öz suyunu tüketmiş uzantılarından budanmış bir ağaç gibi yenilenmeğe bakmalı. Kozası içinde bekleyen tırtıl, bir ipek böceğine dönüşüyorsa bu durmak değildir. Ağacın en yoz yeri budanınca filizlenecektir. Uyandım. Kocam geldi. Tepemdeki floresan güneş ışınları saçıyor. İskelet insan sıcaklığında.

«İŞÇİLER KÖYLÜLER SİZİ ANLAMIYORLAR»

Şimdiye kadar, «Ne kadar akıllıyım; aritmetiği anlamıyorum, fransızcayı anlamıyorum, dilbilgisini anlamıyorum» diye övünen bir kimseye rastlamadım.

Fakat keyifle kullanılan «Fütüristleri anlamıyorum» (1) sözü on beş sene boyunca yankılar yaptıktan sonra, söner, sonra da daha canlı daha coşkulu gürüldemeye başlar.

Bu söz üzerine, insanlar kendilerine bir kariyer yapmış, servetler sağlamış, gerçek edebi akımların başları haline gelmişlerdir.

Solcu sanat dediğimiz, yalnızca kimse tarafından anlaşılmama (sihirli formüller, büyüler.. vs) niyeti üzerine kurulu olsa idi, onu anlamak ve edebiyat tarihinde belirli bir yere yerleştirmek zor olmazdı.

Bilinçli olarak anlaşılmamayı amaçladığını anlamak ve buna göre etiketlemek gerekir. Sonra da unutmak.

Basit bir «anlamıyoruz» sözü bir yargı değildir.

İşte bir yargı şöyle olabilir: «Bir yığın saçmalıktan başka bir şey olmadığını anladık» deyip bir düzine canlı örnekleri söylemek.

Fakat böyle yapılmamaktadır.

Yapılan anlaşılmazlık üzerine spekülasyon ve demagojidir.

Ciddi bir maskenin arkasında saklanan bu demagojinin yöntemleri çeşitlidir.

İşte birkaç tanesi.

«Beş on kişi için yapılan sanata, ne de yazılan kitaplara ihtiyacımız yok.

«Evet mi, hayır mı?»

Hem evet, hem hayır.

Eğer bir kitap küçük bir kitleye salt bir tüketim malı olarak tahsis edilmişse ve bu tüketim dışında hiç bir işlevi yoksa, gereksizdir.

Örnek: Abraham Efros'un (2) soneleri, Sabinov (3) üzerine bir monografi, vb.

Elektrik lambalarına enerji dağıtımını yapmak için az sayıda ikincil istasyonlara Volkvstroy'un (4) enerji yollayışında olduğu gibi, eğer bir kitap küçük bir kitleye sesleniyorsa, böyle bir kitap yararlı sayılır.

Bu kitaplar az sayıda fakat tüketici değil üretici olan kimseye hitap ederler.

Bunlar kitle sanatının tohumları ve iskeletidir.

Örneğin: Khlebnikov'un (5) şiirleri. Başlangıçta salt yedi fütürist tarafından anlaşılıp on sene boyunca sayısız şairin yeteneklerine malzeme teşkil etti ve şimdi Akademinin kendisi bunları klasik şiir modeli gibi yayınlayıp tarihe geçirmek istiyor.

«Sovyet, proleter sanatı, gerçek bir sanat, geniş kitleler tarafından anlaşılır olmalıdır.

«Evet mi, hayır mı?»

Hem evet, hem hayır.

Evet ama, zamanın ve propagandanın getirdiği düzeltmelerle. Sanat kitle sanatı olarak doğmuyor, bir sürü çaba sonunda kitle sanatı halini alıyor: yararlı niteliğinin gerçekliğini ve sağlamlığını göstermek için eleştirel bir inceleme, bu yararlılık kanıtlandığı takdirde Parti ve hükümet organlarının meydana getirdiği gelişme, kitabın kitle içinde yayılmasının elverişliliği, kitabın ortaya koyduğu sorunun kitledeki soruların olgunluk derecesine uyması. Bir kitap ne kadar iyi ise, o kadar olayların önünden gider.

Böylece savaşa karşı olan bir şiir 1914 te «vatanperverlerce» aldatılan yığınların sizi parçalamasına neden teşkil ederken 1916 da yeni bir açıklama olarak yankılar yapıyordu. Tersine de olabileceği gibi.

Yakın mısınız. gerçekleşmeye yakın mısınız
Gençlik hayallerim — Ve haremlerin uyukladığı.
Eski Bizans'a Avrupa alayları hiçbir direnç görmeden girecekler...

Brioussov'un,(6) asteğmenlere merhamet gözyaşları döktüren bu mısraları 1917'de bir alay konusuydu.

Kitlelerle kaynaşma olgusu «Allah Babamızın» yaşama hakkını doğruluyor muydu?

Kitlenin iyi karşılayışı, içinde bazı edebiyat dehalarının mutlu kitaplarının yeşerdiği sihirli bir gömleğin etkisiyle olmayıp kavgamızın bir sonucudur.

Kitabın nasıl anlaşılacağını düzenlemeyi bilmek gerek.

«Puşkin, Tolstoy gibi klasikler kitlelerce anlaşılmıştır.

«Evet mi, hayır mı?»

Hem evet, hem hayır.

Puşkin bütünüyle sadece kendi sınıfı, dilini konuştuğu zümre, heyecanlarını ve düşüncelerini harekete getirdiği toplum için anlaşılır.

Bunlar elli ila yüz bin kadar ah çeken romantikler, hürriyet tutkunu muhafız subaylar, lise hocaları, özel konaklarda yetişmiş genç hanımlar, şair ve eleştirmenler... v.s. yani bu devrin okuyucu kitlesini oluşturanlardır. Zamanın köylü kitlesinin Puşkin'i anlayıp anlamadığı bilinmiyor, sebebi gayet basit; okuma bilmiyorlardı.

Bu cahilliği gidermek için uğraşıyoruz, oysa bizde gazetecilerin, okumuş köylünün «söylememezlik edemem...» gibi iki olumsuz fiilli cümleleri henüz anlayamamasından yakındıkları da oluyor.

Yevgeni Onegin'in(7) yabancı isimlerle dolu bitip tükenmez cümlelerini o zaman köylü nasıl anlayabilirdi, şimdi olsa nasıl anlardı?

Homeros ve Teokrit'i lanetliyor

Buna karşın Adam Smith'i okuyor... vb.

Herkes tarafından bugün anlaşılabilenler sadece saltan çarları, balıkçılar ve küçük balıklar (8) üzerine yazılmış, çok sıkıcı ve çok basit masallardır.

Bütün işçiler ve bütün köylüler birgün Puşkin'i bütünüyle

anlayacaklar (neticede çok zor olmayan bir iş) ve onu solcu sanat taraflısı bizler gibi, zamanının en güzel, en dahil, ve şiirin en büyük ifadesi olarak anlayacaklardır.

Anlayınca da, onu okumaktan vazgeçecek, edebiyat tarihindeki yerine koyacaklardır.

Puşkin'i ancak ona özel olarak salt okul düzeyinde ilgi duyanlar tanıyacak ve inceliyecektir.

Klasikler Sovyet kitlelerinin bir okuma konusu teşkil etmeyeceklerdir.

Onlar bugünün ve yarının şairlerini okuyacaklardır.

Tolstoy üzerine araştırmada (Ogoniok gazetesi), N. K. Kroupskaya, sıkıntıyla Savaş ve Barış'ın sayfalarını çeviren bir komsomolun sözlerini aktarıyor: «Bu gibi şeyler ancak, bir divana uzanmış olarak okunabilir».

Puşkin'in ilk okuyucuları şöyle diyorlardı: «Elmacık kemiklerimiz acımadan şu Puşkin'i okuyamıyoruz».

Puşkin'in gelecekte herkes tarafından anlaşılması bir asır çabalamanın ve ezbere çıraklığın parlak bir başarısı olabilir.

Puşkin'in bugün herkes tarafından anlaşılması üzerine yapılan konuşmalar bize karşı yöneltilmiş polemik bir harekettir; ne yazıktır ki bu bize olduğu kadar Puşkin'e de yararsız bir iltifat. Bunlar Puşkin tarzında bir duanın anlamsız sözleridir.

«Eğer anlaşılmışsanız trajlarınız nerede?»

Bu köylü ve işçinin bir kitaba karşı duydukları sempatiyi, onda buldukları yararlılığı, satılan kitap sayısına göre ölçen herkesin tekrarladığı bir sorudur.

Hiçbir kitabınız yayınlanmıyor mu? Ha, o zaman, Novy Mir ve Zoşçenko örneklerini izleyiniz.

Kitaplarınızın yayınlanması sorunu, hitap ettikleri kitlelerin satın alma gücü sorunudur.

Okuyucumuz öğrenci gençlik, işçi ve köylüler, gazetelerin işçi muhabiri ve işinin niteliği gereği kültürümüzü paylaşan birçok gruplardan haberdar olmak zorunda kalan yeni yazarlardır.

Bunlar en az hazırlıklı okuyuculardır.

Yakın tarihlerde Novo-Tcherkask'li bir öğrenciden bir mek-

tup aldım. Ağır bir mektuptu. İçinde, salatalık turşusu yanında ek olarak verilen Lef dergisi (9) yapraklarından yapılmış bir ambalâj vardı.

Öğrenci şöyle yazıyordu: «İki seneden beri Lef'e abone olmak istiyordum. Ama fiyatı bunu imkânsız kılıyordu. Sonunda bedava alabildim.»

İşte iki rublelik ciltlerin trajlarının bizi memnun etmeyişinin sebebi.. Bizim için alıcıları belirsiz.

Kütüphanelerce satın alınması geçici bir çözümdür. Fakat burada kitabın, onun değerini anlayan yetkili organlar tarafından lanse edilmesi gerekir.

Oysa hakkımızda hâlâ tartışılıyor. Polonski, Voronski ve iki rublelik trajların yetkilileri (10) tarafından desteklenmiyoruz.

«Ama kitaplarınız neden kütüphanede okunmuyor?»

«Yüksek bir talep olsaydı, kitaplarınızı satın alırlardı».

Kütüphaneciler böyle söylüyorlardı.

Leningrad'da, Putilov fabrikasının kulübünde «İyi gidiyor» adlı şiirimi okuyordum. Okuma bitince, tartışma yapıldı.

Edebiyatımıza olan kinini güçlendirmek isteyen bir hanım kütüphaneci yerinden sevinçle şöyle bağırıyordu: «Ha ha! Kimse sizi okumuyor, kimse sizi istemiyor!» Falan, filan...

Diğer bir sıradan kalın melânkolik bir ses onu şöyle yanıtlıyordu: «Onları satın alsaydınız okurlardı.»

Kütüphaneciden soruyorum: «Kitapları okuyuculara salık veriyor musunuz? Okumalarının gerekliliğini açıklıyor musunuz? Okuyucu tutkusuna ilk hızı verecek bir şey yapıyor musunuz?»

Kütüphaneci, hakaret yemiş bir insan havasında, fakat vakur, cevap verdi: «Tabii ki hayır. Bende, herkes istediği kitabı serbestçe alır.»

Aynı kalın ses hanımın söylediğine itiraz eder: «Yalan söylüyor! Kaverin'i (11) okumayı salık veriyor.»

Giren ve çıkan kitapları soğuklukla kaydetmekten başka birşey yapmayan böylesi kütüphanecilere ihtiyacımız olmadığını düşünüyorum. Hiçbir işçi günümüzde, federasyona (12) kayıtlı altı-yedibin yazar arasında tek başına doğru bir tercih

yapamaz.

Bir kütüphaneci: sosyalist, devrimci ve faydalı kitabın **eylemci**- tanıtıcısı olmalıdır. Bakü'de bir tanıtıcı **kütüphaneci bayan** gördüm: Gençlik kesimiyle çalışıyordu. Okullu gençler şiirlerimi okumayı kesinlikle reddediyorlardı. Kütüphaneci, çeşitli parçalardan alınmış mısralarla Ekim üzerine bir edebi montaj yapıp okuyuculara neredeyse zorla ezberletmeye çalıştı.

Bir kere içine girince, zevk bile alarak okumaya koyuldular. Bu seanstan sonra, şematik şiirleri reddetmeye başladılar.

Kütüphaneci: «Zor eserleri okumak onlara yalnız zevk vermekle kalmadı, aynı zamanda kültürel seviyelerini de yükseltti» diyor.

Biz de, edebiyatın bir bahçe gibi açılmasından kıvanç duyuyoruz.

Edebiyat, Moskova çevre yolunun Coule-tout-seul (kendi, başına, akan) bulvarı denilen kısmı haline gelmemelidir.

Okuma zevkini, onlara sunduğumuz mecralara sevketmek, ara yollarda tıkanmaksızın çevre yolunu izlemesini sağlamak gerekir.

Kitap ödünç alanın zevki, (kütüphanecininki de) bir plâna tâbi olmalıdır.

İzvestia'ya götürdüğüm şiirleri görünce İ.M. Stéklov kaşlarını çatıyor: «Onlarda hoşuma gitmeyen bir şey var». diyordu.

Ona gerektiği gibi cevap verdiğimi zannediyorum: «Allahtan ki, sizin için değil, İzvestia'yı okuyan işçi gençlik için yazıyorum.»

En zor dize, birkaç giriş cümlesiyle açıklandığında (ne içeriyor, neden yazıldı) ilgi çekici ve anlaşılır hale geliyor.

Gezginci okuyuculuk işimde tüketici ile karşı karşıya geldiğim çok oluyor.

Paralı halk gecelerinin tablosu da açıklayıcı: Galerilerde, koridorlarda ayakta yer kapışılırken, en pahalı ilk sıralar boş.

Gueltser'imiz, Sobinov'umuz (13) ve diğer tutulan kişilerin seanslarında, biletlerin ilk sıradan itibaren kapışıldığını hatırlatalım.

Okuduğum gecelerin birinde, birisi eğer ön sırada oturuyorsa, «İşçiler ve köylüler sizi anlamıyorlar» diye bağıran muhakkak o olacaktır.

Livadia sarayında şiirlerimi köylülere okudum. Geçen ay Bakü dokl.rında, Bakü'nün Schmidt fabrikasında, Chaumion kulübünde, Tiflis işçi kulübünde de okudum; Yemek molasında makinelerin sağır edici gürültüsü arasında torna tezgâhı üzerinde okuyordum.

Fabrika komitelerince verilen birçok sertifikalardan birini zikredeceğim:

«Transkafkasya «Lieutenant Schmidt» metalürji fabrikasında, fabrika komitesi, falanca tarihte Vladimir Vladimiroviç, Mayakovski yoldaşın, atölyede, bir işçi dinleyici kitlesi önünde eserlerini okumak üzere söz aldığını tevsik eder.

«Daha sonra, Mayakovski yoldaş işçilere seslenerek onlardan izlenimlerini ve ne derece anladıklarını sordu; Bunun üzerine, tam anladıklarını ortaya koyan bir oylama yapıldı, herkes lehte oy verdi, yalnız bir tanesi yazarın ağzından dinlediklerini kitaplarını okurken olduğundan daha açık bulduğunu söyledi».

«Dinleyiciler sekizyüz kişi kadardı».

Muhasebeci çekimser kalmıştı.

Gördüğünüz gibi sertifikadan vazgeçilebilir fakat bürokratizm de edebiyattır. Hattâ bizimkinden daha yaygın!.

1928

---

(1) Fütürizm (gelecekçilik) akımı, ekim ihtilalinden bir kaç yıl önce Rusya'da ortaya çıkmıştır. Fütüristler dekadan sanat, sembolizm, akmeizm gibi diğer akımların biçimci, soyut ve metafizik imajlara dayanan gizemci eğilimlerine karşı militan bir modernizmden yanaydılar. Geleneksel edebiyata karşı şiddetli bir savaş açtılar. Çağdaş şehir hayatının, makinalaşmanın, teknolojik gelişmelerin şiirini yazmak istiyorlardı. Sokakta, edebi toplantılarda, konferanslarda çıkardıkları gürültülerle kamuoyunun dikkatini çekiyorlardı. Kurucuları arasında Mayakovski'nin de bulun-

duğu bu akımın temsilcileri, ihtilali büyük bir heyecanla karşıladılar. Sovyet Kültür yetkilileriyle birlikte çalıştılar. Bir zaman sonra, geçmişin kültür mirasına karşı nihilistçe tavırları Sovyet yöneticilerince eleştirildi. Mayakovski, eleştirileri olumlu bularak hareketin özünü yenilemeye yöneldi. Fütürizmden geriye modern hayatın gereklerine uygun bir estetik yaratma kaygısı kalmıştı. 1920'lerde sol sanata karşı bir eğilim doğurdu. Buna karşılık «Proletkult» taraftarları Mayakovski ve arkadaşlarına saldırıp «Bunlar savaşları ve atılımları burjuva sanatına bağlayacaktır» diyeceklerdir.

(2) A. Efros: Parnas akımına mensup klasik zevkte bir şair ve eleştirmen. 1922'de yazdığı «Erotik Soneler»e değiniyor Mayakovski.

(3) Sabinov: Akademik okulun yazarı.

(4) Volkstroy: Büyük bir hidroelektrik istasyonu.

(5) Klebnikov: Dilin yapısı üzerine deneylerle kurduğu şiirleriyle ihtilal öncesi Rus şiirinde fütürizmi etkileyen en önemli şairlerden.

(6) Brissov: Bir süre sosyal sorunların dışında kaldıktan sonra, devrim sonrası onlarla birleşen sembolist şair.

(7) Yevgeni Onegin: Puşkin'in manzum romanı.

(8) Puşkin'in manzum masalları

(9) Lef («Sol Sanat Cephesi») 1920'lerde Mayakovski'nin yönettiği sol sanat dergisi.

(10) Polonski, Voronski ve iki rublelik dergiler: Bu iki eleştirmen sol sanatın düşmanıydılar. Sovyet edebiyatının geleneksel edebiyata yakın kalması gerektiğini savunuyorlardı. En büyük, ciddi dergiler üzerinde geniş bir etkinlikleri vardı.

(11) Kaverin: Çağdaş bir şair.

(12) Sovyet Yazarları Federasyonu: 1932'de kurulan Sovyet Yazarları Birliğinden önce kurulmuştur ve değişik eğilimlerden temsilcileri topluyordu.

(13) Gueltser, Sobinov: Tanınmış balerin ve tenor.

BEDELİ ÖDENMİŞTİR

EROL ÇANKAYA

İşte şair
Bedelini ödemiş acıyla
Kan kusar gibi yazdığı sözler önünde
Bir kez daha durup hayata secde ediyor
Suyun toprağa aşkına, çeliğin suya
İşte
Yanaşıyor dünyaya ufkun kızardığı yerden
Ellerinde patlamış yürekler
Beyninde bin küsur yılın mirası
Avcunda bin küsur yılın aleviyle kavrulmuş yüreği
Elleri mürekkep değil, suları büyük ırmakların
Büyük damarların büyük akıntıları bunlar
Uzak Asya'daki, Küba'daki ve şimdi İspanya'daki
Göğsünde dağılırken ateş hattındaki patlamalar
O en güzel sözün yaşamak diye ölünürken
Yenilmeden ölünürken söylendiğini bilmiyor mu?
Kalemini ırmaklara bulayarak yazmıyor mu şanlı destanı?
Toprağın ve fabrikaların şanlı destanının,
Gülüşüyle sarışın bir kızı bırakabilmenin şanlı destanının
Sancılarla yazılabildiğini anlamadı mı?
Gislaved'in Otosan'ın Söke'nin şanlı destanının
Ve destanlar destanı Haziran'ın
Kerem ile Aslı'nın çelik ile suyun
Ferhat'ın dağa çıkanın kabza okşayanın
Şanlı destanını
Toprağı ve göğü okuyarak öğrenmedi mi?
İnancını surlara gererek bilmedi mi bilinmezleri?
Gün yüzümüzü şenaltmedi mi?
Bakışlarımıza kan doldu
Topraktan ve terden öğrenip yanaşıldı ufkun selamlığına.

Şaire el veriyor dünyanın ölü şairleri
Toprağı çapalıyor yeni sözcükler, soluklar bulmak için
Kitaplar karıştırıyor ilm-î simya, yerbilim, biyoloji
su nasıl oldu
ateş nasıl oldu
toprak nasıl oldu
İlk insan nasıl varoldu kanla dolarak damarları?
Dünya nelerle geldi ateşler arasından?
İlk kıvılcım kimlerin yüreklerinde çaktı?
Devrilen ilk kral kim?
İlk katili biliyoruz
İlk işkenceci kim, öldü mü öldürüldü mü?
İlk meyvayı kim gaspetti?
Kim buladı alınterini kana ilk?
İlk emeği kim gaspetti?
Hala da elkoymaktalar ya göz nuruna
Boyundurukta hala elemeği göznuru
Direnç sulta altında şimdilik ama
Yüreğinin ateşi boyunduruğa alınamıyor insanoğlunun henüz
Kar altında tohum
Yazılmamış mısra
Yüze vurulmamış sevda gibi
Namluda kurşun gibi
Sürüyor umut için için, usuldan usuldan
İlkyazı bekliyen sürgün gibi
Umudu boyundurukta değil henüz insanoğlunun
Şiiri boyundurukta değil
Bir of çekse karşıki dağlar inletir
Bir ah ile viran eder zulmün surlarını
su nasılsa öyle
ateş nasılsa öyle
toprak nasılsa öyle

Su nasıl oldu
Ateş nasıl oldu
Toprak nasıl oldu
Şair dünyayla karşılaştığında ilk

Gözleri kamaştı mı?
Nasıl vurdu haydalayarak ilk kazmayı toprağa
Nasıl yanaştı dünyaya ufkun kızardığı yerden
Ellerinde patlamış damarlar, gözlerinde şiirin bedeli
Bir başına kalakalmanın umarsız yürek daralması
Elini atsa yalnızlık
Gözlerinin önüsıra arkadaş ölüleri
Eski sözcükler unutulmuş şarkılar
Yalnızlık karakteri olmaktadır artık
Yalnızlığın acısından haz bile duyabilir o ama
Dünyaya katılıyor bu tadı kursağına iterek
İşte duruyor şafakleyin ufkun ordan bakarak
Artık içerisi yürek yanığı O'nun
Ve şiirin bedelini bilmeyenlere acılı bir gülüş
Artık içinde sade
Ölü şairler diri şairler sancılarla YAŞAMAK!

BANA RESMİNİ GÖNDER

Birdenbire yanımda olmanı istedim şimdi
Yanımda ol. Beni çoğalt
Şimdi gece, uyandım. Sessiz gece
Her yan öyle, göğün duruşu bile, yıldızların
Yıldızlar: tümü onca ayrı ki birbirinden
Sessizlikle örülmüş göğün yalnızlığı
Ve yakılan sigaranın ilk humması gibi
Sessizce uyandım karabasanlar düşler arasından
Herşeyinden, herşeyinden
Dünyanın bütün aşklarından
Suyun toprağa aşkından ve böceklerin
Ve dünyanın en sessiz yaratıklarından
Dünyanın bütün aşklarından
—Kimi mutlu, kahrolmakta kimi—
Dünyanın bütün aşklarından
Ayrılıkların pekiştirdiği
Koparıp aldığı çokluk
—Bazan kavuşulur

Vuslata varılmaz sevgilim bazan
Tüneller nehirler tepeler gibi
Kerem ile Aslı Tahir ile Zühre
Nâzım ile Piraye gibi—
Sessizce uyandım birdenbire karanlığa yaslanarak
Sessizce duydum geceye yağan karı.
Sevgilim
Görüyorum karşımdasın ama konuşamıyoruz
Parmakların' avuçlarımda terin bulaşmıyor
Anılar bile yetersiz kalıyor şimdi
Şimdi anılar kıvrandırıyor beni
Şarkılar bile yetersiz kalıyor artık
Bana resmini gönder.
Bana resmini gönder.
Yağmurlar düşürerek postala mektubunu
Sözlerin dudaklarımı kanatmasın
Bana resmini gönder
Yolda yürürken, konuşurken, gülerken
Gül koparırken, sular içerken
Gizemli tutkularla eğilirken dünyaya
Varsın uçuşmasın yelile saçların
Ama gül,
Bana resmini gönder
Su kıyısında, ağaç dibinde
Çiçek bahçesinde, yanıbaşında kapının
Yitip gitmemişken dünyanın çalkantısında
Gülüşünü göreyim, umutlanayım diye
Yüreğini görüp direneyim diye
Soluklanayım diyedir resmini istediğim
Bak, dünya uğultularla sapıyor dönemece
Ellerimden tut, yumruk yap. Katılalım
Gecenin dinginliği unufak olsun vuruşlarımızla
Dur bak; zaten vardiyayla bozuldu sessizlik
Ötelerden azar azar adlar çağrılıyor
Sevgilim, resmini gönder, durulayım
Beni ummanlara vuran bir dize yap
Bir daha aşk şiirleri yazmıyayım.

KEMAL ÖZER

EDEBİYATTA DEVRİMCİ TAVIR

Edebiyatta devrimci tavrın ne olduğunu doğru kavramak için gerek yazarların, gerekse yapıtların konumuna çeşitli yönlerden yaklaşmamız gerektiği kanısındayım. Sorun yalnızca devrimci tavrı tanımlama sorunu değildir. Böyle bir tanım yapılabilir ve üç aşağı beş yukarı bu tanım üzerinde anlaşma sağlanabilir. Ama tanım tek başına kalırsa belki yalnız bir genele varmış oluruz. Özel durumları ve koşulları kavramamıza yetmez Öte yandan sorun ayrıntılara inerek de açıklığa tam kavuşmaz. Çünkü hem bütünü hem ayrıntıları önemli kılan, birçok şeyin iç içe girdiği oldukca karmaşık bir yapı, bir ilişkiler yumağı ile karşı karşıyayız. Edebiyatta devrimci tavrı sağlıklı irdeleyebilmek için bu ilişkiler yumağını çeşitli yaklaşımlarla açmak zorundayız.

Benim burda yapmak istediğim, her şeyden önce bu ilişkilerin neler olduğunu sergilemek olacak. Başka bir deyişle, devrimci tavrın hem kuramla ilişkisini, hem de bu tavrı gerçekleştirebilmesi için yazarın içinde yer aldığı çeşitli koşulları göz önüne getirmek istiyorum. Sözlerimin başında şunu da belirteyim, benim ele alışım derinliğine olmaktan çok, dediğim gibi sergileme amacını güdüyor. Bu yüzden, karmaşık olduğunu söylediğim ilişkileri epeyce yalınlaştırarak ele alacağım. Daha çok, sergileyeceğim ilişkilerde kendimce önemsediklerimi, altını çizmek istediklerimi öne çıkarmaya çalışacağım. Bir de genellikle şiiri göz önünde bulundurduğum unutulmasın.

İlkin yazarın konumunda söze başlayalım.

Yazar, edebiyat yapmakla, ürün vermekle, her şeyden önce bir tavır ortaya koyar. Bu özünde ideolojik bir tavırdır. Kendisi istese de, istemese de bu böyledir. Önemli olan bu kendiliğinden tavırla yetinmemek, onu aşmaktır. Yazar, bu kendiliğinden tavrı, bilinçli hale getirerek, aşar. Yani kendi konumunun, top-

lum içinde tuttuğu yerin, hem kişi olarak, hem edebiyatçı olarak bilincine varır. Bu da, ideolojisindeki tutarsızlıklardan arınmakla, tüm ilişkileri belli bir bağıntılar düzeni içinde kavramakla olur.

Bu saptamayı yaptıktan sonra, karşımıza şu soru çıkıyor: Tutarlı, dolayısıyla bilinçli davranmak, bir dünya görüşü edinmek, devrimci yazar olmak için yeterli midir, yada böyle bir yazarın yapıtlarında ortaya koyduğu tavır devimci tavır mıdır? Kuşkusuz, bir dünyagörüşü edinmek gerekli, ama tek başına yeterli değil. Yanısıra bir sanat anlayışı da gerekir. Nedir bu sanat anlayışı, nasıl olmalıdır sorularına geçmeden önce, devrimci yazar konusunda dediklerimizi somuta indirgeyelim:

Bugün ülkemizde devrimci yazar konumu da gelişmiş, cumhuriyet dönemi boyunca çeşitli konaklardan geçerek, sosyalist olmayan bir yazarın devrimci sayılamayacağı aşamaya varmıştır. Bugün artık kesenkes sosyalist olması gerekir devrimci yazarın. Bir burjuva demokratı, ilerici bir küçük burjuva olmanın, yenilikçi olmanın devrimci olmaya yettiği göreceli dönemi aşılmıştır.

Sanat anlayışını belirleyen etkenlere gelince, belirttiğimiz gibi, dünya görüşü başsırayı alıyor. Sonra da, ülkenin konumu ve içinde bulunduğu koşullar ile ülke edebiyatının özgül yapısını sıralayabiliriz.

Şimdi bunları birer birer açalım.

Sanat anlayışıyla dünyagörüşü arasındaki ilişki, öncelikle bir tutarlılık ilişkisi. Öyle bir sanat anlayışı olmalı ki dünyagörüşüyle çelişmesin, onu en iyi yansıtabilmeye olanak tanısın. Devrimciliğin ülkemizde bugün sosyalist olmaya gelip dayandığını saptadığımıza göre, sosyalist dünya görüşüne uygun düşecek demek ki sanat anlayışı da.

İkinci etken ülke koşulları. Ülkemiz bugün emperyalizmin boyunduruğu ve güdümü altında, geri bıraktırılmış bir ülke. Bu koşulların kuşattığı işçi sınıfı ve emekçi kitleler üretim ilişkilerini değiştirecek doğrultuda deviniyorlar, gelişiyorlar. Nicel birikim gün günden hızlanıyor, kısa aralarla nitel sıçramalar oluyor.

Öyleyse sanat anlayışı, dünya görüşüyle uyum gösterdiği

gibi, ülkenin bu konumu ve koşullarıyla da bağdaşmak zorunda. Somutlarsak, bir yandan, emperyalizmin kültürümüze, bu arada edebiyatımıza yönelttiği yıkıcı iç ve dış kaynaklı etkileri göğüsleyecek, bir yandan da gelişim sürecinde hızla ilerleyen işçi sınıfı ve emekçilerin savaşımına katılıp etkin görev alacak.

Üçüncü etken, ülke edebiyatının yapısı. Şöyle özetleyebiliriz bu yapıyı: Genel çizgileriyle egemen sınıf çıkarları doğrultusunda bir edebiyat yapılıyor ülkemizde. Bunun içinde yer alan bir de, gittikçe arınmakla birlikte kendi içinde tam bir tutarlık gösteremeyen, ama geleceği umutlu devrimci kesim var. Edebiyatımızın sanatsal dinamiğini, büyük ölçüde bunların arasındaki ilişkiler oluşturuyor.

Sanat anlayışı, işte ülke edebiyatının bu ikili yapısıyla da hesaplaşma durumunda. Öyle bir sanat anlayışı olmalı ki, dünden bugüne kurumlaşmış birtakım değerleri sunan, zamanla oluşmuş birtakım hastalıkları taşıyan, birtakım yanlışlıkları biriktiren bu yapıya özünde yenik düşmesin.

Sanat anlayışını belirlemede bu üç önemli etken üzerinde durduktan sonra, devrimci tavrın nelerle ilişkide olduğunu bir ölçüde saptadık, şimdi en iyi ve koşullara en uygun nasıl oluşturulacağını konuşabiliriz.

Bir yazarın, bugün ülkemizde, yaptığı edebiyatla devrimci bir tavır ortaya koyması için sosyalist olması, sosyalist dünyagörüşüne elverişli bir sanat anlayışına varması gerekir dedik. Sosyalist dünyagörüşünü en iyi yansıtan sanat anlayışının ise sosyalist gerçekçilik olduğu biliniyor. Uygulaması ve sonuçları ortada. Genel dayanaklarından ayrılmaz, ama ülke koşullarını ve ülke edebiyatının yapısını da göz önünde tutarsak sosyalist gerçekçiliğin kimi özellikleri öne fırlayacak, kimi niteliklerini daha çok önemsememiz gerekecektir. Sözgelimi yaygınlık ve etkinlik sosyalist gerçekçi sanatın doğal sonuçlarıyken, emperyalizmin yıkıcı etkilerini göğüsleme ve üretim ilişkilerini değiştirme kavgasında etkin görev alma söz konusu olduğunda bu iki özellik birinci sırada yer alacaktır. Gerek sorunlar, gerek insanlarda beliren gereksinimler açısından sosyalist bir ülkeyle geri bıraktırılmış bir ülke arasındaki ayrım, sosyalist ger-

çekçiliği geri bıraktırılmış bir ülkede daha çok **kitleye yönelik** bir uygulamaya yöneltecektir.

Kitleye yönelik sanatın yaygınlık ve etkinlik sağlamayı birinci sıraya çıkarması iki başka özelliğe yakından bağımlı. Dolayısıyla devrimci tavrın iki yeni ilişkisi daha ortaya çıkıyor. Çünkü kitleye yönelik bir sosyalist gerçekçi sanat öncelikle bilgilendirici ve ajite edici olmak zorunda.

Nâzım Hikmet, Kemal Tahir'e yazdığı mektuplardan birinde, «diyalektik materyalist realist» diye nitelediği sosyalist gerçekçi sanatçının «hayatın, insan ruhunun her cephesini» ele alması gerektiğini vurgularken, sosyalist gerçekçiliği özünde çok iyi anlatan şu satırları yazıyordu:

«Bizim insanlarımız, bizleri, sanatkârlarını, hayatlarının her tezahüründe okuyabilmeli, sordukları her sualin -sanat bakımından- karşılığını bulabilmeli, yani sevdikleri zaman, aşk şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani dövüştükleri zaman, kavga şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani yenildikleri zaman, ümit şiiri okumak ihtiyacında oldukları zaman, yani ihtiyarlamaya başladıkları zaman, ihtiyarlık meselesini çözmek ihtiyacında oldukları zaman, hastalandıkları zaman, tabiatı dinledikleri zaman, cemiyet meselelerini halletmek istedikleri zaman, hasılı insanlarımız her anlarında bizim kitaplarımızı ellerinden bırakmamalıdırlar.»

Sosyalist gerçekçiliğin kitleye yönelik olması, bilgilendirme ve ajite etme gibi niteliklerin öncelik kazanması Nâzım Hikmet'in satırlarında anlatımını bulan kapsamın dışına çıkmak, ya da o kapsamı daraltmak olarak anlaşılmamalı. Tam tersine, kitlede beliren gereksinimleri karşılamayı önemsemek burda söz konusu.

Bilgindirme ve ajite etmeyle birlikte iki başka sorun ortaya çıkıyor. Öğreticilik, yani didaktiklik, bir de güncellik Her ikisini de irdelersek, az önce değindiğimiz, edebiyatımızın birtakım kurumlaşmış değerler, yanlışlıklar taşıyan yapısıyla karşılaşıyoruz. Edebiyat geçmişimiz didaktikliğin olsun, güncelliğin olsun, üstlerine olumsuz bir yük yığmış. Bu yükü kaldırmadan, bilgilendirici ve ajite edici bir görevi nasıl yerine getirebilir kitleye yönelik sosyalist gerçekçi sanat?

Veri gelmişken öğreticilik ve güncellik üzerinde biraz duralım. Edebiyat, özünde bilgilendiricidir. Bilimsel bilginin yanında, biliyoruz ki, bir de sanatsal bilgi var. Didaktiklik ise öğreticiliği doğrudan üstlenmek demektir. Oysa edebiyatımızda bu, giderek olumsuzlanmış, nerdeyse edebiyat dışı sayılmıştır.

Didaktiklik gibi güncellik de sığlığın, gelip geçiciyle, köksüzle oyalanmanın, yarına kalmazlığın eşiti olarak sunulmuştur. Güncel'i gündeme getiren başarısız örnekler, güncelliğin başarısızlıkla eşdeğer tutulmasına araç edilmiştir.

Oysa ne bilgilendirme, tek başına, bir yapıtın kuru, işlevsiz, sanat dışı olmasına yol açar; ne de güncellik, yine tek başına, bir yapıtı sığlığa, yarınsızlığa, değersizliğe sürükler.

Kitleye yönelik bir sanatın oluşması, gelişmesi bu iki örnekte ortaya çıkan durumlarla savaşmaya bağlı olduğu kadar, edebiyat olgusuna bakışın değişmesi, daha doğrusu gelişmesiyle de ilgili. Kısaca buna da değineyim.

Edebiyat olgusu, genellikle sanıldığı gibi, kısacık zamanın parçalarıyla, küçük küçük bir oraya gelmelerle, ortaya çıkıvermiş gibi görünen öznel görüşler, anlayış birlikleri, çeşitli kümelenmelerle sınırlı değil. Onların hepsini kucaklayan, ama aynı zamanda da aşan bir süreç söz konusu. Olgunlaşmalar, yetkinleşmeler, fışkırıp batmalar bu sürecin su yüzüne vurmuş görünümleri. Önemli olan, bu süreci algılamak, sonra da gelişim doğrultusunda süreç içinde yer alabilmek. Kitleye yönelik bir sanatın zorunluluğunu kavramak için edebiyat olgusunu bu açıdan da değerlendirmek gerekiyor.

Söylediklerimi özetlersem, edebiyatta devrimci tavrı belirleyici saydığım etkenleri sıralamaya, sergilemeye çalıştım. Önemli bulduğum bir iki noktayı açarak dikkati çekmek istedim diyebilirim.

TAHİR ABACI

ŞİİRLER

YAZ GECESİ TÜRKÜSÜ

Bir yaz gecesi istasyon yolunda
Ekinleri köpürtüyordu rüzgar
Bir aşk türküsünün en yaralı yerinde
Dehledim atları kopsun diye bağlantılar

Ardımızda candarma tuttu yolları
«Künyemiz verildi karakollara»
Lorca değil, bir ırgat dinliyordu
Endülüs bahçelerinde «Bolero»yu

Caatinga'sına düştük Brezilya'nın
Kitara sandım bir latifunda işçisinin mavzerini
Yetiştiğimizde militarizme tüküre tüküre
Can veriyordu Neruda, baş ucunda bir tutam okyanus

Coşmuş bir dilin doruklarından geçtim
Nafile demedim güller taşıdım zemheride
Binlerce kurşuna göğüs germiş bir peşmerge
Vurulmuş yatardı Meryemi Hani'nin sesiyle

Bir Diyarbakır gecesinde Dicle geçit verdi
Geçit vermedi bir ibrahimî türkü
Dediler mercan dişli billûr sesli sevdiğin
Gelin olup gitti İstanbul illerine

Şaştım elinden bir uçarı gönüldür
Koparmış bağlantıları salınır gezer
Halaylara durur elinde bir söğüt dalı ile
Filiz süren ekinlerdeki rahmeti de bilir..

DOĞUDA TRENLER

İlk gençlik...
Ceketimin yeniyle silip parlattıkça
Hayatımın ufacık aynasını
Durduramadığım kan!
Hat boylarında söylenmiş şarkılarım oldu benim
Boynuma örd üğüm zincir
Düşlediğim ufacık ev kazdığım mezarımdı
O kadim tarihte
Yüreğim sıkışıp kalırdı Anadolu şehirleri arasında

Evlerinin önü istasyondu
Leylakları karartırdı tren dumanları
Ve içilmeden soğudu akşam çayları

Harman sonları garbî yeli
Yüreğimi savururdu demiryoluna doğru
Mintanımda ter kokusu sakallarım uzun
Elimde çay kıyısındaki çiçeklerden bir demet
Tarlaların yangınından geçerek giderdim evlerine

İşte kulelerde ışıldıyor hâlâ
Bayrak yerine ilk gençliğin o uçarı kanı
Trenler gelip geçiyor yine ,umut hep ikinci mevkilerde yolcu
Sürgün öğretmenlerin öfkeli dalgınlığı
Yanık bir uzun havanın can damarlarından kan alıyor yine
Kurulmuş birinci mevkilere, bir sabah uğurlanmanın
Kavga alanlarından uğurlanmanın irinli yarası

Türküler söylüyor yine geceleri istasyona inen arabacılar
Hani nerede ayvanlarda Aytmatof'un okunduğu günler
Hangi boşa harcanmış saatler soldurmuş
Çay bahçesinde hercai menekşeleri
Su kulesinin leyleği çoktan kanat değdirmiş ufka
Yine İstanbul'lara yolcu kıl heybeler

İstasyon da durgun bakışlarım gibi
Sisler içinde bir eylül sabahı
Yine trenler geliyor gündoğusundan
Gündoğusunda filizlenmiş bir aşkı
Omurganın alev sancısını getirmiyorlar artık

Bir trenin penceresinden elindeki gülleri sallıyor
Küçücük bir kız -belki bir aşiret kızı-
Diyarbakır'dan Malatya'ya güller solmuş biraz
Ama solgunluğun izi yok kızın kömür gözlerinde
Üç yıl önce İstanbul'a ilk geldiğinde
Senin de gözlerin böylesine tazeydi işte!

İSTANBUL YAĞMURU

Beyazıt dolaylarında yağmur
Toprak kokuları getirmeyen
İstanbul yağmuru bu
Yine parkamdan içeri fırtınalar
Hasretler ki destan yazdırır
Bir bardak acem çayıdır muradım
Hevengimde üç beş ayva kalmıştır
Ve tastamam üçüncü yılıdır ayrılışın

Beyazıt dolaylarında bir genç adam
Bir kıvranmayı andırıyor dolaşmaları
Durup düşünmeleri bir sancıma sanki
Lâkin naçar kalışlarında ufuklar saklı
Ne dostluklar..
Şafakta doğranmış selvileri
Ne kır çiçekleri..
Üstü küllenmiş közlerdir
Umut yok
Sadece geçmiş güzel günlerden bir rüzgar
Bayram günlerinden kalmış ufak sevinçleri
Bazı «çok önemli» evrakları
Yaşamaya dair edinilmiş ustalıkları
Sürüp götürüyor
Kar yağıyor deryalara

Boş yanım, odası
—Hayal ediyorum—
Ders çalışıyor denize karşı
Duvarlarında mısralarım
Tam da gece yarısı
Menekşe kokmuş hasretlerin durgunluğunda
«Güzel Mavi Tuna Üstünde»dir o
Bense bit pazarında sahaflardayım
Sararıp dağılmış albümler
Kararmış koltuklar büfeler
Borulu gramofonlar eski plaklar
Üç yıl var ki
«O yar bilmem kimi gözler
Havar yarim
Kara gözler
Zalim gözler»
Ve acemeşiran bir yağmur
Büyük bir kederin göz yaşları gibi...

Bir hayat nerede düğümlenir
Kılınç üşürüp çözmek mi gerekir o düğümü
Bir yerlerde yeni bir şarkı filizlenir
Sur dışarılarında bu yağmur
Yeni göğermiş güz çimenlerini de ıslatmaktadır
Bazı yerlerde katlimize ferman ederler
Bazı yerlerde dostların hesabında biz de varız!

AYRILIŞIN ÜÇÜNCÜ YILINDA

Dün yine
Seni gördüm düşümde
Elinde iki gül vardı
Birini bana düşürüp yürüdün..

Sevgilim!
Arkadaşım benim...
Kederden duramadığımız bunca geceden
Dinlemeye dayanamadığımız bunca şarkıdan sonra
Artık gelebilirsin cenazesini kaldırmaya
O muhteşem evhamın
Oturup konuşuruz bir küçük istasyonda
Gel hesabını verelim kudurmuş kanın
Ne göz yaşlarıyla ağartılmış rakı kadehleri
Ne intihar, ne gizemli sızıldanışları mısraların

Suskundur sokaklarıyla evleriyle
Sevildiğin Anadolu şehirleri
Başlarını eğmişler de yâd ediyorlar sanma geçmiş günleri
Şimdi hepsi birer isyan halinde doğrulmaktadır
Ne fırtına, ne feryatlar
Deniz durgun, istasyonlar gebe

Unutmuşsundur artık o kavga-şubatları, hoyrat-mayısları
Kirpiklerine Anadolu dağlarından savrulmuş
Kar tanelerini kalorifer sıcaklığı eritmiştir
Tarla boylarının sadece resmi asılır blok apartmanlara
Ve televizyon antenleri zihninden kim bilir
Hangi ortak duyarlığımızı kazımaktadır

Çiçeğe durmuş tarla boylarını yaşarken
Konfetiler serpiliyor birden..
Flaşlar parlayınca nikah resimleri için
Bir çift kara sinek görüyorum artık sadece

Hayır, sevda demiyorum bu kargışlara
İstanbul'un Anadolu'yu andıran yerlerine koşturuyorsam
Bundan o feodal safiyet duygusuna ne
Ne «tek göreydim zülfünü bahtım siyah olaydı»
Ne göz yaşlarıyla ağartılmış rakı kadehleri
Baykuş konsun burjuva kültürünün yurduna!

Hayır, inkâr gelinmez, sevdadır
Tel örgüleri geçince sen
Tel örgüleri geçsem de
Geçmesem de karakış, yıkım, zulüm..

Gel benim selvi boylu hayalim
Yüzün kadınlaşmıştır artık
Yorgundur gözlerin bunca kirli şeye takılıp kalmaktan
Ruhun eziktir boş gururla
Oturup konuşalım sabahlara kadar
Gecelerin olmuştur kefaret ödediğin
Benim gecelerim fırtına, kasırga
Umut iste umut vereyim hayata dair
Destan iste destanlar öreyim alnına
İstersen kadim mısralar bulurum sana
Ufkunda hayatın sırrını çözmenin ırmakları çağlasın
Bunca kefaretten sonra, arkadaşım benim!

Korkma!
«Artık seninle biz
düşman bile değiliz» demem sana
Söz etmem «Mavi Gözlü Dev»den, «Gövdemdeki Kurt»tan
Dokunmam âşi saçlarına
Engin ve rahat olurum
İçin kanamasın, hayatla donanasın diye
Avusturya işçi marşını söylerim
Diyarbakır, Elazığ türküleri yerine
Bizim kuşağı anlatan romanımdan bölümler okurum sana
Kederlenmeyesin diye atlarım kendini bulacağın yerleri

Nihayet sabah oluyor üç yıldan sonra
Deniz durgun, istasyonlar gebe
Yırtıyorum artık eski şiirlerimi
Gündoğusundaki o hasretin
Kayısı bahçelerindeki o temmuz çılgınlıklarının
Akdeniz kıyısındaki o vahşi akşamımızın şiirlerini
Gel son noktasını koyalım bu şiirin de
Hoşçakal diyeyim nihayet sana
Ve kalkıp gidelim yaşamaya pınarların sevincini
Biz hatıralarıyla yaşayan yaşlılar değiliz
Ömrümüz küçük istasyonlara göre koşulmamıştır.

HAŞMET ZEYBEK

SANATTA GELİŞME DOĞRULTUSU VE ÖZ — BİÇİM — ÜRÜN

Üretim ilişkileri, sanat üzerinde doğrudan etkisini gösterir. Çünkü ürünün özelliği, toplumdaki üretim biçiminin düşünceye yansıyan (ideolojik) yanı olmasıdır. İnsan ilişkilerinden kaynaklanmasıdır. Ürünün bundan ötesi yaratıcılarının becerilerine göredir. İçeriği ile ilgilidir. Bu içeriğe değer kazandıran, onu maddeleştiren, öğenin canlılığı ve yararlılığıdır.

İşte asıl görevi yüklenen, bir biçimle şekillenen ürünün asıl işlevli olan yanıdır ki: üretim karşısında yer alan sınıfların yaşamlarını, düşüncelerini, kavgalarını, yenilmişliklerini, ezilmişliklerini, baş kaldırışlarını, sağ kalabilme, ayakta durabilme savaşlarını... malzeme olarak alır, konu eder. Bu ürünler yer aldığı safın dünya görüşünün ışığında, onun düşüncelerine hizmet eder.

Sonuçta, biçimi ne olursa olsun, özü iki saftan birine aittir. Yani, ya emekten yanadır ya sermayeden. Ya ezilenlere omuz verir, ya ezenlere destek olur. Bu yandaşlık hangi taraf için, hangi biçimde olursa olsun, omuz verilen safı güçlendirir; diğer tarafı zayıflatır. Çünkü sınıflar, kültür ve sanat aracılığı ile sınıflarının dünya görüşlerini açıklayıp yayarlar. Hakim sınıflar bir yandan ideolojik propaganda uygularken, bir yandan da ezilen sınıfları düşüncelerini açıklama, yayma araçlarından yoksun bırakırlar. Kendilerini koruyucu yasaların kollarına attıkları oranda, öbürlerini tokatların, tekmelerin, copların, ciplerin, panzerlerin karşısına bırakırlar. Hakim sınıfların koruyucu şemsiyesinin altına sinebilenler, «düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilme ve yayabilme» özgürlüklerine sahiptir. «Bilim ve sa-

natı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma» hakkını rahatlıkla kullanırlar. Ama bu etrafı çitle çevrili koruyucu şemsiyenin dışına çıkmamak şartıyla.. Çünkü çitin dışında 'dikenli tellerin içi başlar. Ve orada hakim sınıfın sömürdüğü, horladığı, zulüm yaptığı yığınlar vardır. Ve onlar, zulüm yaptıkları halkın durumunu sergileyen röportaj — belge — fotoğrafların basına sızmasını önlemek, kamu oyundan gizlemek için gazetecileri öldürür. Ve onlar oyunları yasaklarlar, oyuncuları gözaltına alırlar. Kitapları yakarlar; yayın, dergi, gazete, broşür, bildiri.. ne varsa toplatırlar. «Sözle, yazı ile resimle düşüncelerini, kanaatlerini..» açıklayan sanatçıları tutuklarlar. Bunu göze alabilenler, bilgileriyle, bilekleriyle, yürekleriyle halkına bağlı kültür savaşçılarıdır. Onların haksız sınıf iktidarları, yasaklarından, zulümlerinden dolayı korku, kuşku, diken üzerindedir. Bu yüzden tel üzerine teller, duvar üzerine duvar örerler. Her türlü dış güvenliklerine karşın korkunç iç güvensizlikleri vardır. Düşünenden, yazandan, çizenden bile tedirgin olurlar. Onun için sanata, ürüne zincir vururlar; sınırlar koyarlar.

İşte sanatın özünün kaynakları açık seçik kendini ortaya koyuyor:

Bir yanda «yasal» özgürlük, öte yanda gene «yasal» diktatörlük.. Bir yanda haksızlık, öte yanda haklılık.. Yasal baskı, zulüm- şiddet uygularken, isyanı, haklılığı «yasa-dışı» ilan etmek. Hiçbir düzen zulüm uygularken «isyan hakkı» nı yasaklayamaz, engelleyemez. Bu olanaksızdır; şiddet şiddeti doğurur. Diken olup batan, yılan olup sokan kendi zulümleridir, yığınların haklı şiddetiyle cevaplandırılır.

İşte çağdaş sanat bunlardan kaynaklanır. Bu konular kitlelere kan verir, can verir, heyecan verir. Çünkü sanat insan emeğinin, yaratıcılığının; düşüncelerinin, davranışlarının yansımış olduğu bir kültür uğraşısıdır. Bu dünyayı kavrayış-açıklayış ve değiştirme biçiminin; bir özün, bir güzellik duyusu ile yoğrulup insanlara iletildiği bir propaganda aracıdır.

İlkel toplumlardan beri sanat bu görevi yüklenmiştir: gelişmesi toplumunun gelişmesine bağlı, üretim sürecini canlan-

dırmakla sınırlıdır.

Ekonomik gelişmenin başlangıcında, avcı oymaklarında dans, büyü, taklitler üretimin içinde yer alır. Savaşın getirdiği zorluklor canlandırılmıştır; düşmanı ürkütmek için korkunç maskeler kullanılmıştır. Vücutlar dehşet saçan resimlerle süslenmiştir. Sınıflar oluştukça, geliştikçe, sanat ekonomiyi elinde bulunduranların denetimine geçmiştir.

Sanat, içeriğinin zenginliğine, canlılığına göre doğru bir yaşam anlayışıyla ortaya çıktığı zaman sağlam temellere oturur. Kant'a göre sanat bir oyundur. Yararsız, özgür, amaçsız, kişisel bir uğraştır. Sanat yapmak tarihsel, toplumsal sorunların dışında bir bütündür. İlk olarak Hegel, bütün sanat olgularını kendi tarihsel gelişmeleri içinde kavramaya çalışır. Sanat yapıtlarında organik bir bütünlük görür: «Her insancıl olan şey gibi sanatta da içeriğin su götürmez bir yeri vardır. Düşüncesiz sanat yaşamaz. Düşüncesiz sanat, ruhsuz bir insan gibidir. Yani bir cesettir» der.

Daha sonra Ustalar, Hegel'de tepe üstü duran düşünceleri ayakları üstüne bastırıp yürütmüşlerdir; «Oyun güldürü kılığına girmiş bir gerçektir. Gerçeği kanıtlar ve gösterir. Tek başına izlediği ve gözlediği gerçeği, bilgilerinin ışığında yoğurur; herkesin görebileceği, tartışabileceği alana getirir. Gerçeği güzelleştirir. Olduğu gibi değil, olabileceği gibi anlatır. Düşünsel yaratısını gerçeğin içinden geçirir. Yani oyun, gerçeğin oyunudur. Yaşamın oyunudur.»

Sanatta önemli sorunlardan biri de, biçimle özün, madde ile düşüncenin uyum içinde uygulanmasıdır. Bölümler birbiriyle uyumlu biçimde bütünü oluşturmalı; bütünde de biçim birliği, düşünce birliği, içerik birliği olmalıdır. Toplumlardaki bu birlik, uyum (alt yapı ile üst yapı arasındaki ilişkiler), şu genel yasalarla belirlenmiştir:

a) Üretim güçlerinin durumu,
b) Bu güçlerin belirlediği ekonomik ilişkiler,
c) Bu ekonomi ile kurulmuş toplumsal-siyasal rejim,
d) Gerek doğrudan doğruya ekonominin, gerekse onun üzerinde yükselen toplumsal — siyasal rejimin belirlediği insan psikolojisi,

e) Bu psikolojiyi yansıtan çeşitli düşünceler.

Toplumsal — tarihsel gelişmenin, değişmenin bütün biçimlerini içine alan bu geniş çözümleme, değişik toplumsal güçler arasındaki karşılıklı etkiyi yansıtmaktadır. Güçler arasındaki uzlaşmazlığa kadar varan etki olgusu, bu derinlerdeki kökenın sonucudur. Belirli toplumsal dönemin insanı, o dönemin beğenilerini belirten ürünlere yakınlık duyar. Sınıflara bölünmüş toplumlarda geçmiş dönemin zevkleri ve hazları da, toplumu oluşturan sınıflardan eskimiş olan tarafından benimsenir. Sanatçı, toplumsal çevresini ürünü olduğu için, güzellik duyusu da o çevrenin yargılarıyla, zevkleriyle oluşur. Çünkü duyu maddenin bilinçten fırlamasıdır, çevreyi algılaması ve yansıtmasıdır. Onun için sanatın yararsızlığı, yarardan uzak kalması, kavgadan uzak kalmasıdır. Oysa yaratıcı sanat kişioğlunun bilinçlenmesini, yaşamının toplum yararına gelişmesini sağlar.

Bilimsel güzellik duyusunun görevi, güzelliklerin öne çıkmasından öte, insanın gerçeğe, iyiye, yararlıya olan eğilimlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Toplumsal yaşamla birlikte özel yaşamın da canlanmasıdır. Sanattaki değişik eğilimlerin kendine özgü güzellik anlayışını nasıl belirlediğini bularak, toplumsal gelişmenin akışı ile değiştirerek, bilimsel güzellik duyusunun özle-biçimle-ürünle değiştirileceğini kanıtlamak, göstermektir.

Ürünün özünü, dilini, uslubunu, kuruluşunu, biçimini, güzellik duyusu belirler. Savunduğu düşünce, taşıdığı yaşantı, betimlemedeki gerçekçilik.. yapıtın içeriğini oluşturur.

Yükselme dönemlerinde biçimle öz dengeli, çözülmez bir bütün oluşturur. Eğer biçim özün üzerine çıkıyorsa, hiç çekinmeden toplumsal çözülmenin başladığını ve toplumun gebelik dönemine girdiğini söyleyebiliriz. Bir sınıf çökerken onun sanatı da çöker. (Doğuşu ile batışı bir olan modaların çıkması, yenilik adı altında bireycilik, gizemcilik, güç anlaşılırcılık vs. biçimselliklerin yayılması gibi). Bütün bunlar can çekişen sınıfın ölüm salyalarıdır. Kaçış tiksintileridir. Bu noktadan sonra o güne değin ezilmiş, bilgiden kültürden, sanattan yoksun bırakılmış diğer sınıfın sanatı yükselmeye başlar. Biçimden çok öz, içerik birinci derecede önem kazanır...

CELÂL SOYCAN

SANATIN İŞLEVİ ÜSTÜNE

Ekonomik alt yapının belirlediği üst yapı kurumları arasında sanatın gözden kaçan bir özelliği vardır Bu özelliği belirlemek için şöyle bir tesbit yapalım: Sürekli bir gelişim süreci içinde devrime yürüyen toplumlarda birçok devrimci filizlenmeler görülür. Toplumun her katındaki güncel sorunlara devrimci çözümler önerilir. Bu, devrimci eylemin gelişim süreci içinde kaçınılmaz bir olgudur. Bu anlamda, toplumda yükselen sınıfın sanatı da kitleleri kucaklamaya başlar. Burada göze çarpan şu olur: Hakim sınıflar, tüm üst yapı kurumlarındaki devrimci filizlenmeleri genellikle faşist olmayan yollarla körletirlerken, devrimci sanat yapanların üzerine faşist yollarla yürürler. Bir diğer tesbit şöyle: Hemen her büyük sosyal devrimin öncesinde, büyük yazarlar boy gösterir.

Burada, genel olarak sanatın, sosyal devrim süreci içindeki büyük önemi açığa çıkar. Hakim sınıflarla üst yapı planında en olgun çelişme de sanat kurumunda oluşur. Sanatın bu işlevini en az gerici sınıflar kadar anladıktan sonra, bu işlevin pratik işleyişinin üzerinde durabiliriz.

Günümüz dünyasında devrimci eylemi yönlendiren klavuz Marksizmdir. Marksizm işçi sınıfının bilimi ve ideolojisidir. Öyleyse çağımızda sanat diyalektik anlamda bağımlı olacaksa, bu bağ marksizmdir. Ve sanatçı, yaptığı işi kitlelere yararlı kılmak istiyorsa; genel olarak çağının, özel olarak da içinde yaşadığı toplumun sorunlarına marksist bir yöntemle eğilmek durumundadır. Burada sanatçının ikili sorumluluğu açığa çıkıyor. O bir yandan yaptığı işin sanat olduğunu bilerek estetik titizliği esirgemeyecek, öte yandan işçi sınıfının bilimini iyi bilecek. Bunlardan birindeki eksiklik devrimci sanat yapıtını topal kılar, hatta onun devrimci niteliğini ortadan kaldırır. Çünkü estetik bozukluklu, yapılan işin kitlelerle kucaklaşmasını önler. Özdeki

yanlışlık ise, açıktır ki saptırıcı olur.

Sanat yapıtındaki estetik bütünlük üstüne uzun boylu tartışma açmak gereksiz. Elbette öze uygun bir biçim aramak, yapılan şeyin sanat olduğunu unutmamak, bazı doğruları seslenecegim diye estetik ölçüleri ve biçimi rezil etmemek sağlıklı bir tavırdır. Çünkü devrimci her sözün mutlaka bir sanat dalı ölçüleriyle belirtilmesi gerekmez.

Sanatta devrimci öz konusu ise elbette daha karmaşık. Bu konu öncelikle devrim meselesini beraberinde getiriyor. Devrimci özü, devrim meselesi üzerine süregelen tartışmalardan ve türlü biçimde uç veren karşı-devrimci çizgilerden soyutlayarak ele alamayız. Daha kestirme söyleyişle, bir sanat eserinin özde devrimci niteliğini belirleyen şey, devrim meselesindeki stratejik ve hatta taktik tavrıdır. Konuyu biraz açalım.

Sanatın uzun yıllar kitlelerden kopuk oluşu, onu bir seçkin uğraşı haline getirmiştir. Aslında her zaman ve doğal olarak politikanın güdümünde olan sanat, kitlenin, her bireyini günün birçok anında şu ya da bu biçimde avucunun içine alır, etkiler, eğitir, şartlandırır. Gidilen bir sinema, dinlenen bir ezgi, okunan bir şiir, bir türkü, çocuğa anlatılan bir masal mutlaka politik bir amaca yöneliktir. Bu amaç son tahlilde sınıfsaldır. Hele kitle haberleşme araçlarının alabildiğine yayıldığı bir dönemde sanatın bu etkinliği daha da önem kazanmıştır.

Ama sanat konusu bir yerde özel bilinci gerektirdiği için, devrimci kadroların devrim pratiğinde ona yeterli ilgiyi göstermeleri güç olmaktadır. Son birkaç yıllık gelişme ötesinde sanat yayınlarının sınırlı satış olanakları sanatçıyı geniş kitlelerin eleştirisinden yoksun bırakmıştır. Bunun nedenlerini, deşmeyeceğiz. Bizim gibi yarı sömürge ülke devrimcilerinin kültüre kısırlığı, burjuva ölçüleriyle bile olsun bir estetik eğitiminden yoksunluğu onun diyalektik bir gelişimle devrimci sanatı yakalamasını engellemektedir. Ama zaman içinde sanatın politik gücü kavrandıkça bu topallık geçecektir.

Devrimci sanat, öncelikle gerçekçi sanattır. Ama gerçekçi sanat her zaman devrimci sanat değildir. Bu çelişkide birçok toplumcu yazarın tükeniş dramı yatar. Bir sanatçı, kendi gelişim süreci içinde iyiniyetle bazı yerlere varabilmektedir. Göz-

lem sınırları içinde kalarak bazı gerçekleri vurgulaması belki o yazarın sağlıklı gelişimini gösterir ama, bu sanatçı işçi sınıfının çağdaş taleplerine cevap veremez. Gözlemci gerçekçilikte sanatçı, yadsınmaz bazı gerçekleri yakalamıştır. Ama politik bir kavrayış ve sunuş yoktur. Bu çizgi mistik bir duyarlık ve popülist bir kuruluk içinde kıvranır durur.

Bu tür gerçekçilik giderek eleştiriye yönelebilir. Ama yapıtın somut gerçeğe sağlıklı bir eleştiri yöneltmesi bile ona devrimci bir öz kazandırmaz. O zaman nedir devrimci özün niteliği?

Bir sanat yapıtı toplumdaki gerçeği yakalar, sağlıklı bir eleştiri sözgecinden geçirir ve soruna işçi sınıfının bilimi açısından çözüm arar. Bu devrimci sanat çabasıdır. Sanatçıya bir kuramcı sorumluluğu yüklemek elbette yanlış olur. Ama sanatçının estetik titizliği ideolojik sıhhatle içiçe değilse, yığınlara kesin ve devrimci mesajlar getirmiyorsa; en azından tutucu bir tavır söz konusudur. Bir müzik, bir sinema, bir tiyatro, bir şiir ya da roman niçin yapılır? Elbette örneğin Metin Erksan'ın dediği gibi sanatçının kendisi için değil. O zaman ne diye dışa vuruyorsun yapıtını? En hafifinden iki yüzlü ukalâlık.

O halde bir yapıt eğer devrimcilik iddiasında ise bir şeyler söylemek, bir şeyler çözmek zorundadır. Ve de çözerken devrim bilimine, toplum gerçeklerine namusluca saygılı olmalıdır. Örneğin işkence tablolarıyla dolu bir yapıt okura ajitasyon yapmıyorsa, tam tersine bir yılgınlık mikrobu aşılıyorsa yapılan sanat hangi sınıfa hizmet eder? Feodal kültürün bir kalıntısı olan yerel şiveyle konuşturulan insanları romana doldurup popülist sapmalara düşmek devrim pratiğinde kime ne yarar sağlar?

Devrimci sanat, evet belki herşeyden önce sanattır. Ama onun hemen ardından da devrimcidir. Devrimci, devrim işçisidir. Çaba bir üretime, bir şeyi oluşturmaya yöneliktir. Çözüm aramayan, işçi sınıfının çağdaş kavgasının stratejik ve taktik sorunlarından bağımsız bir sanat, tutucudur. Uzun yıllar devrimci sanat adına ortalığı meşgul etmiş nice iri kıyım gövdeler, bugün kitle mücadelesinin içinden gelen marksist sanatçı kad-

roların karşısında sarsılıyorlar. Kimi tükenmişliğini kabullenip namusluca susuyor, kimi ise idealist mantığın örümcek ağları üzerinde debelenip duruyor. Devrimci mücadele, bu safralardan elbette arınacaktır. Marksist düşüncenin ışığında saptanıp, karşı devrimci, nice kaleme karşı bugün her zamandan daha uyanık olmak gerekir. Kitleyi, pasifleştirici, yanlış hedeflere yöneltici, kitle çizgisinden kopuk sanatçı, zaten gittikçe alaşağı olmakta ve pırıl pırıl bir sanatçı kuşağı yükselmektedir.

Bu kuşak, iki mısrası yüzünden Mevlana'nın feodal ideolojinin pisliklerivle kenetlenmiş kaçış felsefesine sarılmıyor. Ve bu kuşak romanda, şiirde, tiyatroda ve sinemada en revizyonist tavırları yıllardır kitlelere devrimci sanat adına yutturmaya kalkan, olmayınca kendi yarattıkları sanatçı bunalımlarının krizleri içinde kıvranan küçük burjuva vibriyonlara gerekli eleştiriyi yöneltiyor.

Bu konuda somut eleştirileri ilerde daha çok geliştirecek ve kimlerin çöken sınıflara alttan omuz verdiklerini örneklemeye çalışacağız.

Düzeltme

Yarına Doğru'nun geçen sayısındaki Nâzım Hikmet'in «Karanlıkta Kar Yağıyor» şiirinde «Ne mâveradan ses duymak» mısrası «Ne mâveradan bir ses duymak» olarak değiştirilecektir. Düzeltir, özür dileriz.

TEVFİK EL ZEYYAT'TAN
A. KADİR — SÜLEYMAN SALOM

ŞİİRLER

BİR ZEYTİN AĞACININ GÖVDESİNE

Yün dokumadığım için
ha bugün ha yarın
tutuklanma buyruğunu
beklediğim için
—evim her an hazır
baskınına polisin—,
kâğıt bile satın alamadığım için,
kazacağım
bütün başıma gelenleri,
ve tüm sırlarımı
zeytin ağaçının gövdesine,
evimin bahcesine dikili.
Kazacağım tüm
hayatımın öyküsünü,
kanlı günlerimi dilim dilim,
naralarımı, çığlıklarımı,
portakal ağaçının gövdesine
ve mezar taşlarına ölülerimin.
Damla damla emdiğim
bütün acıları
silmeye yetecek
onda biri bile
gelecek tatlı günlerin.

Kazacağım bir bir
topraklarımızdan çalınan
her parçanın numarasını,
sınırını ve yerini köyümün,
köyümde eğleşenlerin yıkılmış evlerini,
kökünden sökülmüş ağaçları,
çiğnenmiş kır çiçeklerini.
Kazacağım bir bir
sinirlerimi büke büke parçalayan
uzmanlaşmış bir sürü adamın
adlarını,
ve bütün hapisanelerin adlarını,
ve ellerimi kenetlemiş
her çeşit kelepçeyi,
ve tüm dosyalarını
gardiyanlarımın,
ve üstüme boşalttıkları
her küfürü.
Ve kazacağım:
«Küfr Kasım seni unutmadı.»
Ve:
«Doruğuna çıktık kanlı dağların.»
tüm anlattıklarını
Kazacağım sonra
bana güneşin,
ve ayın fısıldadıklarını bana,
ve kumrunun dediklerini bana,
âşıkların terk ettiği
kuyunun başında.

Hatırlamam için iyicene,
kazacağım
ayakta, dimdik,
bütün acı günlerimi,
ve her sayfasını bozgunun,

tohumdan
dağa kadar,
kazacağım hepsini
zeytin ağacının gövdesine,
evimin avlusunda dikili.

DİŞLERİMLE

Dişlerimle
savunacağım yurdumun her karış toprağını,
dişlerimle.

Başka yurt istemem onun yerine,
assalar damarlarımdan beni
istemem gene.

Burdayım hâlâ.
Yıkamazlar beni
ne kadar çarmıh yükleseler
omuzlarıma.

Burdayım hâlâ.
Tutarak sizi... tutarak.. tutarak
avuçlarımda.

Dişlerimle
savunacağım yurdumun her karış toprağını,
dişlerimle.

İSTERDİM ELİMDEN GELSE

İsterdim, elimden gelse, bir çırpıda
ters yüz etmek bütün dünyayı,
kazımak kökünü zalimlerin, zorbaların,
yakmak bütün saldırganları diri diri,
bu köhne, bu yaşlanmış dünyanın altında
isterdim körüklemek
homur homur yanan cehennemi.
Altın tabaklarda yemesini isterdim
yoksul insanların en yoksulunun,
isterdim yemesini pırlantalı tabaklarda.
Kuşansın isterdim ipekli, sırmalı giysiler.
İsterdim yerle bir etmek kulübesini onun
bir saray kurabilmek için bulutların üstünde ona.

İsterdim, elimden gelse, bir çırpıda
ters yüz etmek bütün dünyayı.
Eylemdir aslolan eylem!
Yürek sıkıntısından da güçlü, öfkeden de.
İçinizden kime ne verdi ki
içinizi yiyen sıkıntı?

Kalkın, ey sevgili insanlar, kalkın ayağa!
Dinlenin cilveleri önünde kalleş kaderin!
Doldurun gözlerinizi güneşle,
çelikle doldurun sinirlerinizi.
Yalnız sizin kollarınızdır
en güzel düşleri gerçeğe dönüştürecek olan,
dünyayı cennete çevirecek olan
yalnız sizin kollarınızdır!

TOPYERİ

(Hanifana'ma)

H a n i f a n a

Parçalı, sinsi bir esinti; ıfıltısı ağaçlarla büyüyor. Kaçamak bir iki kanat çırpışı dallarda.. Ne olduğu bellisiz kara kuşlar, alayediyor sanki geberesiceler! «Onları mı gözlemeli? Alacaya yatmış akşamın soluğuna mı kulaklanmalı? Kahpe felek ne hallere kodu bizi şu bellerde! Garibin tepe doğruğundan aşşağı yuvarlayıp da bir kuru karıyı, bakalım ne geçecek elinize şeher efendileri!. İnadıma çıkacağım dağa, inadıma çekeceğim tomruğu! Tükürüğe dil uzatıp yalanmanın yeri yok buralarda. Aha görün; Hanifana tomruk çekiyor. Çekecek de, daha!..

Hadi ula Keloğlan. Hele az daha kıpırda. Yörü be meretin malı! Vakti mi şimdi naza vurmak? Çamurun en batağında? Reva mı ki, deyyus!..»

Yol, Çavuşun Pınarı'nı aşıp da Kayalan'ın alnına dolandığı bir sırada Keloğlan öküzü duruvermişti. O ne demeye varmadan diz bükp yanlamıştı çamura. Öteki, Bozoğlan bir iki debelendi. Boyunduruk onu da çekiyordu yere aşağı. Hanifana daha toparlanmadan boyunduruk çatırdamaya başladı. Keloğlan duman salarak ofuluyordu. Bir beterdi garip hayvan. Karnında koca bir körüklenme, ağzındaki, burnundaki köpükleri çoğaltıyordu.

'Aklıma gelen başıma daa!. Uuyy anooğğ!. Ne yapacan şimdi kız?'

Dövünmelerin ardı, havanda su dövme gibi bir şeydi. Keloğlan'ın ardına düştü, yanını dürttü. Kalkası yok meretin. Bir daha dolandı beri. 'Ih!..' deyip el sırtını kalçasına dayadı. Ko-

ca bır soluk boşalttı. Sırtını Karadağ'a, önünü Gökören, İnciller yönüne döndü. Karşılarda bir koyuluk, Bolakça'ya doğru kayıp iniyor. Alaca bir sessizlik.. Yıllanmış, kocamış Hanifana ürperiyor.

Bir eli belinde, bir eli başında. Kara dallı boz yazmasına ayasını komuş. Parmaklarının kemiğini takmış saçına. Kaşır mı, koparır mı belli değil. Diline diş vurmuş, dudağını ısırır. Moru çok göz çukuruna su yürümede tıp tıp.

Arada, Gökören'in iti köpeği yöreye ses verip kesiyor. Belirsiz bir yerin ardından yankımalar, ulumalar geliyor beri. Ormanın derinliklerinde sır olup yitiyor.

Gözünü kıstı Hanifana. Bakışı karartının ardını taradı. İnciller'in ovası taş olmuş sanki. Topyeri'nin orda bir ışık var. Nokta gibi. Sönüp sönüp yanıyor. 'Topyeri'nin orda' deyince kızıyor Hanifana, dikleşiyor.. 'Kooperatif', 'depo' sözcükleri kuru çatlak dudaklarında titreşip boşluğa yalpıyor. Kara Bahattin'in kalın sesi dolduruyor kulaklarını: Bunca yıllar kimin adına koşulmuşuz ormana! Bunca kütüğü öküzün ardına vurup dağlardan bellerden aşırmak, ovaya indirip ele teslim etmek ne demek ki? Haa?.»

Hanifana göğüs geçirdi. Eteğini ıslak gözüne götürdü. O an, istekle gülümsemeye çalıştı. Güldü de dirildi sanki. Keloğlan'a göz attı. Kalkası yoktu garibin. Kocamış Hanifana bel büküp, kör-küskün çöktü yere.

Koc'ali bir koşu geldi. Sülüklügöl'ün az ötesinde durdu. Heyecanlıydı. Göğsü 'Çingen Arif'in körüğü gibi' inip kalkıyordu. Taa, İnciller'den Topyeri'ne doğru uzanıp gacırtıyı dağa bele türkü eden araba dizisini durdurdu. Bağırtısı ormanda yankılanıyor, dediği anlaşılıyordu:

«Durdurun arabaları heey!.. Taşçılar yolu kapanmış! Koçgediği dağıyla beraber kaymış!. Göçük vaar, heyelan varr!.. Eyleyin hele arabaları!.»

(«Yol kapanmış. Koc'ali dönüp koştu. Haber iletti ki, gitmeyelim boşuna. Göçük varmış.»/«Ee'e, neydecez pekiy?..»)

Elmacıkdere dolayının dokuz köyü tomruk çekiyordu. Taa Taşçılar'a yönlü dizilmişlerdi. Sorkuncuk sırtından, Çavuş Yaylasından, Deveyen'den... Dize derman dileyip, çoluk çocuğun

rızkını çıkarmalara çabalı bir sürü yoksul kişi... Öküze, dombaya koşumlu dört teker tomruk arabaları, şu kadar 'metremüküp' kütükle ırgalana ırgalana iniyordu, çamurlu, çukurlu, hendekli dağ yollarından. Elmacıkdere'den İnciller altından, Topyeri'ni geçecekler. Taşçılar'a daha bir on onbeş kilometrelik yol var ki, adamın imanını dağlayıp ötegeçenin mührünü vuruveriyor teri toza bulanmış alınlarına.

Arabaların başında kız kızan, çocuk kadın kim varsa durduruldu. Bolakça'ya inen yokuşun berisindeki düzlükte diz büküp kıç verildi yere. Konuşma tartışma, derken muhtar Kara Bahattin de geldi. 'Sorun' daha bir ciddi kelâma vuruldu.

«Yahu Koc'ali, iyice bir tarifet bakalım şunu. Nereydi kayan yer?»

«Koçgediği sırtı. Tam da orası.»

«Tamam. Uşaklardan ayağına tez ikisini bir daha yollayalım. Bir de ben gideyim, göreyim, he mi?»

Kör İbramların Sefer at getirdi. Muhar binip üzengi vurdu.

Dönüp geldiklerinde, uğultulu bir soru yanıt, öyleydi böyleydi, tamamdı değildi filan, sözü muhtar dizginledi:

«Tepenin tekmili kaymış. Kazma kürekle açılacak gibi değil. Oluru da ancak bir iki ayı alır herhal.»

«İşte o zaman da bizim sabrın iliğini iyice bir sağıp tüketir vallaha!.»

Muhtar şapka çıkardı. Başının ortasından geriye bir iki kaşım gezdirdi elini. Kaş göz kaldırıp da düşünmeye kuruldu bir an. Sonra ağız açıp bağırdı:

«Heey!.. Her kafadan ses çıkarıp da meseleyi budaklamayın. Buruk Emine'nin bulanık aşuresine katıştırmayın işi!..»

«Öyle ya...» dediler, gülüştüler.

«Şimdi.. aklımızı başımıza devşirmeli. En isabetli kararı vermek gerek. Benim düşünceme göre, bu mesele şöyle düzelir: Önce bir tutanak düzenleyecez. Saip Ağbey, Koca Dursun Dayı, Nesip Çavuş felân, bir kaç kişi daha imzalayacaz. Yola arabaları dizip durdurmanın da anlamı yok. Yön kıvırıp ya olduğunuz yere, yolun kıyıcığına devirirsiniz tomrukları, -herkesin malı neyi belli-, ya da şu Topyeri düzüne yuvarlar, öbeklersiniz...»

Tutanak düzene sokuldu. İmzaya vuruldu. Sayip Türcan'la Muhtar Kara Bahattin atlara binip Gölcük sırtından aştılar. Kasabaya indiler.

Beri yanda Elmacıkdere'nin köylüleri atabaları Topyeri düzlüğüne çektiler. Tomruklar yere yuvarlandı.

İlkyaza dönüşen günlerin başyeriydi. Heryan orman olduğundan, naza niyaza bükülü sisler, bulutlar inip kalkıyor, sözülüp geçiyor. Dağ doruklarında kel kel kar öbekleri, yeşilin ortasında eriyip bitmenin görünümü içinde. Kayalan'dan aşağı, Hamzaderesi'ne bir yel üfürüyor. Çam doruklarından dallara sızan ıfıltılar koyağın derinliklerinde büyüyor. Dereler eriyen kar sularından, günlerdir yağan yağmurlardan kabarmış, Bolakça'yla Hamzaderesi çağıltıyı türkülemiş, Mudurnu suyuna kavuşmanın telâşesine bürünmüş..

Muhtarla Sayip Ağa varıp geldiler. Devrisi gün de, Şef -sözüne gem vurmadı-, Taşçılar'dan beri araba sürdü. Köylüler Koçgediğine inmiştiler. Başlarında Kara Bahattin.. Şef cipinden atladı. Çizmelerine çomak vura tıplata 'heyelân toprağı'nın dolayını gezindi. Orasına burasına alıcı gözüyle bakındı. Dudak büküp baş salladı sonra. Yanında, az ardında el bağlayıp divan duran iki memuruna boyun çeviriyor, birşeyler söylüyordu. Büyük adamın çalımlı pozu ve de sözüyle kasıntıya çerçeveli sesini yükseltiyor ki, Elmacıklılar duysun:

«Cıh... I—ıh!.. Kazma kürek işi değil bu. Anca girayder halleder. O da bir ayrı sorun işte. Karayolları'na, Kaymakam'a, belki de vilâyete başvurup yazışması var. Cıh.. I-ıh.. Bu iş boktan!..»

Böyle deyip beriye, çamur derya içinde el bağlamış Elmacık kalabalığına döndü; seslendi:

«İnciller muhtarı buraya gelsin!.»

«Hadi bakalım Muhtar, yörü..» fırsıldadılar.

Muhtar iri gövdesiyle Şef'ten yana adım attı:

«Buyur Şef'im.»

«Şimdi kardeşim, bu iş büyüktür. Hem sizin yapıp bitireceğiniz gibi de değil. Bir tutanak daha düzenleyeceğiz. Elmacıkın kaç muhtarı varsa imzalayacak. Benim mühürüm onayıyla kağıdı Bölge Müdürlüğü'ne sunacağız. Karayolları nezdinde ya-

zışmalar falan olacak. Girayderle düzelecek bir iştir, hem de zaman alacaktır. Bu bakımdan çekimi sürdüreceksiniz. Sanırım sizin oz yukarda bir düzlük vardı...»

«Topyeri...» diye ünlediler. Ses ormanda yankı yaptı: 'Topyeri..'

«Ha, tamam. İşte orası. Hadi gidip bi bakalım.»

Topyerine gelip gördüler.

Şef;

«Oo'oo!. Tam depoluk bir yer be Muhtar!..»

«Öyledir de Şef'im; siz ille Taşçılar'a indirin deyip, kanunu budur, başka yolu yoktur buyurunca, Topyeri'nin adı esamesi okunmaz olmuştu. Gene de bir düşünseniz hani, iy'olur. Hem tüm Elmacık tekmil duasını adınıza okur. O kadar yol çekilmiyor, hem ücreti de az.»

Muhtarın bu kadar uzatıp sorunu bir başka biçime sokuşu Şef'in işine gelmedi. Koş büzdü, göz büyüttü:

«Ooo! Yok o kadar; o kadar değil Muhtar!.. Her bir kişinin haddi sınırlıdır yahu! Sen mi bileceksin, ben mi?. Şimdi, o, bizim bileceğimiz iştir ve de kanunu kitabı nasıl buyuruyorsa öyle olur. Siz benim sözüme kulak açın bakalım.»

«Peki Şef'im, de bakalım, dinliyoruz.»

Şef öksürdü. Yana yöreye baktı. Şiş göbeğini iki elinin ayasıyle ovuşladı. Başını dikleyip konuştu. Arada gözlerini safa durmuş Elmacık 'cemaatında' gezdiriyordu

«Yol açılana kadar tomruğu buraya depolayacaksınız.. Yerinizi falan iyi belleyin; niza miza çıkarıp da başımı kızdırmayın. İyilikle halledelim işi.»

Nesip Çavuş atıldı :

«İyi ama Şef'im, ücretimizi kim kaydedip de hesaba vuracak?»

«O da mesele mi? İçinizde aklı başında, eli kalem tutan gençten adam yok mu? Hem bir garip daha nasiplenmiş olur.» dedi. İşi iyiliğin suyuna bağlamaya çalıştı, Şef.

«Pekiy, ya ücretler? Taşçılar'ın ücreti aynen kalacak mı? Yoksa, bu yıkım indirim bindirim hesaba karıştırılmayacak mı?.»

«Tereciye tere satıp işi çıkar pazarına sürmeyin beyim! Daha önce saptama yapılmış, anlaşma kanuna kitaba uygun

yazıya çiziye vurulmuşken, şimdi bir mesele daha çıkarmayın. Ücret mücret, daha ne istiyorsunuz?!. Taşçılar kooperatifine üye olunca hakkınızı aramak da oranın yönetimine düşer. Bilmediğiniz işlere merdiven dayamayın. Tamam mı?.»

Bir uğultudur gitti. Ama Şef, Muhtarı yanına çekip, deminki sözleri yineledi. Memurlarını ardına takıp cipine binmek üzere yürüdü, orman yolundan aşağı.

Kara Bahattin

(«Yılı hesabı belli değil. Bir orman yerinin yoz doruğunda dünyadan habersiz yaşayıp gidiyoruz. Yaşamanın kendi buysa eğer, damsız camsız evlerin kuytularında gün işleyip kış kışlıyoruz. Bir ilkyaz geliyor, vuruyoruz dağ yukarı. Hadi bakalım tabanına kuvvet, öküzüne dombayına kudret.. Dereköy'den sızıp Dokurcun'a ağdın mı, in kıvrımlı şoseden aşşağ, tep tabanı kan ter içinde az. 'Bir gün'de, 'İki gün'de, zamanın bir yerinde vardın mı Akyazı'ya, onun ardı nere?! Ahacık Sakarya, ahacık kahbenin İstambul'u!. Ama, ne taşı toprağından dem vurulan, adamı yola kılığa sokan İstambul'a, ne de kodumun gâvurunun Almanya'sına bir giden var!. Tomruğun kaba göbeğine zincirlenip kıç dayamaktan öte bir marifetimiz yok. Gözün ardı uykuya geçen arı sinek örneği kapanıyoruz odalara. İşimiz ormanın dalı budağı, çamı köknarı ki, atalarımızdan kalma bir beter miras işte! Allah'ın bir nimet armağanı, şurlarda, biz fakiran takımına! Dolayı orman, yolsuz izsiz, üstü kara boz bulutlarla kaplı bir açık mapusane mi desem, ne desem!?. İşimiz gücümüz, giyim kuşamımız, dilimiz diyeleğimiz hep bir örnek. Tekmil Elmacık şu kadar köy, cascahil uyumanın göbeğine yumulmuş, horuldar dururuz!.

Geçimi ormana bağlayınca, hükümetin «Orman Dairesi»ne yönlü, tek yolumuz. Ondan geri, bir de pazar ile panayır. görüp göreceğimiz herhal?

Zaman geçip geçiyor. Meseleyi nerden kıvırıp hal yoluna sokacağımızı bilmek bizden ırak görünür. Ama, varımız yoğumuz bir öğretmenimiz var şurda. Kardaşım mardaşım' diye sözüne kulak vermeye gönüllenmediğim için kör küskün çekilip kitabına çevirmiş yönünü. Dün bir sümüklü oğlanken hani, bu-

gün bize akıl mı verecek? Ne haddine düşmüş ki yahu deyip astır etmişim başımdan. Enstitünün Arifiye mektebinden çıkıp da nohutuken leblebi olmalara heveslenmiş deyyus!. Böyledir düşüncemin esimi. Doğru mu bilmem, diyerekten kuşkuların sinsi gagasına göğsünün tıklayan yanını bırakmış işte. Ama neylersin, köy yeri. Danışmak ne ağabeyliğe, ne de töremizin din kitabına uyar!. Hem hocamızın besmeleyi yüceltip kulağımıza fıslamasına göre bir de tehlikeli adam olmaya gönüllüymüş meret! Neyse? «Günahı neyi varsa senin boynuna vebalı Bahattin!.» diyesi bir söze geçmesi yok mu hocanın, yerin dibine giresim. köyden kacasım geliyor.

Daha geçende «Ağam, buranın durumu 'kapalı ekonomi'ye girer. Ve de dış dünyayla ilginiz tam bir 'sömürü'ye dönüktür. Sizi sağıp duruyorlar, haberiniz yok. Öleniniz, sakatınız, ağaç altında kalanınız, sigorta, 'sendika' hakkından yoksundur. Hem bir kötü durumdur ki bu, mmelekette bir siz orman işçileri, bir de çiftçilerdir sesi soluğu kilitlenmiş.. Onun için...» deyip sözü belâlı yere doğru iletmeye heveslendiğinde tokatı aşkedesim kelmişti. Kardaştır, hem şu kadar köyün ortasında bir mektebin öğretmen hacasıdır diye sadece «S... tir ula!. Bunlar gâvur kopyası lâflardır. Hoca'nın dediğine göre de kitabımızın günah saydığı şeylerdir.» deyivermişim.

Demesine demişim amma, günler geçip şu durumlar bizi tüketmesini arttırınca bu 'Hüsam oğlan öğretmenine inanmamak doğru değil' gibi bir duygu göğerip yeşermeye durdu içimde.

«Kaç lira gündelik geçiyor elinize?» diyordu.

«Eh.. üç aşağı, beş yukarı, elli-altmış lira kadar...»

«Az bir para değil mi bu ağabey?»

«Az maz, ne edeceksin yahu?»

«İyi aç kulağını, aklını da başına devşir ağam!. Bir gün boyunca taa Melemişler'den, Hasansamanlığı'ndan, Deveyen doruğundan her bir tehlikeyi göğüsleyip yaptığınız ne?. Ha?. İnciller'e, İnciller'den taa Taşçılar'a günde kaç çekim yapabiliyorsunuz? Ancak bir çekim değil mi?»

«Ee'ee? Öyleyse öyledir! Yani demen nereye varacak, de

bakalım?»

«Ağacın altında kalma tehlikesi, malın dombayın ölüp sakatlanma yüzdesi, arabanın tekerin boyunduruğun masrafları bu hesaba katılınca onca kanın terin ardı elliyle, altmışla karşılanır mı?»

«Ne bileyim yahu!. Namazınan kalkıyoruz. Malı neyi sulayıp yemleyip varıyoruz dağa. Kesip edip bir zaman yuvarlıyoruz. Arabaya yükleyip, zincir halat falanla sıkıladığımızı, daha sonra da aşağı indirdiğimizi sen biliyorsun gayrı. Akşamın alacasında Taşçılar'a anca varıyoruz. Dönünce de yorgun argın devriliyoruz yatağa.. Zaman geçip hesap kitap yapılanda elimize toptan bir para geçiyor ya... Kaç kuruşuna bakıp hesaplara gerek var mı ki?. Adamın kasası bizim için açılmamış kahbenin dünyasından. Verince, bir iki dostça lâfla, bir iki duayla ayrılıyoruz yanından. Az tuzunan biber, bir de şeker çay aldın mı yetiyor işte...»

«Bunlar senin avuntun ağam! Sorun o değil. Sizin günde indirip bindirdiğiniz, kanınızla terinizle Taşçılar'a yığdığınız tomruklar ihalede kent patronunun eline sunuluyor. Git bir bakalım Ada'ya, Ankara'ya, hele İstanbul'a, bir uzan. Kerestenin işlenmişi, işlenmemişi, şusu busu kaça gidiyor? Bin mi, iki bin mi, üç mü?.. Koltuğa, masaya çevrilende, cama çerçeveye doğrananda metreküp hesabını nasıl akıştırıyor şehir patronu cebine!.»

Ulaa!.. Bu adam masalı öyle bir azıtmış ki, Elif Ana halt etmiş yanında!

Kızdım tabii :

«Uzatma be!. Senin bileceğin iş değil bu. Ağrımayan başımıza çaput bağlatma. Git, öğrencilerinle uğraş... İki kitap okuyup kendini de adam belleme!.»

Biz biraderle sözü dalaşa döndürüp dargınlığı çıkardık ya.. yerin kulağı, dağın gözü bişeyler sezdi ki, köylü anladı durumuu. Sorup sual ederek bir tartışma da köylü arasında sürüp gitti. Millet iyice bir taktı kafayı, meseleye. Öyle bir taktı ki, Bolakça'nın sazan balığına ebedî kancalanmış olta gibi, bir türlü bırakmaz!..

Derken, adamın ağzını büzüp kilide vuramazsın ki; daha

devrisi gün yankısı kasabadan, Taşçılar'dan geliverdi hemen. Dilin kemiği yok amma, erin de eniği, itliği yok değil elbet. Elmacık uşağının içinde durumu kancıklığa vardırıp kasabanın çayına lâfı sırrı fısıldayan da varmış işte. Yabanın dağından tabanı kasaba kaldırımına indiren bazı deyyuslar kardaşım biraderim Hüsam'ın birşeyler karıştırmaklığını yellemişler! Çocuğu Kaymakamlıktan çağırdıklarında anladık durumu.

«Kim gammazladı yahu?. Ben sizin iyiliğinize bir iki söz edeyim de..» deyin önce benle, sonra tüm köyle darginlığı doruğa ulaştırdı bu.

«Ula etme kardaş. Yüzü götünden kara birtakım bok adamların narıyla bizi de yakma. Öyle çekilip köşelere müşaverèyi keseceğine kaldır baltayı yağı yiyen bell' olsun. Bakalım neyimiş niyetleri kavatların. Anlayalım.. Sana bizim hırslanmalarımızın kıymeti harbiyesi Kınalar'ın kuburunda boğula, boğula yahu!. Pişmanlığımız yüzümüzün kızarmasına dönüşmüş işte. Ağan da olsak, bu böyledir. Ve de sözünle hareketlenmek yeminimiz olacaktır bundan geri. Boş ver...»

«Cıh.. I-ıh..»

Kuşkusu benden. Tuu!. Ne edeceğiz şimdi?.

Atamızın babamızın tomruk kütük deyip adım aşındırma, ömür tüketmeyle açtığı Taşçılar yoluna girayderi vurmuşlardı. Seçim meçim günü değil, bayram değil, seyran değil.. Bu geçenin uyuşuk kör adamları için yolun açılma gereği ne ola ki?..

Meğer anladık ki, nedeni : işi azıtıp baş kaldırmayalım. Kuzu kuzu yola gelelim isterler.

«Bakın işte Elmacığın akllıları! Yolunuza tarihte ilk kez bir teknik araç sürülmüştür. Bunun kıymetini anlayın. Çekiminizi daha bir düzenli, daha bir rahat yapın. Sakın nankörlük edip başınıza belâ açmayın. Motorun kamyonun tekeri köyünüze döner gayri!..»

Döndü de!

En çok da cumartesileri, pazarları döndü şehir beylerinin tekeri.

Ben, muhtar olup kasabadan buyruğu alır, girerdim köye. Hele şu İnciller'in çektiği!.. «Hey uşaklar, bir ikiniz aşşa, Bolakça'ya inin bakalım. Az alabalık tutun. Hem iyice irilerinden yaka-

layın kı, şefimiz filân onur verecek köyümüze. Belki Kaymakamımız da daire müdürleriylen beraber ziyaretimize gelecekler. Hadin bakalım!.»

Yol açıldı, böyle oldu. Adamlar, kasabada işlerini bırakıp tarlaya tumpa çıkmamızı engellediler her hafta. Yumurtayı, peyniri südü, yağı onlar için dürüp sarmaladık. Ocağı onlar için tutuşturduk. Tencerenin kararmamışını, tepsilerin kalaylısını onlar için sürdük yalaza köze.

Birtakım «şirket mirket» arabaları yürüdü ormana. Öyle deyip pozlanarak, selâmı sabahı kırk yıllık ahbaplıklara ölçüleyerek gelip geçtiler günlerce. «Kaçak maçak bişeyler mi ki?..» soruları takılanda kafamızın paslı çengeline, yanıtını bulamadık bir türlü. Sonra zaman geçti, Elmacıkın adamı gelen giden kamyonun tepesine çıkıp pozlandı. Taşçılar'a varıp dükkân filân açan eloğlunun aklı mı yok!. Var vallaha!. Omuz okşayıp işi pış pışa vurarak dağ aklının yeline şeher ekmeğini, şeher ununu, şekerini tuzunu, salıverdiler. Alafıranga birtakım özenmeler düşlerimize bile karıştı kodumun dünyasında!. Medeniyetin yapıp edip biçime soktuğu ıvır zıvır bişeyler elimizden dilimizden düşmez oldu. Artık bırakıp terketmesi olası değil. Bundan ırak, durmanın adı esamesi okunmaz oldu. Kara Ahmet Çavuş'un değirmenine ineni görmedik. Çarkına yosun bulaştı. Taşı filân iyice bir paslandı. Bu kez daha bir şeherlendik unun ekmeğin ardında. Taş çakıl düşenmese de, adamın «gırayder» dediği gâvur kepçesinin düzlediği asfalt gibi yolda dombayın öküzün kabasına üvendire uzatıp nodul dürtüştürdük hep.

Zaman geldi bir 'kooperatif' lâfı dolandı Taşçılar'da. Kıravatlı göbekli adamın biri 'evrak mevrak', 'üyelik' gibi sözlerle nutuk atıp durdu karşımızda. Şef ve adamlarıyla dirsek temaslarına geçip pozlanmaları da garip bir hal ya, dur hele!.. Dağ adamının aklı işte, 'Eh' dedik, 'ne yapalım, madem kanunu filân öyle der, biz de üye olduk gayrı.' Ve birçoğumuz üye olduk kooperatife. Elmacık'tan şu kadar uzakta bir yerde, adımız, cinsimiz cibilliyetimiz defterlere dosyalara yazıldı. Üyelik ödentileri kesilmeye başlandı. 'Hele sonu hayrola' deyip boyun büktük.

Zaman geçti, adamlar 'hususi' arabalara kıç kodular. Şefle

de sarmalanıp çam gölgelerine, göze başlarına çıkı çıkıverdiler. Yeyip içip eğlendiler. Daha bir nutukçu kesildiler başımıza, deyyuslar!. Sonra, Ankara dediler gittiler. Bolu dediler vardılar. İstanbul'u boşlamayıp ulaştılar. Edip yapıp döndüler. Ama ne ettiler, daha nerelere vardılar, oraları anlayamadık. Bizim üyelik faizlerini de iki yıldır vermediler. Nedenini bilemedik.

Bilemedik ya, dışa filân kapalı diyerek, dağın adamı belleyip, Elmacıklı'yı kafadan akıldan yoksun sanmak da ayrı bir saflık olsa gerek! Gün günden meselenin dip kökünü eşelemeye başladık. Varıp edip yolu yordamıyla bizim Hüsam öğretmene danıştık. Yeminli imanlı tavrımıza güvendi neyse.

«Taşçılar'ın ana deposunu besleyen kaç köy var, hepsi birden?» dedi.

«Vallaha... bizim Elmacıkdere'den dokuz köy, Sürmene'den üç herhalde, bir iki de Munduşlar tarafından, hepisi on-onbeş filân...»

«Çoğu nerden?»

«Allah bilir ki, bizim burdan, sayın öğretmen bey.»

«Sayını mayını bırakın da aklınızı başınıza devşirin. Taşçılar kooperatifinin ana kaynağı sizsiniz. 'Kooperatif' hem iyi birşeydir, hem de kötü.. Eğer yönetimi, emeği harcayanlar alırsa, inini cinini bilir, kuş uçurtmaz. İmi timi bellisiz birtakım adamların hesabına kurulu bir tezgâh oluncaa, sorun bit yeniğine bulaşır. Bilmem ya, size güvenip konuşmamaya kararlanmışken, şimdi açtırmayın ağzımı!»

«Tövbe de hocam. Yeminli ve de er sözüylen geldik ayağına. Ağam, paşam filan da yok. Sen ilim irfan görüp enstitü mektebinin kitabıyla yetişmişsin. Sözün kanundur. Dönmesi haram, uymaması belâdır. Dinimiz kitabı da böyle yazar herhal. Hocamız Emir Salih bile fetvayı bu yolda kelâm eyler. De haydii!.»

Hüsam öğretmen, ana baba bir kardaşım, dediğini dedi ve de belletti.

Bir iki gün sonra Kaşıkçı'nın Mehmet asker oğlunu görmeye gidiyordu. İstanbul Kasımpaşa'sına varıp dönecekti.. Görevi yükledik buna. Gelirken ne yapıp et, sor soruştur : Şu 'tomruk' kaba fiyat kaça gidioyr kerestecilerde? Sonra, bıçkıdan

çıkınca kaçadır hesabı? Ölçüye vurulup kalıplananda, siparişinin metremükâbı neye çıkıyor, neye gidiyor?»

Varıp geldi Mehmet. Gelip de Hüsam hocanın lâfını iyice bir doğruladı. Adam az da demiş mübarek! 'Bin'in sözü m'olur. 'İki bin', 'üç bin', de. Çamın köknarın gürgenin orta fiyatı bilem ateş pahasına şehir adamının elinde. Hele bak!.. De haydi inanma bakalım! Konuşup duruyor, kel başımıza tırnak sürüştürüyor, göz kısıp hesaplara pozlanıyoruz. «Tam bi zararlıyız,; yüzümüzün yumuşaklığından, aklımızın yufkalığından donumuzun ağı kurumamış işte, yıllardır. Belli ki bundandır. Tuu!.. Ulaa, işte o an Elmacık aklının kuru kavına bir çakmak çakıldı ki, tüm köyü köylüyü tekmil yalaza bürüdü!... na kodumun!.. De bakalım, bundan geri görelim!. Elmacık uşşağı odalarda yazılarda, dağlarda bellerde müşavereyi ateşleyip ne yapacağını kararlamadayken işte Koçgediği'nde toprak kayıp yol kapanıverdi...

Şef, «Şimdilik Topyeri'ne yığın tomruğu. Yol açılana kadar burda öbekleyin.» deyince durum işimize yaradı dersem doğrudur.

Hele bir tartışma daha yapalım.. İyice bir görüşelim. Bakalım 'depo'yu şu Elmacık ortasına, Tepyeri'ne aldırmaya çalışalım. Taşçılar'ın yoluna öküzü dombayı sürüp nodulu batırmak neye ki?..

Varıp öğretmeni gene rahatsız ettik. Aklına fikrine güvendiğimiz köylüleri topladık dokuzundan. Muhtarlar da beraber, yürüdük, önce bir namaza durduk. Sonra, caminin üst katında 'oda' diye döşediğimiz bölmeye çıktık. Hüsam hocayı karşımıza aldık. İşi hem ilim, hem din kitabına uydurmak, hayırlı olmasına dilekli gönlümüzle oturduk bağdaşa. Kahveyi bizim Remziye Kız'ın elinden alıp içtik. Cigaraya dudak, söze kulak vererek meseleyi konuşmaya geçtik.»

Hanlfana

Gün akşama dolandığında Terrelipınar'ın ordan Harmanseki'ye, Gölcük yaylası ufkuna bakmalı. Hanlfana gözlerini Topyeri'nden kurtarıp o yana döndürdü. Gölcük yaylası sırtlarına abanmış kızıllığın, sarılığın büyüsüyle titredi birden. Ürperen

kanında tatlı bir kıpırdanma gönlünün bir yerine, yüreğinin en duyarlı odacıklarından birine gelip sokuldu. Çocuk günlerinin çobanlığını ansıdı. Koca Memet'le buluşmaları geldi gözünün önüne. Omuzlarından aşağı dökülen örülü saçlarının bir dürümünü avcuna aldı. Öne geçirdi. Elâ gözünün tekmil titrekliğini Koca Memet'in koca kara gözlerine dikip çakmakladı. Güldü, kızardı. Ve birden «Beni tutamazsın kii!.» deyip köknarlığın arasına seyirtti. Memet de ardına adım koşturdu... Bir klarnetin üstünde Emmiş Dayı'nın parmakları oynadı. Kardeşi Sabire'nin kınalı parmaklarını duydu sırtında. Bir sürü kadın-kız sesi... Büyümüş bir uğultu... Sabire, ablası Hanife'ye gelinlik giydiriyordu. Bolakça'nın yeli, İnciller'in, Seydallar'ın çamlı dallı ıfıltısı... Taa Gökören'e kadar bir davul vuruşu, vumlaması... Dokuz köyün tüm dağlarında bir yankıdı ki...

Gözüne yaş indi Hanifana'nın. O yaşlar bir yağmurlu haziran günü, erini asker yollarına uğurlamıştı. Karnında koyduğu dölünün kıpırtısını duyamadan Koca Memet'ini taa Tırakyalar'a uçurdu feleğin yeli. Hem gelmemecesine.. Dönmemecesine...

Karşıki kızıllığın üstüne bir bulut indi. Hamzaderesi'nin suyu ses verdi. Kurdu kuşu devindiren bir koyu alacalık Hanifana'nın yüzünde de gezindi. Ürperdi yine. Gözünün yaşını sildi. Yolu hesapladı. «Ağıtlanmanın sırası değil karıı!..» dedi, kendi kendine. Şu Keloğlan öküzü bir kıpırdansa, bir yekinip de süröse tırnağını toprağa.. Eh, şöyle bir saat sürerdi Topyeri. Ancaa...

Bir homurtu duydu. Gittikçe yaklaşan sesi aldı. Kornaya üfürüp dağı beli toza beleyen bir kamyondu bu. Kendi arabasına bakındı. Duruşu yanaydı; kamyon geçebilirdi. Bozoğlan'ın ardına dolanıp durdu. Pek görünmek istemiyordu. Tomruk yüklü kamyonda 'Şöfer oğlan' kurulmuş dümen tekerinin başına. Islık çalıp da dikelir içerde. Yana filân bakınmaz deyyus!. Tepeleme yığılı tomruğun üstünde birkaç delikanlı.. Kıç verip oturmuş, keyfi göklere çalımlı, gülüşüp dururlardı.

Eğleşmediler. Eğleşip sormadılar. Belki görmediler Hanifana'yı. Sadece korna basıp lâf attılar: «Heey!. Yaylayı buraya mı kurdun? Yürüsene, depişlesene şu malı!»

Ardında kocaman toz bulutu bıraktı kamyon. Az geçti, ses-

ler silinip yitti. Hanifana yere ayak vurdu. «Ula dağın yol görüp motor binmiş kellerii!. Tabanınızı topraktan kesip de adama mı döndünüz dürzüler!. Şimdi de geçip poz atarak akıl vermelere heveslendiğiniz!. Tuu ula!. Tuu size!. Hele ben şu üyelik parasını bir doğrultayım, görecem sizin pozunuzu!. İnadım var, az daha çekecem. Çekecem işte, bir kaç araba tomruk indirmeden Topyeri'ne, kandıramam ciğerimi.. Kalk ula Keloğlan, kalk! Varalım aşşağya. Kocası eri olmayanı, kızı kızanı iş tutmayanı kollayacaklar ki, inanmışım. Kara Bahattin oğlan sözüne tam bir erdir. Güvenmişim. Ankara'nın radyosunda bir efendi bey ne demiş? Tutup bizim orman köyünü, köylüsünü anlatıvermiş, evlâdıım!. Sigortasız mı ne demiş, desteksiz dayaksız kalmış garipler' diye lâfımızı edivermiş memleketlere. İyi de demiş zaar, emdiği süt helâl olsun.. Hadi Keloğlan!..

Sanki söz anladı Keloğlan. Durumu sezmiş gibi yekinlp, Kalktı.

Tekerler gıcırdadı yola aşağı. Karşıki kızıllık yitmekteydi Oralara bir daha göğüş şişirdi Hanifana. Derin soluklar boşaltı. Sonra dualı dudaklarını Sabire kardeşinin türküsüne bağladı

Caminin üstündeki 'oda'da kahveler içilip söz açılınca Hüsam öğretmen :

«Dokuz köy iyice bir anlaşmalı ağalar, dedi. Şef'in çaba maba, girayderi yolumuza sürmesi bizim bölgenin adamı için değildir. Önce bunu iyi belleyin. Çünkü neden? Şundandır ki, bu adam Taşçılar'a kendi adamlarını çöreklendirmiş. 'Kooperatif' deyip sorunu aldatmacanın közünde pişirmiş. Siz de işte, bir iki yıldır, sakat makat, ölüm kalım demeden kan ter dökmüşsünüz, yollarda. Ne var, iki yıldan beri de 'faiz maiz' hic bir yardım görmemişsiniz heriflerden. Oysa kooperatifin amacı...»

Hüsam öğretmen, kooperatif kuruluşlarının köylü için yararını tek tek anlattı. Ancak işi uyutmaya götürüp döndürülen oyunları da söyledi.

«Elin yabanıyla iş yürümez. Siz kendi davanızı kendiniz halletmelisiniz.»

Cigara sardılar. Yakıp üfledller. Bir iki köpek uluması geliyordu. Köylü çoğunluğuyla uykudaydı. Şu odada beş altı El-

macık adamı yeşeren yeni umuda su veriyor, besin katıyordu.

Emir Salih Hoca konuştu:

«Allah'ın emriyle ve de sizlerin çabasıyla bu iş bir hayra bağlanır inşallah...»

«Önce çabadır, hocam,» dedi Hüsam öğretmen. «Önce çabadır. Bilerek, amacı saptayarak yürümektir birinci iş. Bunun için de, hastalık nedir, çaresi nedir bunu belirlemek gerek. Gene de bitmiyor iş, yola yordama koymanın savaşını vermek şarttır.»

Kara Bahattin sordu

«Pekiy, ne yapacaz?»

«Akılsızlığa kapılmamalı. O kadar tomruk Topyeri'ne yığılmışken, aşağıya, yani Taşçılar'a indirmemekte direnmeli. Nedeni nedir ki dedikte, yanıt hazırlamalı. «Bundan sonra Elmacıkdere'nin deposu Taşçılar değil, Topyeri'dir. Teslim tesellüm burada alınacak.» demeli. Tamam mı?.»

Sayip Dayı az kıpırdadı. Bağdaşında ayak değiştirdi. Kızım Çavuş, Koca Dursun'un tabakasından cıgara sardı. Yakıp üfledi, ardından da konuştu:

«Başımıza belâ olmaz değil mi? Böyle bir girişimde bulunmamıştık da..»

«Belâ melâ, sorunun ardı sizin kurtuluşunuza varacaksa, ne olursa olsun katlanmalı. Korkup sinmekle birşey kazanılmaz. Çok şey yitirilir üstelik. 'Su bulanmayınca durulmaz.' diyen Elmacık halkının aklı değil mi emmi?.»

«Doğrudur» dediler, hep birden.

Hüsam öğretmen, «..ücret işinizi de iyice bir halledin haa.» deyip kitap çıkardı cebinden, okumaya geçti:

«Hele dinleyin bakalım; iyi kulak kaldırın: **«Kalkınmak için kuvvetli olmak şarttır. Kuvvetli olmanın yolu birleşmekten geçer. Birleşmeyen yenik düşer, ezilir ve hiç bir zaman istediğine kavuşamaz... Özellikle orman işçisi... Devlet kiredileri kanunlarda yazılı olduğu gibi buralara ulaşmamaktadır. Ulusal gelirden orman köylüsüne düşey pay yıllık toplam olarak 1013 liradır. (1970'lerde.) Oysa ortalama bir hesapla bunun, kişi başına ve yine yıllık olarak 14.900 lira olması gerekir...»**

Öğretmen okurken ötekiler baş sallayıp göz kaydırıyorlar-

dı birbirlerine. Son rakam hepsini yerinde kıpırdattı şöyle.

«Ondört bin mi dedin? Hele işe bak yahu!. Elin ilim irfan görmüş adamı şu dağın annacına yamalı bir sürü akılsızın hesabını nasıl yapıvermiş!. Yahu ondört bini bırak; beş-altı bine razıyız biz..»

«Orman ürünlerinin oluşturduğu gelirin dağılımına gelincee» okumayı sürdürdü hoca. «Bu gelirin ancak yüzde on ikisi köylüye kalıyor. Yüzde onyedisi devlete; esas çoğunluğu olan yüzde yetmişbir oranındaki orman geliriyse 'aracılar'a kalmaktadır.»

«Yaa!.. Bak helee!.»

«Kim ki bu 'aracılar'?»

«'Şirket mirket' lâfı yazılı kamyon sahipleri.. İhaleyi alanlar. Özellikle kent yerlerindeki kereste, bıçkıhane depoları, mobilya, yapımcıları, satıcıları...»

«Hele yahuu, bak işe!. Demek ürün bizimiken, kesip edip ellerine buyur ediyoruz malı. Bilmediğimiz bir sürü 'aracı' kaymağını yiyor. Ha?.»

«Sözün kısası» diye atıldı Kara Bahattin, «onlara özü, bize düzü, yani kabuğuylan dalı kalıyor.»

Gecenin bir yerinde kalktılar. Sonu hayra dualı bir kararlılıkla uykuya yürüdüler.

Kara Bahattin

«'Topyeri' deyip geçmemeli. Kurtuluş'un savaş günlerinde Atamız'ın emriynen silâhlanıp düşmana tüfek çekip fişek patlattığımız bir yer ki, adı esamesi tarih kitabına lâyıktır. Kara Ahmet Kılıçaslan Çavuş'un ağır makinelisi Dokurcun sırtına adım vuran, düşmana mezar etmişti şu ormanı. Anlata anlata belleyip hikâyelediğimiz bir olmuş olaydır işte. Topyeri'nin önemi de buradadır.

Şimdii ...Elmacıkın uşağı, dokuz köyün aklına mukayyet herbir adamı müşavereyi 'Topyeri'nde düğümledi yine. Ateşi yüreğimizin çelik tüfeğine dokundurup durmadayız ki, menzili hedeflemenin talimine koyulmuşuz.

Yol açılıp düze çevrilende Orman Şefi tozutup geldi.

«İyice bir yığılmış tomruklar. Hadi bakalım muhtar. Öteki-

lere de haber salın; çekimi hızlandırıp önce Topyeri'ni boşaltalım. Taşçılar'a indirelim tomruğu.»

Öksürüp pozlanarak verdim yanıtı

«Şef'im!. Köylüye durumu söylemişim. Ama, karşılığı kötü olmuştur. Hemen hepsi der ki : 'Biz bunca kütüğü artık aşşağılara indiremeyiz. Ne yapıp edip Topyeri'ni depo yapsınlar. Yoksaa...'»

Şef, elindeki çomağı sert sert vurdu çizmelerine. Sinirlendi. Sağa sola adımlanıyor, yerinde dönenip duruyor. Kızmışlığını dumanlıyor, belli.

«Yok öyle! Yok!. Bu tomruklar Taşçılar'a inecek. Ben inecek, dedim mi, kanundur adı. Devletin şu yörede bir önemli temsilcisi, orman ürününün değerlendirilmesine görevli bir memuru olarak...» diye nutkunu sürdürdü. «Cezası büyüktür. Diklenip üretimi kösteklemenin yeri sorgu sualdir. Sonu da kötüdür Muhtar! Bunu böyle belleyin.»

Çekip gitti. Arabasına binerken 'öğretmen möğretmen' mırıldaması da duyduk ya, akıl bizim fikir bizim olanda hani, 'öğretmene neyimiş'!. pozlarındayız. Adamı görüp ettiğimiz yok ki!!..

Devrisi gün Nesip Çavuş'la birlikte vardık kasabaya. Durumu Kaymakam'a açtık. Kem küm.. «Haklısınız amma, haksızlık da görünür bu sorun'da.» gibilerden lâfı önümüze yuvarladı. «Şef'i görün önce. Onu ikna edin bakalım.» dedi sonra. Gittik. Şef'i gördük. «Etme, eyleme paşam. Bildiğin, biz, dağ yerinin garibanı olup, yazımızın çizimizin bir beter yerinde boğulmadayız. Anla gayrı. Şunun şurasında bir Topyeri'miz var iken, evet de bir yol. De haydi paşam!.' Adam, masada kalkıp oturuyor. Başına iş açmışlığımızdan sızlanmalarını kocaltıyor. «Cıh!.» diyor, «I-ıh!.»

Kesinkes bir sonuca ulaşamayınca yürüdük köye.

'Vahidi fiyat' tesbit günü gelip çattı zaten. Her yıl olduğu gibi bu yılın da tomruk çekim ücretini görüşüp ölçüye vuracağız. Durum Şef ve memurlarıyla aramızda konuşulacak. Ama bu kez, rica minnet, Topyeri'ne çağırdık bunları. Suya akışa uymayı, işi kendi koyağında devindirme kolaylığına bir fırsat

belledi ki, ses etmedi şef ve adamları, geliverdiler. Hoşgeldiler!.

Topyeri ana-baba günü. Sayıp dökmesi ne gerek; tüm Elmacıkdere dokuz köy toplaşıp yığılmış meğer.

Şef cipinden inince böyle bir bakındı dolaya. Sonra adamlarıylan ağız kulak olup fıslaştılar. Göz açıp baş sallayarak yürüdüler beri. Hoşgeldin'e el uzattık. İnciller'li İbram'ın çatıp dayattığı tahta çardağın gölgesinde odadan getirdiğimiz sandalyeye oturdular. Onlar oturunca İnciller'in muhtarı ve de Elmacıkdere bölgesinin seçilip öne sürülmüş temsilcisi olaraktan bir de ben çöktüm boşta kalan sandalyeye. Ötekiler dolayımızda. Kimi el bağlamış, kimi tek ayak, kimi yere çökmüş, bağdaşı kurmuş, ağız açmış, bakar...

Cıgaranın uçlusu yok amma, cebimizde bulup açtığımız birinci paketinden uzattık. Hiç hırslanıp geri çevirmeye yanaşmadan uzanıp aldı şef. Hoşgönüllü pozlarda ki, yağımızı erite, sıcağında yumurtasını pişire!. Hüsam'ım kardaşımın verdiği öğüdün dirhemini harcamamaya niyetli tetikteyim ki, en açık gözü gelse karşıma, tutunamaz!. Vallaha da tutunamaz!.

Şef kâğıt açtırdı, kalem tutturdu adamlarına.

«Muhtarlar burada değil mi?»

«Hepimiz buradayız.» deyip arkadaşlar birer adım attılar. Askerde iyi eğitim görmüş meretler!..

«Pekiy. Bahattin Efendi de burda. Tamam. Şimdi.. Bu yıl 'beş yıllık kalkınma pilanımızın' orman mıntıkaları...»

'Plan' sözüyle meseleyi kanun kitabının sayfalarına bulamada. Başımızı döndürme heveslerine de geçmiş ki, anladığımızın farkında değil.

«...Mevcut durum muvacehesinde ...Genel geçim standartları da göze alınarak...» Bilmediğimiz, kafa karıştıran birtakım lâflar ya, dur hele.

«...En önde gelen ekonomi uzmanlarının hesap kitap deyip, ortaya koydukları... Hem yabancılardan ve bilhassa Amerikan ilim adamlarının da müşahede raporlarına dayanarak... Elektronik makinelere de sorup, aldığımız şaşmaz sonuçlardan esinlenip... Ortaya çıkan rakkamların ışığında, bizim mıntıka durumunun icaplarını da önemle düşünerek geldik arkadaşlar!.

Ücretlerinizi, 'kesim' (...) şu kadar; 'depoya, rampaya iletim, (.../.....) şu kadar olmak üzere... Ortalama metreküp başına 'beş' lira arttırdık!. İyice bir sevineceğinizden bütünüyle eminim ve de bununla gurur duyuyorum, Elmacıklı hemşerilerim!..»

Uğultu başladı. Cık cıklar çıktı ağızlardan. Kabullenmeye gönüllüler, kabullenmeyip karşı çıkanlar, baş kaşıyıp 'ne yapsak ki?' havalarına bürünenler.. Karışık bir durum işte.

Şef, durumdan yararlanmaya hevesli:

«Demek anlaşacağız arkadaşlar. Şimdii, sizlerden önemli bir ricam olacak: Eğer şu Koçgediği'nde toprak kaymasaydı, Topyeri'ne kütük destelemeye gerek kalmayacaktı. İkinci bir kez yorulmayacaktınız tabii Amma ne yapalım kl, tanrının işine, dağının kuralına karışılmaz. Her gün, din iman deyip camiye koşuyorsunuz. Namaza niyaza durduğunuz anların hatırı sevabına, şimdi arkadaşlar.. bu tomrukları yeniden arabalarınıza yükleyeceksiniz.. Taşçılar'a ileteceksiniz. Müjdemi duydunuz demin: Ücretiniz metreküp başına 'beş lira' artmıştır. Oldu mu?.»

Bu adam iyice bir sapıtmış görünür. Sualine yanıt beklemedeyken ben şöyle bir bkatım bizim uşağa. Bakalım çizgiyi yana kaydırıp oyunu mızıkçılığa döndüren olacak mı? diye. Hemen hepsi ayağa kalkmış. Göz açıp kapayan, baş sallayıp mırıldanan... Pılı pırtıları içinde, yorgun bezgin gene, çoğu.

Şefe döndüm. Kıpırtıya geçti gene. İş sarpa saracak gibi. Yürüdüm bir adım:

«Şefim!.. Bir kere bu 'beş lira' çok azdır. Sorup ettik, öğrendik ki kent yerlerinde bu tomrukların metremükâbı...» deyip bir hesap da ben sundum Bey'e! «Radyolara da kulak verdik ki, orman köylüsünün durum vaziyetleri hakkında bizi anlayan sesler duyduk. Taşçılar'da ihalelerde şirket adamlarının ve de kooperatif yöneticilerinin bir takım oyunlarını sezer olduk. Sözün kısası Şef'im, biz tüm Elmacıkdereliler 'depo' Topyeri olsun istiyoruz. İkincisi, ücretimiz memlekette her çalışana ödenen ölçüyü düşünerek, 'askerî ücret' durumuna göre saptansın.»

Şef göz açtı, kaş çattı. 'Allah allah!.' gibilerden şaşkınlığa düştü.

«Yani ne demek istedin sen? Bu ağızları da nerden öğren-

diniz yahu? 'Askeri maskari. bura ne fabrikadır, ne de bir devlet dairesi!. Siz bulup da bunalmışsınız!»

«İyi ya Şef'im, 'devlet dairesi' olmadığına ve de orman yeri bulunduğuna göre. burada ormanın ahvaline göre hesap görülür!. Onun içindir ki...»

Birden ataklandı, sözümü kesti :

«Bu bir isyandır! Ve de görev başında bir Şefe hakaret ölçüsündedir. Tutanak düzenlecek. Durum 'idarî merciler'e havale edilecek..»

Kızgınlığı, sertliği köpürmenin yoz alâsına büründürüp kıç döndü.

«Bu iş hemen bitmeli. Eni sonu belli olmalı. Yarın gene geleceğim. Hem bu işi kitabına göre bitirmenin yolu da vardır. Göreceksiniz!.»

Cipine giderken 'Kaymakam, candarma' lâflarını da mırıldandı ya, dur bakalım.

Şef çekilince, 'devrisi gün erkenden toplaşmaya, daha bir kalabalık yığmaya kararlı, dağıldık biz de.»

Hüsam Öğretmen

«Ne söylesem para etmiyordu. Onları ilkel yaşamdan kurtarmanın çaresi yok gibiydi. Bir iki açma tarlayla ne olur ki!. Fındığa alışsınlar diye, kendim yapıp gösterdim. Ağam Bahattin'den gayrısı razılanmadı. Ormanın zor belâ adım vurulan dağ yolunda taban aşındırmak alıştıkları birşeydi işte. Ölüm pahasına, dönesi yoktu hiçbirinin. Ama, şöyle bir bakıp üzülmemek elde değildi. Bir garantisi yok'tu ormanın. Ölüyorlardı, sakatlanıyorlardı, yaralanıp iş yapamaz duruma geliyorlardı. Ağaç altında kalıp bedeni yatağa düşüren erin yuvası, derdin beterine bulanıyor, ocağına incir kök veriyordu.. Neyse, Koçgediği'nde toprağın kayması bir işe yaradı. Az da olsa kulak verip gönül eğdiler sözüme. Şimdi, direnmenin doruk yerinde dönmeleri rezillik olurdu. Durumu öğrendim : Şef gitmiş. Kızmış, tehdit mehdit, korku vermeye pozlu havalarda binmiş cipine. «Yarın gelecek.» denince, Bahattin Ağa'ma uğradım. Bunun kanunla kitapla ilgisi yoktu. Şef'in sözleri korkutmaya yönelikti. Anlattım: Anladılar.. 'Hak aramanın yazısı' böyledir. 'İsyan' falan da de-

ğildir. 'Depo'yu Topyeri'ne alacağız. En doğal bir haktır aslında. Ücretimize de 'dişe dokunur' bir 'zam' isteyeceğiz. Bunun geri kalanı bu kadardı işte. Benim aklımda 'kopperatif' kurmak ve yönetimi kendilerince yürüttürmek planı falan dolaşıyor ya, onun sırası değildi daha.

«Kaymakam da gelmiş.» dediklerinden, memur âmir hesabı, tutup giyindim; ben de düştüm Topyeri yoluna.

Daha sabahın er yerinde toplaşmış bizim yöre insanı. Kadınlı kızlı bir kalabalık da gerilerde çökmüş yere. Önde dokuz köyün meseleye kanca takmış dişlileri. Uğultuyu ormana bağlamışlar.

Haziranın dağ yeli yüze göze inince, kent efendisinin reklâmlı kolonyasından âlâ bir dirilik veriyor kişiye. Soluklandım, daha bir dinçleştim. Bizim Muhtar Beyler ön yerde dizilmişler. Kafa kafaya vermişler. İyi. Hadi bakalım.

Gerçekten de az sonra Kaymakam geldi. Yürüyüp ceket iliklediım. El uzatıp hoşgeldiniz dedim. Dik bir bakışı vardı Kaymakam Bey'in. Benden pirelendiklerini biliyordum ya, neydeyim ki, kanıma kan katıp varımı oluşturan, suyu nimeti damarımda gezinen köyüm köylüm hatırı için yapmayacağım fedakârlık yoktu. Hem bu, benim en önde gelen yeminli imanlı görevimdi de. 'Öğretmenlik' kitabının baş cümlesi halkına hizmete koşulmayı buyuruyordu. Yaa, böyle işte. Az eğilerek selâmımı pekiştirip yana çekildim. El bağladım, durdum öyle.»

Gün kuşluğun orta yerinde, Çavuş yaylası'ndan beri ağmada. Dallı budaklı bir şavkımanın oynaştığı Topyeri'nden kaynaklanan uğultu ormanın derinliklerinde yankılanıyor. Durumdan habersiz davar, sığır çobanları bağırtıyı yaylıma vurmuş. Çoban köpeklerinin dağınık havlaması dallardaki ıfıltıya karışınca daha bir ilginç görüntüye kaplanıyor şuralar. Kendini kendi yerinde bulmuş bir Elmacık aklı tekmil olup safa durmuş. Bir koca kuruluşun sahibi patronu kimliğiyle pozlanmalara geçmiş kil. 'Vermeyiz', 'aldırmayız', 'isteriz', 'ederiz' havalarında Çobanı köpeğiyle, kızı kızanıyla, yaşlısı genciyle bir kararın imanına resimlenmişler. Kara Bahattin'le öteki muhtarların söyleyeceklerine meraklı herbiri; heyecanla bakarlar.

Kaymakam Bey, Şef'e dayak destek olma pozlarına çerçe-

velenmiş. Ardında yeşil Gölcük sırtları. Gölcük'ün ilersi kasaba. Kasabanın ötesi hükümet yeri!.

Şef, kendi kalabalığının sözcüğüyle sorunun çözümüne yeminli bir âfat olmuş. Arada boyun kırıp Kaymakam, az yandaki candarmalara bakar. Yanıdibinde Taşçılar'ın kooperatif yöneticileri. Berisinde, Kaymakamla arasında kasabanın partililerinden Şişgöbek Mecit Bey... Kara yiğit, candarmalar, fişek tüfek dimdik durmada, çakı çakmak bakışlarıyla işteler.

Şef, uğultuyu kestirip konuya girmek için yekindi. Kaymakam Bey'in kulağına dudak oynattı. Kaymakam öğretmen Hüsam'a baktı. Öğretmen köylülere göz kaydırdı. Onlar Bahattin Muhtar'a diktiler nazarı. Kadınlar arkada az kıpırdandılar. Hamzaderesi'nden bir çobanın sesi dallardan sıyrılıp geldi: «Ula kodumun malları!.. Bak bak bak!. Ohhaa!.. Yah, yah!..»

Köylüler gülüştüler.

«Arkadaşlar!. Elmacıklılar!.» diye, sözü açtı Şef. «Kaymakam Bey de durumu yakından bilmektedirler. Yolun açılmasında gösterdikleri ilgi...»

Kaymakam Bey baş sallayıp onaylıyordu.

«...Biz, şu durumda gelmemizin üzüntüsü içindeyiz elbet. Ama ne yapayım ki, dün çoğunuz gördünüz.. Başka çare yoktur. Son kez, bir daha söylüyorum: Eğer, ileri sürdüğümüz koşullar yerine getirilmezse başka yolu vardır işin... Vardır!.»

Kalabalık birbirine bakıp bakıp dudak büktü. 'Hele, de bakalım Şef'im?'

«Şimdii... Dün söylediğim gibi.. Şu Topyeri dediğiniz yerde yığılı tomrukları - önceki sözleşmemiz gereği - Taşçılar'a indireceksiniz. İkincisi: Kanuna kitaba uygun bir hesap yapıp, metreküp başına ücretlerinizi 'beş lira' arttırmışken... Dün adınıza konuşan Muhtar Bahattin Karakılıç kabullenmedi durumu. Eğer hepiniz onun lâfına takılıysanız, bu 'beş lira'yı değil yalnız, belki hiçbir ücret alamıyacaksınız. İyi belleddiniz mi? Alınmış kararlarımız vardır.. Ona göre!.»

Kaymakam gene baş salladı, 'öyledir.' gibilerden.

Köylüler dudak bükerek birbirlerine bakındılar. Dirsek dürtüştüler. Uğultu yürüdü ormana. Ormanda yankılanıp döndü.

Muhtar Bahattin el bağlayıp ağız açtı :

«Sayın Kaymakam'ım ve Şefim!. Bizim durumumuzu şu kalabalığa bakarak anlayabilirsiniz. Geçimimizin kötülüğünü anlatmamız olası değildir. Yaşamakla bilinebilir ancak. Sizler, eğer izin verirseniz söyleyeyim: Sizler derelerimizin alabalığını görüp, gölgelerimize oturup cennete benzetirsiniz yerimizi. Evelallah, öyledir de. Amma ve lâkin, geçimin kursağa dönük dünyalığı olmayınca bu güzelliğin tadına varmamız mümkün müdür?. Değildir!.»

Köylüler, 'Helâl be Bahattin ağabeye!' deyip dürtüştüler. 'Elmacık yerinin bir büyük nutukçusu olmuştur ki, gayrı ölçüsünü Hüsam Öğretmen'den sormalı!..'

Kaymakam masaya el vurdu. İşaret verip konuşmaya geçti

«Muhtar arkadaş, sözün doğrudur da, bu türden sorunlar hükümetin yapacağı, çözeceği şeylerdir. Adam kendi kendine gelin güvey olmamalıdır. Şefiniz doğru söyler. Sizin tavrınız kanunca suçtur. Dikkatli olmalısınız...»

Konuşan Kaymakam'dı. Kaymakam olunca da iş sarpa sarmaya dönerdi. Elmacık uşağı bir çakmak daha çaktı aklının kuru kavına, 'Acabaa??' deyip de. Ama bu sırada Muhtarın, yanıdibinde duran Nesip Çavuş adım attı, ağız açtı:

«Efendim doğrusunuz da, bunca medeniyet görmüş kent yerlerinde bizim tomruğun işlenip şekle sokulmuşu ateş pahası gidiyor. Bu durumda kaynağın asıl sahibi köylü olarak, beş on kuruş hakkı aramak suç ise... Gayrı insafınız vicdanınız bilir efendim.» deyip adım çekti geri.

Şef, kesin bir yekindi şöyle:

«Sonu ardı şudur beyler: Bu iş söylediğim gibidir. Mesele çıkaran da, işte Kaymakam Bey, suçlu görüleceğinden... Candarmanın gelme nedeni de bundandır...» falan, lâfı iyice bir korkutmalara yürüttü. Şöyle de bağladı: «Eğer bu durum şimdi anlattığım tatsızlıkla biterse, içinizden bazıları, evet arkadaşlar, bazılarıı... suçlu görülüp... neyse, sonra Elmacıklı hemşerilerim., orman sizin değil, devletin malıdır. Bu malı işletip ürününe sahip çıkmak da bizim görevimizdir. Anlaşıldı mı? Şimdi, ne diyorsunuz?»

Kara Eminler'in Dursun Dayı:

«Eğer, dedi, eğer depomuz Topyeri'ne, şuraya alınmazsa ve de ücretimiz daha bir arttırılmazsa bizler de dağa çıkmamaya, tomruk çekmemeye kararlıyız Şefim.»

Tüm köylüler, «Öyledir..» diye ünlediler.

«Öyleyse, biz de kararımızı söyleyelim beyler: Taşçılar kooperatifi aşağıdadır. Başkanı Beyefendi de işte şurdadır. Mecit Beyler de tanığımızdır. Taşçıların kamyonları, bir de ihalede mal üzerine kalan şirket arabaları gelip tomrukları çekecek. Size de, anlaşmayı yerine getirmediğinizden 'ücret' ödenmeyecek.»

Bir uğultu daha; büyüdü. Kıpırdanmalar oldu. İşi çaygınığa götürmeye niyetli bir iki kişi de, «Yahu etmeyin. Adamların niyeti bozuk. Şu işi kabullenin.» demeye söz ettiler.

Muhtar Kara Bahattin yekindi :

«Bu, haksızlık olur Şefim.» dedi. «Orman devletin amma, bekçisi biziz. Tekmil ağaç bizim emeğimizle korunup yeşermededir. Yıllardır bir tek kaçakçılık edenimiz, yangın mangın deyip dikkatsizlik yapanımız olmamıştır. Bunun için, şu tomrukları, bin zahmetle getirdikten sonra, Topyeri'nden alıp götürmeniz az biraz zordur!»

Şef bir daha kalktı :

«Öyle mi muhtar?! Peki bakalım. Hadi!. Bu kadarla da kalmayacak, işin şakası makası yok. Siz ormana çıkmazsanız daha iyi ya. Bizim için hava hoş. Tomruğu çektirmemek de kanunca çok büyük suç olduğundan... Memlekette o kadar çok işsiz var ki, bir haber etseniz binlercesi birden gelir, toplaşır şurda. Bizim kararımız zaten bu yöndedir. Siz de 'Dimyata pirince giderken evdeki bulgurunuzdan olun bakalım! Sonra uyarmadı falan demeyin. Bugünden tezi yok: hemen çevreye haber salıp işçi getirteceğim. Bakın ki nasıl olur!..»

Uğultunun, şaşkınlığa bulanmış mırıltının ormanı sardığı tam bu an bir şey oldu: Arkadan bir yaşlı kadın sesi.. Kalabalığı yarıp ortaya ulaştı. Onu bunu itip kakıp Şefle Kaymakamın karşısına dikilen kadın Hanifana'ydı. Herkesin dili tutuk; göz açık baktılar. «Gene mi bu?..» dedi, kalabalıktan biri.

Hanifana, bir iki adım kıpırdandı. Bir eli kalçasında, öteki havada

«Şefim, Kaymakamım!.. O sizin dediğiniz şurdan girer burdan da çıkar! Bu kadar yığılıp safa durmuş dağ adamının yoz aklını çelmeyin. Bin yılın bir başı birlik dirlik olmuş köylüyü korkutmalara heveslenmeyin. İyi bakın şunlara. Şu er olacak erliği beş para etmeyen heriflere hele bir bakın! Neye bu durumdalar? Ha?. Neye?. Bir söz edip durumlarını diyemiyorlar. Yavuz hırsız ev sahibini bastırırmış. Sizin de yavuzluğunuza söyleyecek lâf kalmıyor, he mi!. Yok öyle. Kimin evinden kimi kovuyorsunuz?»

Herkesin dili bir tutulmuş ki, tekmil Elmacık eri kızarmaya bulaşmış. Şef şaşkın. Kaymakam meraklanıp dinlemek heveslerinde. Hanifana ivedi bir hareketle kalabalığa dalıp çıktı. «Gel ula, gel hele!.» diye birini çekip ortaya sürdü.

Bu İnciller'den Danacılar'ın Ramazan'dı. Bir ayağı yoktu. Kesik yanında, kol altında bir değnek. Tek adımla seke seke yürüdü öne. Solgun yüzü, ölgün gözleriyle bir beter soluklamada ki, içler acısı!. Hanifana bağırdı:

«Bu adamı kim yedi? Bildin mi Şefim? Orman yedi bu Ramazan'ı. Şu, işte şu orman. Hani çaresi? Buldunuz mu? Tüm evcek pesperişan, yıkıldılar. Benim bir oğlum Muzaffer'imi tanıdın mı acaba?. Ağaç altında kolu beli kırılıp yataktan kalkmaz oldu. Duydun mu? Yedi nüfusun geçimini yek başıma ben üstlendim. Odunu ben çekiyorum aşağı. Ocağı ben yakıyorum, yemeği ben pişiriyorum. Karnımda beş çocuğu bu durumda - dokuzardan şu kadar zaman ben taşıdım. Kucağımda ben pişpişleyip büyüttüm. Neyle acaba? Merak edip sordun mu?.»

Yaşlı kadın bağırıp söylenirken, köylüde de kıpırdama çoğaldı. Ses, soluk kesip onun sözüne kulak verdiler ya, arada tek tük konuşmalar da çıkıyordu :

«Ula bu kadın haklı. Hem de bir beter ki, helâl olsun!» «Varın bırakın konuşsun. Tam sırası.» «Hanifana olmasa ne edeceğiz yahu? Deveyen doruğunda da bağırmadı mı bu? «Ormancı Saffet'e mi?» «Vallaha gözünün yaşına bakmaz!..»

Hanifana birden kalabalığa döndü :

«Ula utanmazlar, er kişiler!.. Söyleyin hele, İnciller'den Ahmet'len yeğeni Abdullah nerde can verdi? Ormanda, ağaç altında değil mi? Ahmet Koç ile oğlu Hayati, ikisi de nerde ya-

ralanıp öte geçeye gitti? Ha?.. Kim gelip de bir başsağlığı diledi şehir efendilerinden? Şefim siz geldiniz mi? Bir memurunuz adım vurdu mu eşiğimize? Yamacımıza sokuldular mı ki?!. Şuralarda ıfılayan zemheri yeline biz göğüs veriyoruz. Kara dona bulanan hep biziz. Donup buza kesmiş kursak ormanın dumanından ne kadar nasiplenir ki?. Bakın hele, bakın: Bu ağaçlar nerden güç alıp göğerdi, dal sürüp yeşerdi? Yedi kuşak geçmişimizin ölüsünden değil mi? Hepisi gübre oldu ormanın içlerinde. Duyuyor musun Şef'im, paşam, Kaymakamım, işittiniz mi? Herbirimiz şu ağaçların birine daldalansak gücümüze balta kaldıranın vay haline!. Erlikleri beş para etmese de dağ adamının yapacağı işler vardır gene. Yabanın elinden adam mı getirecen, ha? Getirip de ormana mı sokacan? Hele bi gelsinler bakalım! Elmacıklı ölmedi ya burda. El yerinden gelip de benim ağacıma balta vuracak anasından doğmadı daha!. Değil mi ula Elmacık erlerii!. Tuu size, sizin erkekliğinize!.. Sözüm suç ise, şu ananız çoksa kahbenin dünyasında, canım evlâdım, yiğit garip candarmam, alın beni silâhınızın önüne. Varın iletin mapus damlarına, razıyım. Alın, götürün yavruumm!...»

Koca bir sessizlik oturdu Topyeri'ne. Etkilenip merhamete geldi herhal, Kaymakam gülümsemeye çalıştı. Şef kızarıp yutkunuyordu. Birşey de demiyordu ama. Candarmalar can can baktılar Hanifana'ya. Beride, patlamaya kurulu bir koca top olmuş Elmacık yüreği, dağı taşı inletmeye hazır devinmelere geçti.

Kara Bahattin

«Şaşkınlık bu kadar olur işte. Bu Hanife kadını durdurmak olası değil. Nasıl da bulur bağırıp çağıracak yeri!. Hiç dayanamaz. Deveyen doruğunda da bağırmıştı. Ormancı Saffet'in maskarasını çıkarmıştı.

İşte böyle, zartladık kaldık mı ortada! De bakalım! Kaymakam, bizimki konuştukça, arada 'etme ana, gel otur, tamam' filân deyip durdu ya, ne çare!. Hanifananın soluğu candarmanın er yüreğine yaslandığında Kaymakam kalktı mı, bişeyler mi dedi, netti? Şef'e sokulup şöyledir, böyledir mi fısladı? Ansımak olası değil. Kafam karışık şimdi. Bu Hanifana bir büyülü kadın olup çıktı içimizden. Hakkı var, iyice de işimize yaradı

mübarek. Dili, beli dert görmeye.

Kaymakamla Şef aşağıydı, yukarıydı, derken sonunda anlaştılar. Kaymakam'ın «Yarın, öteki muhtarları da alıp Kasabaya gelin bakalım.» dediği kulağımda sadece. «Bir de topluca dilekçe yazın orman idaresine, kaymakamlığa, vilâyete...» fıslaması yüreğimde hâlâ kaynar durur.

Candarmalar topuk vurup döndüler. Köylü sevinçli ki, ne sevinç!. Kadınlar Hanifana'yı sarmaşdolaş içlerine aldılar. Ağlaşıp durdular bir zaman.

Şef'le Kaymakam Bey, söyleşme tartışma arasında ciplere atladılar. Bu yana bakmadan gaza bastılar, gittiler.

Ne mi ettik sonra? Eee, dilekçe milekçe, derken, sonu işimize yaradı, 'Depo'nun Topyeri'ne alındığı izni geldi. Ücretimize de dişe dokunur birşey eklediler. Terrelipınar'ın başında kaşık çıklatıp zaferi şölenledik. Yumulduk er içkisi rakıya!..

Hüsam kardaşımı komşu bir kasabanın köyüne aldılar ama, neyse!, Gene yakındır. Bir derdimiz, Hanifana.. Şu kadar köyün kalkınmasına amaçlı bir kooperatif kurmaya geçtik. Hanifana'yı da üyeliğin başköşesine 'meccanen' yerleştirmeye niyetlendik. Sevinmedi değil ama, gene de yürüdü dağa. Deli kadın işte. «İnadım var oğul, inadım var!.» deyip de diretir. «Çıkacağım dağa. Bir tanecik olsun bir tomruk çekmeden, şu Topyeri'ne iletip yuvarlamadan edemem. Ahdım var!.» Hanifana bu...

Beri yanda, düştüm Bolu. Ankara yollarına. 'Proje muroje', kalkınmamıza amaçlı kooperatifimizin tam tekmil kuruluşunu ve de kredi işlerini sonlandırma çabasındayım. Hüsam'la irtibatımız tamdır. İşlerimize mukayyeti sağlamdır, evelallah!..»

1974-75

İYÖKD'ÜN DÜZENLEDİĞİ «1. DEVRİMCİ KÜLTÜR ŞENLİĞİ» YAPILDI

İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD) tarafından düzenlenen 1. Devrimci Kültür Şenliği, 19-22 Ocak tarihleri arasında İstanbul TÖB-DER salonunda yapıldı. Salonun duvarları devrimci kültür mücadelesiyle ilgili çeşitli sloganlarla süslenmişti. Açış konuşmalarında kültür sorununun devrimci mücadeledeki önemine değinildi.

Şenliğin ilk günü sinema sanatına ayrılmıştı. İlk olarak «Devrimci Sinemanın Sorunları» konulu ve Nezih Coş, Erol Bayraktar, Mehmet Ergün, Yavuz Özkan, İzzet Edige, ve Abdullah Anlar'ın katıldıkları bir açık oturum yapıldı.

İkinci gün «Devrimci Tiyatronun Sorunları» konulu açık oturumda Mutlu Parkan, Haşmet Zeybek, Süleyman Bulut, Devrimci Gençlik Tiyatrosu temsilcisi tartıştılar. Daha sonra İşçi Tiyatrosu Haşmet Zeybek'in «Savaş Okulu» ve Devrimci Gençlik Tiyatrosu Bertolt Brecht'in «Carrar Ana'nın Silahları» oyunlarını sergilediler.

Şenliğin üçüncü günü edebiyata ayrılmıştı. «Edebiyatta Devrimci Tavır» konulu açık oturumda Şükran Kurdakul, Kemal Özer, Ataol Behramoğlu, Aysel Özakın ve Tahir Abacı konuştular. (Kemal Özer ve Aysel Özakın'ın yaptığı konuşmaların metinlerini dergimizin bu sayısında bulacaksınız.) Daha sonra şairler kendi şiirlerinden örnekler okudular. Asım Bezirci'nin bir trafik kazası geçirerek açık oturumdaki konuşmasını yapamaması ise üzüntü yarattı.

Şenliğin son gününde Ali Özgentürk'ün «Yasak» filmi, Muammer Özer'in üç filmi ve Yalçın Çetin'in bir çizgi filmi gösterildi. Daha sonra şenliğin getirdikleri bir forum düzenlenerek tartışmaya açıldı.

Geniş bir ilgi gören ve devrimci kültür-sanat kavramının kitlelerce kavranmasında etkinliği saptanan Devrimci Kültür Şenliğinin ileriki yıllarda daha geniş bir kapsamla tekrarlanması da kararlaştırıldı.

SAYI 13

Çıkış bildirisi ve sosyalist gerçekçi sanatın ilkeleri / **Başyazı: Edebiyatta Bugünkü Durum / Mayakovski, İsmail Kadare, Tahir Abacı, Veysel Çolak, Bertolt Brecht'ten şiirler / Şükrü Bilgiç ve Osman Şahin'in hikayeleri / Sâkıp Coşkun:** Bireyci Burjuva Hikayesinin Çıkmazı / İdeolojik Mücadelede Kültür-Sanat Etkinli / **Nâzım Hikmet:** Mücahit ve Muharrir Sabahattin Ali / **Ahmet Ada, Mehmet Tahir, Süleyman Bulut, Kadir Dirican'ın yazıları.**

SAYI 14

Başyazı: Devrimci Sanat Cephesi / **Lenin:** Milli Kültür-Sosyalist Kültür / **Nâzım Hikmet:** Sabahattin Ali Üstüne / **Zeynep Sağnak:** Nâzım Hikmet ve Mayakovski Üzerine / **Ernesto Che Guevara, İlyas Çıvgan, Drittero Agolli'nin şiirleri / Tahir Abacı'nın hikayesi / Haşmet Zeybek, Nezih Coş, Osman Şahin, Yakup Çiftçi, Aden Tolay, Süleyman Bulut, Fikret Otyam, Sakıp Coşkun'un yazıları**

SAYI 15

Başyazı: Kitleler ve Sanat / **Lenin:** Proleter Kültürü Üzerine / **Nâzım Hikmet'in** kitaplarına girmemiş bir şiiri: Karanlıkta Kar Yağıyor / **A. Kadir, Nicolas Guillen, Yunus Ekin, Lu Sun'un şiirleri / Aysel Özakın, Şükrü Bilgiç, Tahir Abacı'nın hikayeleri / Mehmet Tahir:** Türkiye'li Aydının Yol Ayrımı ve İsmet Özel Üzerine Notlar / **Ömer Zülfü, Haşmet Zeybek, Nezih Coş, Veysel Çolak, Yakup Çiftçi, Aden Tolay, Serpil Aslan'ın yazıları...**

ESKİ SAYILAR 10 LİRALIK PUL KARŞILIĞI YOLLANIR. ÜÇ SAYIYI BİRDEN İSTEYENLERE % 25 İNDİRİMLİ VE ÖDEMELİ GÖNDERİLİR...

ON LİRA